

ความหลัง

เรื่องราวในอดีต
สมัยพุทธกาล
และก่อนพุทธกาล

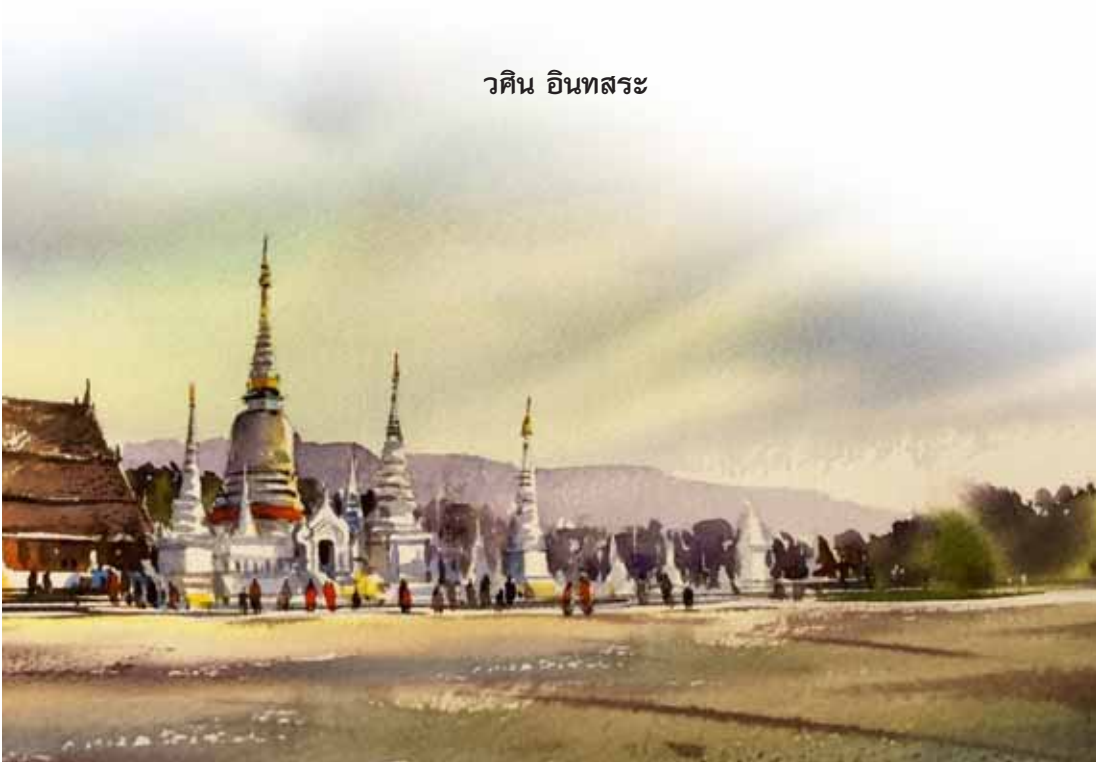
อ. วศิน อินทสระ

คำอุทิศ

ส่วนดีของหนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้าขอโน้มอุทิศบูชาพระคุณ
ท่านเจ้าคุณอุปัชฌายะผู้เปี่ยมด้วยเมตตา
คือ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมวรสังการ
(กล่อม อนุภาโส) อดีตเจ้าอาวาสวัดบุปผาราม
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

วศิน อินทสระ

ชมรมกัลยาณธรรม
หนังสือดีลำดับที่ ๓๔๗

ความหลัง
เรื่องราวในอดีตสมัยพุทธกาลและก่อนพุทธกาล

อ. วคิน อินทสระ

Facebook : อาจารย์วคิน อินทสระ

Facebook : Wasin Indasara

www.ruendham.com

www.amornsit.com

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สิงหาคม ๒๕๕๙

จำนวนพิมพ์ : ๔,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์เป็นธรรมทานโดย : ชมรมกัลยาณธรรม
๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓

รูปเล่ม : คีรีส วัชรสุขจิตกร

ภาพปก : ภาพสีน้ำเจดีย์วัดป่าสัก อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่

ภาพปก - ภาพประกอบ : กราบขอบพระคุณศิลปิน ธนกร ไชยจินดา
(Facebook : Thanakorn Chaijinda)

พิสูจน์อักษร : ทีมงานกัลยาณธรรม

แยกสี : แคนนา กราฟฟิค โทร ๐๘๖-๓๑๔-๓๖๕๑

พิมพ์ที่ : บริษัท ชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด
โทรศัพท์ ๐-๒๘๘๕-๗๘๗๐-๓

สัพพทานัง รัชมทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง
www.kanlayanatam.com
Facebook : Kanlayanatam

คำอนุโมทนา

ชมรมกัลยาณธรรม โดยทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ผู้เป็นประธานชมรมได้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือธรรมนิยายเรื่อง
“ความหลัง” ข้าพเจ้าอนุญาตด้วยความยินดียิ่ง

หนังสือเรื่องนี้เป็นเรื่องเล่าอิงชาดกและมีคติธรรมแทรกอยู่
เป็นระยะๆ จากคำกล่าวของผู้เล่าเรื่องได้อ่านทบทวนใหม่อีกครั้งหนึ่ง
แล้วก่อนจะพิมพ์ในครั้งนี้ หวังว่าท่านผู้อ่านคงจะได้รับความเพลิดเพลิน
จากเรื่องในชาดกและได้รับประโยชน์จากคติสอนใจซึ่งแทรกอยู่เป็น
ตอนๆ

ข้าพเจ้าเคยพูดเสมอกับผู้ที่มาศึกษาธรรมว่าควรแบ่งคำสอน
ในพระพุทศศาสนาออกเป็น ๓ ส่วนคือ

๑. ส่วนที่เป็นสังฆธรรม เช่น อริยสัจ ๔ เรื่องขันธ ๕ เป็นต้น
๒. ส่วนที่เป็นจริยธรรมหรือศีลธรรม เช่น พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔, สาราณียธรรม ๖ เป็นต้น
๓. ส่วนที่เป็นวรรณคดี เช่น เรื่องชาดกต่างๆ

เมื่อแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนเช่นนี้แล้ว ผู้ที่มักสงสัยในเรื่องชาดกต่างๆ ว่าจริงหรือไม่จริง เช่น สัตว์ต่างๆ พุดได้ สัตว์พุดกับคนได้ ดังนี้ เป็นต้น ก็จะสิ้นความสงสัย ผู้ที่มาศึกษาธรรมกับข้าพเจ้าหลายคนเมื่อทราบดังนี้แล้วก็อุทานออกมาว่า แจ่มแจ้งสว่างขึ้นมาก ได้เข้าใจว่าเรื่องชาดกต่างๆ นั้น ท่านไม่ได้เล่าไว้เพื่อให้เราสงสัยว่าจริงหรือไม่จริง แต่ท่านเล่าไว้เพื่อให้เราถือเอาคตินิยม ว่าเราได้ความรู้ความคิดอะไรบ้างจากเรื่องนี้ เรื่องนี้สอนอะไรแก่เรา เราจะหมดความสงสัย และไม่ตั้งคำถามอีกต่อไปว่าจริงหรือไม่จริง

วิชาจริยศาสตร์ได้บอกเราว่าคำสอนเรื่องความดีต่างๆ คตินิยายต่างๆ เป็น Normative science คือศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติ ต้องการให้เรารู้ถึงคุณค่าของความดี ไม่ใช่ Positive science ซึ่งแสวงหาความจริงที่แท้จริง เช่นวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งค้นหาว่าอะไรคืออะไร แต่ Normative science นั้นจะเน้นเรื่องอุดมคติ ซึ่งหนังสือเล่มนี้อยู่ในประเภทนี้

คำสอนส่วนที่เป็นวรรณกรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่เป็นอันมาก ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เพียงบางส่วนซึ่งเป็นเพียงส่วนเล็กน้อย แต่ถ้าท่านอ่านด้วยความพิณิจพิเคราะห์แล้วก็จะได้รับประโยชน์เป็นอันมาก

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาต่อกุศลเจตนาของชมรมกัลยาณธรรมเป็นอย่างยิ่งที่ได้ช่วยเผยแผ่ธรรมโดยการจัดพิมพ์หนังสือเรื่องนี้แจกจ่ายให้แพร่หลายออกไป ขอให้ชมรมฯ สถิตสถาพรยั่งยืนนานและขอให้ท่านผู้อ่านได้รับประโยชน์และความสุขถ้วนหน้ากัน

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

ปศุณ ๒๕๕๖

๗ มิถุนายน ๒๕๕๙

คำนำ

ชมรมกัลยาณธรรม

สัมผัสแรกที่ได้อ่านวรรณกรรมเรื่อง “ความหลัง” คือ ความงดงามของวรรณคดีอันวิจิตรเปี่ยมล้นคุณค่าด้วยสาระแห่งธรรม นับเป็นเสน่ห์แห่งภาษาอักษร อันเป็นเอกลักษณ์ในงานนิพนธ์วรรณกรรมธรรมของปราชญ์แห่งพระพุทธศาสนา นาม **“วคิน อินทสระ”** ซึ่งมีอัจฉริยภาพในการนำธรรมะของพระพุทธองค์ มาร้อยรจนาเป็นมาลัยธรรมงดงามและมีความลุ่มลึกในระดับต่างๆ ตั้งแต่หลักธรรมยากๆ ไปจนถึงเรื่องง่ายๆ เป็นภูมิปัญญาอันตกลึกที่ท่านบ่มเพาะสั่งสมอบรมดวงจิตมายาวนาน นับเป็นวาสนาของชาวพุทธและผู้สนใจในธรรมของพระพุทธองค์ที่ยังมีครูบาอาจารย์ผู้เมตตาและปรีชาสามารถประจักษ์พระธรรมเจดีย์ ด้วยคุณสมบัติแห่งครูชั้นเลิศเช่นท่านอาจารย์

สำหรับหลายท่านที่ได้อ่าน “ความหลัง” คงเห็นเช่นเดียวกันว่า “วรรณกรรมธรรม” เล่มนี้ งดงามวิจิตรเป็นพิเศษในสำนวนภาษา และมีความรื่นรมย์ในการดำเนินเรื่องและเรียงร้อยธรรม อันสงบ สง่างาม ในบรรยากาศคลิ่นไอแห่งพุทธกาลและก่อนพุทธกาลเมื่อเทียบกับในหมู่วรรณกรรมหลายเล่มของท่านเอง ชมรมกัลยาณธรรม เห็นคุณค่าในงานวรรณกรรมธรรมเล่มนี้ จึงขออนุญาตท่านอาจารย์

จัดพิมพ์เพื่อเป็นธรรมทาน โดยท่านอาจารย์เขียนหนังสือเล่มนี้ เพื่อ
น้อมบูชาพระคุณแต่ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมวราลังการ
(กล่อม อนุภาโส) อดีตเจ้าอาวาสวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพ-
มหานคร พระอุปัชฌาย์ผู้เปี่ยมเมตตาของท่าน

อานิสงส์แห่งธรรมทานนี้ ชมรมกัลยาณธรรม ขอน้อมบูชา
พระคุณแต่ท่านอาจารย์วศิน อินทสระ ในวาระมงคลวันคล้ายวันเกิด
ครบปีที่ ๘๒ บริบูรณ์ของท่าน ที่จะเวียนมาถึงในวันที่ ๑๗ กันยายน
ศกนี้ โดยในการแสดงมูทิตาจิตครั้งนี้ นอกจากคณะศิษย์ทั้งหลาย
จะช่วยกันเตรียมงานเต็มที่แล้ว เรายังได้รับความอนุเคราะห์จาก
ศิลปินล้านนาใจบุญ อ.ธนกร ไชยจินดา ศิษย์ของท่านอาจารย์จาก
เชียงใหม่ กรุณามอบภาพเขียนสีน้ำอันวิจิตรให้ใช้เป็นปก และภาพ
ประกอบในเล่มทั้งหมด ทำให้วรรณกรรมธรรม “ความหลัง” ยิ่งงาม
ล้ำค่าทั้งรูปลักษณ์ และอักษรธรรม พวกเราหวังว่า ท่านผู้อ่านจะได้
รับประโยชน์แห่งสารธรรม นำมาเป็นทิฏฐานุคติแห่งความไม่ประมาท
ทั่วกันเทอญ

กราบขอบพระคุณและอนุโมทนาบุญทุกท่าน

ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ

ประธานชมรมกัลยาณธรรม

๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

รำพึงถึงชีวิต

ความหลังเป็นเรื่องของอดีตซึ่งทุกคนต้องมี จะต่างกันไปก็เพียง เป็นความหลังที่ชวนเศร้า หรือชื่นสุขเท่านั้น แต่จะมีใครบ้างเล่าในโลกนี้ที่ผ่านมาแต่ความสุขหรือความทุกข์อย่างเดียว ในเมื่อชีวิตจริงต้องมีทั้งสองอย่างคละเคล้ากันอยู่ ธรรมดาชีวิตเป็นอย่างนั้นเอง ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เราเป็นคนหนึ่งในธรรมชาติ จะพ้นจากสิ่งดังกล่าวได้อย่างไร

ชีวิตเต็มไปด้วยความดิ้นรน ปรารถนาไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ จึงต้องตกเป็นทาสแห่งความต้องการของตนและของคนที่เกี่ยวข้อง แม้เราไม่ต้องการ แต่เขาต้องการ ชีวิตพัวพันกันอยู่จึงต้องทำตามความต้องการของเขาบ้างของเราบ้าง ยังมีคนเกี่ยวข้องมากเท่าใด การที่ต้องทำเพื่อสนองความต้องการก็มากขึ้นเท่านั้น ในการสนองความต้องการนั้น จะต้องดิ้นรน ขวนขวาย เหน็ดเหนื่อย และบางครั้งอาจถึงกับบอบช้ำทีเดียว

ในขณะที่สนองความต้องการยังไม่ทันสมอยากนั่นเอง ความเจ็บป่วยบ้าง ความชราบ้าง ก็เยี่ยมกรายเข้ามาในชีวิต เตือนให้ระลึกถึงความตายซึ่งรออยู่เบื้องหน้าอันไม่ไกลนัก ไม่มีผู้ต้านทาน ไม่มีสิ่งป้องกัน ไม่มีผู้เป็นใหญ่เหนือความแก่ ความเจ็บและความตายนั้น ทุกคนกำลังเดินเข้าไปหาความตายทุกเวลาหาที เมื่อสัตว์ทั้งหลายดิ้นรนเพื่อให้สมอยาก และยังไม่สมอยากนั่นเอง ความตายก็มาถึง

บุตรและญาติมิตรสหาย หรือใครๆ ก็ต้านทานไม่ได้ ต้องละทิ้งสิ่ง
ทั้งปวงไป เอาอะไรไปไม่ได้เลยแม้สักอย่างเดียว เหลือไว้แต่ความ
หลัง ซึ่งก่อให้เกิดความชื่นชมโสมนัสหรือทุกข์ระทมเมื่อระลึกถึง เป็น
ร่องรอยแห่งบุญหรือบาปให้คนทั้งหลายได้เรียนรู้จากชีวิตจริงของ
คนคนหนึ่ง ในขณะที่มีชีวิตอยู่ก็ต่อสู้แย่งชิงสิ่งต่างๆ กัน ทำนอง
เดียวกับไก่แย่งไล่เดือย หรือนกแย่งชิงซากศพกันจะนั้น

โดยความเป็นจริงแล้วชีวิตและสิ่งทั้งหลาย ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน
เป็นไปชั่วขณะ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นแล้วกลับไม่เป็น มี
แล้วกลับไม่มี จะหวังให้สิ่งที่เกิดแล้วเป็นแล้ว ไม่แตกดับเสื่อมสลาย
นั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่หวังไว้กลับไม่เป็น ชีวิตมักเป็นอย่างนี้เสมอ
จึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นอะไรให้มากเกินไป

ควรตระหนักว่า **“สิ่งใดที่เข้าไปยึดถือ แล้วจะไม่ก่อให้เกิด
ทุกข์นั้นไม่มี ความไม่กังวล ความไม่ยึดมั่นต่างหากเล่า เป็นที่พึง
อันประเสริฐของใจ หาใช่สิ่งอื่นไม่”**

สิ่งทั้งหลายย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย เหตุดีก่อให้เกิดผลดี
เหตุชั่วก่อให้เกิดผลชั่ว เหตุนั้นมีทั้งเหตุที่เปิดเผยและเหตุที่ซ่อนเร้น
สลับซับซ้อน ยากแก่การเข้าใจ สำหรับผู้มีอริในจักขุ ผู้มีปัญญาน้อย
และไม่รู้จักตนเอง ไม่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง

มนุษย์เกิดมาไม่เหมือนกัน เป็นอยู่ไม่เหมือนกัน ทำเหตุไม่
เหมือนกัน จึงได้รับผลไม่เหมือนกัน กรรมย่อมจำแนกบุคคลให้เป็น
ไปต่างๆ ตามการกระทำของตนๆ แต่ทุกคนก็ต้องพยายามไปสู่
ความตายในที่สุด ทุกคนก็เหลือไว้แต่ความหลัง !

ชีวิตมีเท่านี้เอง ! ช่างน่าสลดใจเสียนี้กระไร

สารบัญ

ลำดับเรื่อง	หน้า
๑. ณ อโศการาม	๑๑
๒. มลทินภายใน	๑๓
๓. กำลังแห่งสตรี	๒๙
๔. พลังแห่งบุญ	๓๖
๕. กัลยาณมิตร	๔๓
๖. ไม่ใช่คนดำ	๖๑
๗. ทุรภิรม	๖๗
๘. บุปผกรรม	๗๕
๙. คุณงามความดี	๗๙
๑๐. เด็กน้อยผู้ฉลาด	๘๕
๑๑. ผู้อันธรรมคุ้มครองแล้ว	๙๑
๑๒. ทานมัย	๙๗
๑๓. ผลแห่งความเพียร	๑๐๔
๑๔. ญาติตถจริยา	๑๒๑
๑๕. ความรู้ของคนพาล	๑๒๕
๑๖. แรงริษยา	๑๓๑
๑๗. อปัสเสนธรรม	๑๕๓
๑๘. ความเสียสละ	๑๖๓

Ch. L. ...
... ..

๑.

ณ อโศกการาม

ขณะนั้น พุทธปริณิพพานล่วงแล้วประมาณ ๓๐๐ ปีเศษ พระพุทธศาสนา กำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนชมพูทวีป หรือภารตวรรษ และแผ่กระจายออกนอกชมพูทวีปโดยรอบ ด้วยธรรมชาตราบและธรรมทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช แห่งอินเดีย

อโศกการาม ซึ่งพระเจ้าอโศกทรงสร้างถวายสงฆ์ในนครปาฏลีบุตรนั้น ยังมีภิกษุคับคั่ง แม้จะมาจากวรรณะต่างๆ แต่ก็เข้ากันได้ อย่างสนิทประดุจน้ำกับน้ำมัน พระเจ้าอโศกมหาราชได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว แต่พระนามของพระองค์หาได้ล้มหายไปด้วยไม่ ยังคงผนึกแน่นอยู่ในความทรงจำของพุทธบริษัท และกึกก้องอยู่ทั่วโลก อย่างน้อยที่สุด อารามแห่งนี้ - อโศกการาม ก็ยังเป็นอนุสรณียสถานสำหรับพระองค์อยู่

ทุกเช้า - เย็นเมื่อภิกษุสงฆ์ประชุมกันเพื่อสนทนาธรรม หรือเพื่อทำวินัยกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อระลึกถึงพระคุณพระรัตนตรัยก็ตาม เสร็จแล้วทุกรูปจะสำรวมจิตน้อมถวายพระราชากุศล

แก่พระองค์ ผู้ทรงมีคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาและภิกษุสงฆ์
หาประมาณมิได้

หลังเที่ยงวัน เมื่อหมู่วิหคในบริเวณโศกการามหยุดพักผ่อน
สงบนิ่งอยู่นั้น สมณศากยบุตรทั้งหลายหาได้พักผ่อนไม่ บางรูปเดิน
จงกรม บางรูปนั่งเจริญสมาธิภาวนา บางรูปสนทนาธรรม หรือ
ปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วไต่ถามหาความแจ่มแจ้งในความ
ลึกลับของชีวิต แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ใต้ต้นโพธิ์ใหญ่ใบหนาต้นหนึ่ง ภิกษุหนุ่มชฌิมวัย ๒ รูป นั่ง
สนทนากันด้วยอาการที่สงบ แสดงถึงความเป็นผู้มีความสงบภายใน
รูปหนึ่งผิวค่อนข้างขาว สูงโปร่ง ออกบวชจากวรรณะพราหมณ์ อีก
รูปหนึ่งผิวเนื้อดำแดง ลำลั่น ออกบวชจากวรรณะไวศยะ ทั้งสอง
สนิทสนมกันมาก ปรีกษาหรือในปัญหาชีวิตกันอยู่เนื่องนิตย์

วันนั้นก็เช่นเดียวกัน เมื่อภิกษุผู้มาจากวรรณะไวศยะ เปรยขึ้นว่า
จิตใจฟุ้งซ่านปรวนแปรไป ไม่อาจรวมจิตลงให้เป็นสมาธิได้ เพราะได้
เห็นสตรีงามผู้หนึ่ง เมื่อ ๒-๓ วันมานี้ จิตใจก็คอยระลึกถึงเธออยู่
เนื่องๆ

เพื่อช่วยบรรเทาความฟุ้งซ่าน ของเพื่อนร่วมประพฤตินิธรรม
ภิกษุผู้บวชจากวรรณะพราหมณ์ จึงนำเรื่องต่างๆ มาเล่าให้ฟัง ดังนี้

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ เรื่องทำนองนี้ได้เคยมีมาแล้วมากครั้ง
เมื่อพระศาสตายังทรงพระชนม์อยู่ ได้ทรงช่วยอนุเคราะห์ภิกษุด้วย
การแสดงเรื่องราวในอดีตล่วงแล้วให้ฟังเสมอๆ ตามความสมควร
แก่เหตุการณ์ และอัธยาศัย หรืออุปนิสัยของผู้นั้น ดังเช่นเรื่อง
ต่อไปนี้

๓.

มลทินภายใน

เพียงแต่เห็นสตรีแต่งตัวงามเฉิดฉาย ในขณะที่ออกรับ
บิณฑบาตจากชาวเมือง ก็เลสตั้วระคะของภิกษุหนุ่มก็กำเริบขึ้น
ทำนกระสันใคร่สักเพื่อเซยชมความงามจากสตรีนั้น สมจริงดังที่
พระศาสดาตรัสว่า

**“เราตถาคต ไม่เห็นรูป เสียง กลิ่น รสและโผฏฐัพพะ (สัมผัส
ทางกาย) ไต จะสามารถครอบงำใจของบุรุษได้ เท่ารูปเป็นต้น
ของสตรี และเราไม่เห็นรูปเสียงเป็นต้นไต จะสามารถครอบงำใจสตรี
ได้มากเท่ารูปเสียงของบุรุษเลย”**

กามคุณ ๕ เป็นสิ่งคล่องจิต น้อมใจสัตว์ทั้งหลายให้ติดอยู่กับ
โลก ขอมอ่อนน้อมแก่โลก ไม่สามารถเป็นอิสระเหนือโลกได้ สัตว์
ทั้งหลาย มีอาลัยคือกามคุณ เป็นที่ชื่นชมยินดี พอใจในกามคุณ คน
ส่วนมากถือเอาความสำเร็จตามประสงค์ในกามคุณนั่นเอง เป็นจุด
หมายปลายทางของชีวิต

ภิกษุรูปนั้น เมื่อกลับจากบิณฑบาตแล้ว ก็ได้ไยดีต่อการ
ปฏิบัติสมณธรรม จิตใจของท่านคอยแหวะเวียนวนหาซึ่งภาพแห่ง

สตรีงามผู้นั้น มันเป็นมโนภาพที่เจิดจ้าชัดเจน ภาพแห่งความงามได้
 เชาวเสถียรลงไปในช่วงนึก จนท่านไม่สามารถทำอะไรอื่นได้นอกจาก
 นึกถึงเธอ แม้จะพยายามสวดมนต์ภาวนา แต่ใบหน้าและกิริยาท่าทาง
 อารมณ์เยื้องกรายแห่งเธอก็ฉาบฉวยเข้ามา เป็นภาพสลบอยู่เนืองๆ
 ท่านจึงหยุดสวดมนต์ภาวนา นั่งคำนึงถึงเธอแต่ผู้เดียว

**“ผู้ใดจิตใจมิภินทนาการด้วยเสียงดนตรีอันไพเราะ ดอกไม้งาม
 และอาการเยื้องกรายแห่งสตรีสาวผู้พราวเสน่ห์ล้ำเกापัทธร์ ผู้นั้น
 ถ้ามิใช่ภักพรตก็เป็นดิรัจฉาน”**

คัมภีร์โบราณว่าไว้อย่างนี้ ท่านมิใช่ดิรัจฉาน ท่านเป็นภักพรต
 แต่เป็นภักพรตที่ยังไม่ถึงขั้นที่จะไม่หวนไหวด้วยอาการเยื้องกราย
 แห่งสตรีงาม ท่านยังเป็นผู้ใหม่ในธรรมวินัย คุณธรรมใดๆ ของพระ-
 อริยเจ้า ก็ยังมีได้เคยสัมผัสเลยแม้แต่น้อย ท่านยังเป็นเหมือนไม้สด
 ชุ่มอยู่ด้วยยาง แม้จะวางอยู่บนบกก็ไม่อาจนำมาสีกันให้เกิดไฟได้ ใจ
 ของท่านยังเอิบอาบซาบซ่านอยู่ด้วยน้ำมันคือกามราคะ เมื่อใกล้ไฟ
 คือสตรีงาม ก็พลันพลุ่งโพล่งขึ้น สุดจะห้ามปรามยับยั้งได้

วันรุ่งขึ้นท่านออกบิณฑบาตอีก ด้วยหวังว่าอาจจะพบเธอบ้าง
 ก็ได้ แต่ก็ได้พบอย่างที่หวัง ความรัญจวนถึงมีมากล้น ถ้าได้เห็น
 หน้าเพียงสักแวบหนึ่ง หัวใจของท่านคงคลาญความกระวนกระวาย
 ลงได้บ้าง เสมือนน้ำหยดน้อยสำหรับผู้กระหาย ท่านรู้สึกมืออ่อน
 ขาอ่อน ประหนึ่งจะทรุดลง แต่แข็งใจเดินไป พอถึงต้นไม้อุ้มครีမ်
 ท่านนั่งลงเอาบาตรวางไว้บนตัก จิตใจเตลิดไปอย่างไรที่เกาะ ดูจ
 นกน้อยโฉบบินอยู่เหนือมหาสมุทรอันเว้งว่างเปล่า มองไม่เห็น
 สิ่งใดนอกจากน้ำกับฟ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่นกน้อยนั้นไม่สามารถเกาะเป็น
 ที่พักพิงได้ ช่างว้าวแหวและไร้วางเสียนี้กระไร หญิงนั้นเก็บเอาดวงใจ
 ของท่านไปไว้ทั้งหมด มันอยู่ที่เธอคนเดียว...คนเดียวจริงๆ

สายมากแล้ว ความร้อนแห่งสุริยเทพรุนแรงขึ้นทุกที ท่านลุกขึ้น ตั้งใจจะเดินกลับวัด มิได้กังวลถึงอาหารกายแม้แต่น้อย ใจซีร่าร้องถึงแต่อาหารคืออารมณ์อันต้องใจ แต่สิ่งนั้นอยู่ที่ใดเล่า มนุษย์หมกมุ่นพัวพันอยู่กับการเสพอารมณ์ทางใจมิได้เว้นว่าง

ขณะที่ท่านออกจากร่มไม้ นั่นเอง จักขุของท่านทอดออกไป เห็นอารมณ์อันวิจิตรเคลื่อนไหวเข้ามา แพรพราวเจิดฉาย อ่อนช้อยละมุนละไม ท่านตื่นเต้นเหมือนหัวใจจะกระโดดออกจากตัว มือสั่นน้อยๆ ดวงตาของท่านจ้องตรงไปจับอยู่ที่ภาพนั้น เสมือนหนึ่งว่าโลกนี้มีสิ่งนั้นอยู่เพียงสิ่งเดียว ท่านตัดสินใจก้าวเข้าไปใกล้ ทักถามด้วยความตื่นเต้น

“น้องหญิง !”

เธอเหลียวมาดูท่านหน่อยหนึ่งแล้วเดินไป มิได้มีแววแห่งความอาลัยใยดีใดๆ อยู่เลย คงทิ้งกลิ่นหอมละมุนให้อบอวลอยู่บริเวณต้นไม้ อีกนาน

เธอนั่นเอง เธอซึ่งท่านไฝฝืนถึง ท่านดำริถึงเธอด้วยความหวังหวังว่าอย่างน้อยเธอจะยิ้มแย้มให้สักหน่อยหนึ่ง ถ้าท่านไม่รุดจวนถึงเธออย่างนี้ เธอจะมีความหมายต่อท่านถึงขนาดนี้เชียวหรือ

“อารมณ์อันวิจิตรสวยงามในโลกนี้มีไม่กี่กาม ความกำหนดเพราะความดำริต่างหากเล่าเป็นกาม ออกจากความกำหนดเพราะความดำริเสียได้แล้ว สิ่งสวยงามทั้งหลายก็คงดำรงอยู่ในโลกอย่างนั้นเอง มันคงอยู่อย่างนั้นเอง มิได้มีความหมายอะไร”

ความข้อนี้อาจเป็นความจริงเสียนี้กระไร !

ท่านเดินกลับวัดด้วยดวงใจที่เศร้าหมอง เขตวนารามอันรื่นรมย์นั้น ปรากฏแก่ท่านประหนึ่งป่าช้า ท่านปล่อยเนื้อปล่อยตัวจนผมยาวเลื้อยยาว หนาวครายาวผิดปกติ จนเป็นที่สังเกตเห็นของภิกษุทั้งหลายอื่น อุปัชฌายะอาจารย์เรียกไปแนะนำตักเตือนก็มีได้สนใจฟัง ภิกษุทั้งหลายจึงนำเธอไปเฝ้าพระศาสดา ทรงทอดพระเนตรภิกษุนั้นด้วยลักษณะแห่งผู้ปลงธรรมสังเวช แต่ตรัสด้วยพระเมตตาว่า

“ภิกษุ เธอกระสันใคร่สึกเพราะเห็นสตริงาม จริงหรือ ?”

“จริงพระเจ้าข้า” ภิกษुरुปลันทุลรับ

“ดูก่อนภิกษุ การสำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ สมควรแก่เธอมิใช่หรือ ?”

“สมควรอย่างนั้นพระเจ้าข้า”

“ดูก่อนภิกษุ ในอดีตกาล ผู้ไม่สำรวมจักษุเป็นต้น ตกเป็นเหยื่อของนางยักษิ์ ผู้ปลอมแปลงมาในรูปของเทพธิดา ส่วนผู้สำรวมจักษุได้รอดพ้นจากอำนาจของนางยักษิ์ เดินทางโดยปลอดภัย ต่อมาภายหลัง ได้ครองราชสมบัติในเมืองตักกสิลา มองดูสิริราชสมบัติแล้วเปล่งอุทานด้วยความเบิกบานพระทัยว่า

*เราไม่อยู่ในอำนาจของนางยักษิ์ เพราะเราตั้งมั่นอยู่ในคำแนะนำของท่านผู้รู้ ผู้ฉลาด และเพราะเรากลัวภัย จึงรอดพ้นจากภัยใหญ่่นั้นได้ อนึ่ง **ขึ้นชื่อว่าความเพียร อันสัตว์ทั้งหลายควรทำโดยแท้ทีเดียว***

“ดูก่อนภิกษุ เพราะเหตุไร เธอจึงยอมตนให้อยู่ในอำนาจของกิเลสถึงปานนี้ ธรรมดากิเลสเป็นเครื่องเผาใจให้เราร้อนทรมานทรมายอย่างที่เราประสบอยู่นี้ กิเลสมิได้ให้ความชุ่มชื้นเบิกบาน มันเป็น

สิ่งกำจัดคุณงามความดี ทำให้ตกต่ำในชีวิตนี้ ทำให้ต้องตกนรกใน
โลกหน้า

“ดูก่อนภิกษุ แต่ตถาคตก็เห็นใจเธอ เพราะกิเลสตัวนี้มีอำนาจ
รุนแรงนัก แม้ผู้เป็นมหาบุรุษวิสุทธิชาติ ได้อภิญญา ๕ สมาบัติ ๘^๑
ดำเนินตามรอยพระโพธิญาณ แต่ก็ต้องเคยพ่ายแพ้แก่กิเลสชนิดนี้”

ภิกษุนั้นเงยหน้าขึ้นมองพระศาสดา มีอาการแหม่มชื่นขึ้น

“ดูก่อนภิกษุ เราจะเล่าเรื่องนั้นให้เธอฟัง อาจเป็นประโยชน์
แก่เธออย่างมาก อาจทำให้เธอสังเวชสลดใจ....”

พระตถาคตเจ้าได้เล่าเรื่องอดีตให้ภิกษุนั้นฟัง ดังต่อไปนี้

นานมาแล้ว หนูน้อยผู้หนึ่งถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์ ผิว
พรรณเหลืองอร่ามดั่งทอง จึงได้รับการขนานนามว่า **หริต कुमार**
ตระกูลของเขาร่ำรวยมหาศาล จะกินจะใช้อย่างปกติสักเท่าใดก็หา
หมดไม่ เพราะสะสมกันมาหลายชั่วอายุคน เมื่อเจริญวัยแล้ว ได้
สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งเมืองตักกศิลา

“ดูก่อนภิกษุ ผู้เกิดในตระกูลพราหมณ์ ย่อมยึดมั่นว่าคนจะชื่อ
ว่าเป็นพราหมณ์ด้วยคุณสมบัตติ ๕ อย่างคือ

๑. รูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส

๒. เกิดดีแล้วจากสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา

๓. จำนตได้ คือ เชี่ยวชาญในไตรเพท ได้แก่ คัมภีร์อัน
ศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ทั้ง ๓ คัมภีร์

^๑ อภิญญา คือ ความรู้อันยิ่งของมนุษย์เหนือธรรมดา ได้แก่ หูทิพย์ ตาทิพย์ รู้
ใจผู้อื่น แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ ระลึกชาติต่างๆ ได้ สมาบัติ ๘ คือ ฌาน ๘ ระดับ
ตั้งแต่ ฌานที่ ๑ - ๘)

๔. มีศีล

๕. มีปัญญา

“ดูก่อนภิกษุแต่เราตถาคตเห็นว่า ๓ ประการแรกนั้นหาสำคัญไม่ สองประการสุดท้ายต่างหากเล่า ที่สำคัญอย่างแยกกันไม่ออก คือ **ศีลและปัญญา** หมายถึงความประพฤติดีและความรู้ดี

“ดูก่อนภิกษุ คุณทั้งสองอย่างนี้ย่อมอาศัยกันและกันทำชีวิตให้บริสุทธิ์ เหมือนบุคคลอาศัยมือล้างมือ อาศัยเท้าล้างเท้าฉะนั้น”

เมื่อหนุ่มน้อยผู้นั้นศึกษาสำเร็จการศึกษาแล้ว มาครองทรัพย์สินทำางานสนองพระคุณมารดาบิดาเมื่อท่านทั้งสองล่วงลับไปแล้ว เขาตรวจดูทรัพย์สินทั้งหมดซึ่งมีอยู่มากมายนั้น ได้ความคิดว่า

ทรัพย์สินเหล่านี้ยังปรากฏอยู่และถ่ายทอดกันต่อไป แต่ผู้ทำให้ทรัพย์สินเกิดขึ้นหาปรากฏอยู่ไม่ ต่างล้มหายตายจากกันไปหมด แม้ตัวเราเอง ก็จงครองทรัพย์สินไปได้นานสักเท่าไร ในที่สุดเราก็ต้องเข้าไปสู่ปากแห่งความตาย ทั้งทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้ไว้ให้ผู้อื่นต่อไป ทรัพย์เหล่านี้หา มีสาระอันใดไม่ ติดตามผู้ตายไปไม่ได้เลย แม้แต่หน่อยเดียว

เขาคิดดังนี้แล้ว กลัวมรณภัย จึงทำบุญให้ทานเป็นอันมาก เพื่อว่าบุญจักเป็นที่พึ่งของตนในภายหน้า

“ดูก่อนภิกษุ เคยมีบัณฑิตผู้หนึ่งมากล่าวกับเราว่า

‘ชีวิตและอายุถูกน้อมเข้าไปหาความแก่ เมื่อถูกน้อมเข้าไปแล้ว ย่อมไม่มีอะไรต้านทานได้บัณฑิตเห็นสิ่งนี้ว่าเป็นภัยในเพราะจะต้องตาย ควรรีบทำบุญอันเป็นเหตุนำสุขมาให้’

เราเห็นด้วยกับคำกล่าวของเขา แต่ขอเพิ่มเติมให้สูงขึ้นเล็กน้อยว่า

“บัณฑิตเห็นสิ่งนี้เป็นภัยใน เพราะจะต้องตาย มุ่งสันติสุข จึงควรละโลกามิสเสีย”

“ดูก่อนภิกษุ โลกามิส คือเหยื่อของโลก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะอันน่าใคร่ นำปรารถนา นำพอใจ ลาม ยศ สรรเสริญ และสุขอันเจือด้วยกามคุณ เป็นเครื่องผูกมัดใจของสัตว์ทั้งหลายให้ติดอยู่ สยบหมกมุ่นอยู่ในโลก เปรียบเหมือนเหยื่อที่พรานเบ็ดเกี่ยวไว้ เพื่อล่อปลาให้ติดเบ็ด มีปลาน้อยตัวนักที่ฉลาดกินแต่เหยื่อโดยไม่ติดเบ็ด

“ดูก่อนภิกษุ การทำบุญนั้นเป็นของดี แต่ถ้าติดอยู่เพียงบุญ อันเป็นวิภวคามิกุศล ส่งผลเพียงให้ท่องเที่ยวหลงใหลอยู่ในวิภว-สงสารแล้ว เรากล่าวว่า ไม่อาจพ้นจากทุกข์ได้ จึงควรรีบชวนขวาย ละโลกามิส เพื่อสันติสุขอันถาวร ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นทุกข์ที่ซับซ้อนวนเวียนอีกต่อไป”

หริตกุมาร ละทิ้งทรัพย์สินอันไพศาลนั้นแล้ว เข้าสู่ป่าหิมวันต์ หรือหิมาลัยบรรพต บวชเป็นฤๅษี ทำฌานและอภิญญาให้เกิดขึ้น ในระยะเวลา เพียง ๗ วันเท่านั้นเอง อาศัยเผือกมันและผลไม้เป็นอาหาร มีความสุขพอสมควรแก่อัตภาพ

ต่อมาปรารถนาจะลิ้มรส เปรี๊ยะ หวาน มัน เค็ม จากอาหารที่ปรุงแต่งบ้าง จึงลงจากหิมาลัยบรรพต มุ่งสู่บ้านเมืองอันเป็นแหล่งชุมนุม พักอยู่ในสวนหลวงแห่งหนึ่ง วันรุ่งขึ้นออกภิกขาจาร ลุถึงพระลานหลวง พระราชาทอดพระเนตรแล้วเกิดความเลื่อมใส รับสั่งให้อารธนา ให้นั่งบนราชบัลลังก์ภายใต้เศวตฉัตร ถวายอาหารที่มีรสเลิศต่างๆ

ดาบสนั้นเสร็จแล้วก็อนุโมทนา

“มหาบพิตร ขอให้พระองค์ทรงมีความสุขอันประกอบด้วย
ธรรมเกิด ราชนัน ตามความสังเกตของอาตมภาพ ความสุขนั้นมี ๒
อย่างคือ ความสุขที่เจือด้วยอามิส คืออากามคุณ ๕ อย่างหนึ่ง และ
ความสุขที่ไม่เจือด้วยอามิสอย่างหนึ่ง อย่างหลังหมายถึงความสุขที่
เกิดจากความสงบแห่งใจ เกิดจากการบำเพ็ญคุณงามความดี การ
บำเพ็ญประโยชน์ หรือความสุขเกิดจากปัญญา

“**สามิสสุข** คือ สุขที่เจือด้วยอามิสนั้น เจืออยู่ด้วยทุกข์ มีทุกข์
ปะปน คละเคล้าอยู่ด้วยเสมอ หรืออาจเปลี่ยนแปลงเป็นทุกข์ได้โดย
ง่าย ส่วน**นิรามิสสุข** คือ สุขที่ไม่เจือด้วยอามิสนั้น พลอยไม่เจือด้วย
ทุกข์ไปด้วย เป็นสุขอันบริสุทธิ์ผ่องใส ทำให้จิตใจสูงขึ้น เจริญขึ้น
ด้วยคุณธรรม มหาบพิตร ขอพระองค์ทรงมีความสุขอันชอบธรรม
ทุกประการ”

พระราชาทรงสดับอนุโมทนาภาของท่านดาบสแล้วเสื่อมใส
ยิ่งขึ้น ตรัสถามถึงที่พัก เมื่อดาบสได้ถวายพระพรว่า กำลังแสวงหา
ที่จำพรรษาอยู่ พระราชามีพระประสงค์จะถวายอุปถัมภ์ เมื่อเสวย
อาหารเช้าแล้ว ก็ทรงนำดาบสไปยังพระราชอุทยาน รับสั่งให้ราช-
บริวารทำอาศรม พร้อมทั้งที่พักกลางคืนและกลางวันอันน่ารื่นรมย์
ถวายท่านดาบส ให้คนรักษาพระราชอุทยานคอยปรนนิบัติรับใช้ด้วยดี
มิให้ขาดตกบกพร่องแต่ประการใด ก่อนเสด็จกลับได้ทรงทราบประวัติ
การสละทรัพย์ออกบวชของท่านดาบสด้วยแล้วทรงเสื่อมใสยิ่งขึ้น
ทรงมั่นพระทัยในคุณธรรมของดาบสเป็นอันมาก ตั้งแต่บัดนั้นมา
ท่านดาบสก็ได้ไปฉันที่พระราชมณฑลเฑียรทุกวัน เป็นเวลานานถึง ๑๒ ปี

“ดูก่อนภิกษุ การติดที่อยู่ และการติตรสเป็นโทษอันร้ายแรงอย่างหนึ่งของนักบวช เป็นหนทางนำไปสู่ความเสื่อมอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งเราจะได้เห็นจากเรื่องต่อไปนี้”

วันหนึ่ง พระราชาเสด็จไปปราบพวกก่อการกบฏ ณ จังหวัดชายแดน ทรงมอบหมายการปฏิบัติบำรุงท่านดาบสแก่พระราชเทวีว่าให้ปรนนิบัติท่านดาบสเหมือนอย่างที่คุณองค์เคยทรงกระทำมาทุกประการ แล้วเสด็จไปชนบทชายแดน

ตั้งแต่นั้นมา พระราชเทวีทรงปรนนิบัติบำรุงท่านดาบส อังคาส (เลี้ยงดู) ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง ความสนิทสนมระหว่างพระราชเทวีและท่านดาบสมิ่มากขึ้น วันหนึ่งพระนางรับสั่งให้แต่งตั้งโภชนะสำหรับท่านดาบสไว้เรียบร้อยแล้ว คอยการมาของท่านอยู่เมื่อเห็นว่าท่านมาช้ากว่าปกติ พระนางจึงเสด็จเข้าห้องทรงสนานพระวรกายด้วยน้ำหอม แต่งพระองค์เรียบร้อยด้วยผ้าเนื้อบางละเอียดเย็บดออ่อน ประพรมด้วยของหอมอย่างดีเลิศ แล้วรับสั่งให้เผยสีหบัญชร ประทับบนเตียงน้อยให้ลมพัดพระวรกายอยู่

ท่านดาบสนุ่งห่มผ้าคารองเรียบร้อยแล้ว ถือภาชนะสำหรับใส่อาหารเหาะมาทางอากาศ ถึงสีหบัญชร พระราชเทวีได้สดับเสียงผ้าคารองแหวกอากาศมา ก็เสด็จลุกขึ้นโดยเร็ว พระภูษาหลุดหล่นลง เผยให้เห็นพระมั่งสาบางส่วนอันละเอียดอ่อน นุ่มเนียนวิเศษการมณเฑียรอันก่อให้เกิดความกำหนดยินดี ได้กระทบจักขุของท่านดาบส ก็เสสอันเป็นอนุสัยหมักดองอยู่ในสันดาน ซึ่งสงบอยู่ด้วยอำนาจฌานสมาบัติก็พลันพลุ่งโพล่งขึ้น ประดุจจอร์พิชร้ายชดกายอยู่ในที่จำกัด เช่นในห้องเป็นต้น เมื่อถูกรบกวนก็แสดงฤทธิ์ตามวิสัยแห่งสัตว์มีพิษซึ่งยังไม่ได้ถูกกำจัด

ฉมานสมาบัติเสื่อมลงทันที กามราคะกิเลสพุ่งขึ้นอย่างรุนแรง จนท่านดาบสไม่อาจดำรงสติไว้ได้ เข้าไปจับพระหัตถ์ของพระราชเทวี แสดงอาการแห่งผู้มีินเมาด้วยกิเลส พระราชเทวีเล่าก็ได้ปฏิเสธ คงยอมให้ท่านดาบสสัมผัสสลับไล่ตามประสงค์ ความคุ้นเคย ความนับถือและความเกรงใจทำให้พระนางมีอาจปฏิเสธได้ ทั้งสองปล่อยให้เวลาผ่านไปด้วยความรื่นรมย์ในโลกีย์สุขจนถึงที่สุด ท่านดาบสฉันอาหารแล้วเดินไปพระราชอุทยาน ตั้งแต่วันนั้นมาทั้งสองก็ประพฤติอย่างนั้นอยู่เป็นประจำทุกวัน

“ดูก่อนภิกษุ เราเคยกล่าวสอนอยู่เสมอว่า สำหรับบรรพชิตแล้ว เมื่อยังไม่ถึงความสิ้นอาสวะ ก็ไม่ควรประมาทว่าจิตของตนจะไม่ปรวนแปร ธรรมชาติของจิตเป็นของปรวนแปรเร็ว หนั้ไหวง่าย รักษายาก ห้ามยาก ผู้มีปัญญาจึงควรพยายามทำจิตให้ตรงเหมือนช่างครดัดลูกศรให้ตรง จิตนี้ เมื่อเราพยายามยกขึ้นจากอาลัย คือ กามคุณ ๕ เพื่อให้ละบ่วงมาร คือ กามคุณ ๕ ย่อมดิ้นรนเหมือนปลาที่พรานเบ็ดยกขึ้นจากน้ำ ย่อมพยายามดิ้นรนจะลงไปใต้น้ำอีก

ดูก่อนภิกษุ สุขโสมนัสอันใดเกิดจากกามคุณ นั่นคือคุณของกาม ส่วนทุกข์โทมนัสอันใดเกิดจากกามคุณ นั่นคือโทษของกาม แต่เรากล่าวว่า กามทั้งหลายมีความสุขน้อย มีโทษมาก มีทุกข์มาก แต่สัตว์ทั้งหลายก็ยังพอใจในกาม อาลัยในกามอันมีสุขน้อยนั้น เพราะยังไม่ได้สุขอื่นยิ่งกว่าสุขจากกาม”

พระศาสดาทรงดูษณียอยู่ครู่หนึ่ง ทรงสังเกตเห็นอาการของภิกษุรูปนั้น ท่านยังคงก้มหน้านั่งอยู่ เขตวนารามยังคงเงียบสงบ ไม่มีสำเนียงใดๆ อันแสดงว่าเป็นที่อยู่อาศัยของผู้คะนองกาย วาจา มีอยู่บ้างก็แต่เสียงนกร้องอันเป็นเสมือนดนตรีธรรมชาติ

พระตถาคตเจ้าตรัสต่อไปว่า

“ดูก่อนภิกษุ ก่อนแต่เราจะได้ตรัสรู้ ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่อง กามคุณ ๕ ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า กามคุณ ๕ ที่เป็นอดีต ซึ่งเราได้เคยสัมผัสมาได้ดับแล้ว เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ก็จริง แต่โดยมาก จิตของเราเมื่อจะแล่นไป ก็แล่นไปสู่กามคุณที่เป็นอดีตนั้น น้อยนักที่จะแล่นไปสู่กามคุณที่เป็นปัจจุบัน หรืออนาคต เราจึงตกลงใจได้ว่า เราผู้ซึ่งหวังประโยชน์แก่ตน พึงทำความไม่ประมาท และสติเป็นเครื่องป้องกันจิตของตนเกี่ยวกับกามคุณ ๕ อันเป็นอดีตนั้น

“ดูก่อนภิกษุ แม้เธอและภิกษุอื่นๆ ก็เช่นกัน จิตของเธอเมื่อจะแล่นไป ก็คงแล่นไปในกามคุณ ๕ อันเป็นอดีตที่เธอได้เคยสัมผัสมา และดับไปแล้วเพราะความแปรปรวน น้อยนักที่จะแล่นไปสู่กามคุณที่เป็นปัจจุบันหรืออนาคต เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ ความไม่ประมาท และสติเป็นสิ่งที่พวกเธอผู้หวังประโยชน์แก่ตน พึงทำให้เป็นเครื่องป้องกันจิต..”

เรื่องพระราชเทวี และหริตดาบสเสพลโลกียสุขกันทุกวันนี้ เป็นข่าวกระซิบกระซาบกันภายในวังก่อน แล้วค่อยๆ แพร่สะพัดออกไปทั่วพระนคร อำมาตย์มนตรีทั้งหลาย ได้ส่งข่าวนั้นทูลให้พระราชาทรงทราบ แต่มิได้ทรงเชื่อ ทรงดำริว่า คนพวกนั้นต้องการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์กับดาบส เมื่อทรงปราบปรามผู้กำเริบเรียบร้อยแล้ว เสด็จกลับพระนคร ทรงกระทำประทกนิมนครแล้ว เสด็จไปสู่สำนักพระราชเทวี ตรัสถามเรื่องนั้น พระราชเทวีทูลรับว่าเป็นความจริงก็ไม่ทรงเชื่อ เสด็จไปตรัสถามท่านดาบสที่พระราชอุทยาน ตรัสถามนำเป็นทำนองว่า ข่าวลือเรื่องท่านดาบสกับพระราชเทวีคงไม่เป็นความจริงกระมัง พระองค์ทรงหวังได้รับคำตอบ ทำนองปฏิเสธ

จากท่านดาบส แต่ทรงผิดหวัง เพราะท่านดาบสรับว่าเป็นความจริง โดยยึดมั่นอยู่ในสัจจะ และเห็นว่าที่ฟังอย่างอื่นจะยิ่งไปกว่าสัจจะ ย่อมไม่มี อนึ่งแล้ว ผู้ละทิ้งความสัตย์เสียแล้ว ย่อมไม่สามารถนั่ง ณ โภธิบัลลังก์บรรลुโพธิญาณได้ จริงอยู่ พระโพธิสัตว์อาจล่วงละเมิดศีลข้อปาณาติบาตบ้าง อทินนาทานบ้าง กาเมสุมิจฉาจารบ้าง และดื่มสุราเมรัยบ้าง แต่จะไม่กล่าวมุสาวาทอันเป็นการทำลายประโยชน์ผู้อื่นเป็นอันขาด นี่คือนิสัยของพระโพธิสัตว์ และย้ำว่า

“มหาบพิตร ถ้อยคำใดที่พระองค์ทรงสดับมาแล้วเกี่ยวกับ พระราชเทวีและอาตมภาพ ถ้อยคำนั้นเป็นความจริง อาตมภาพ หมกมุ่นในอารมณ์อันชักจูงให้ลุ่มหลง ดำเนินไปในทางที่ผิดเสียแล้ว”

“ท่านดาบส ปัญญาที่ละเอียดอ่อน ความคิดที่ดีของท่านมีไว้ เพื่อประโยชน์อันใดเล่า ใจของท่านเป็นอย่างไรจึงไม่อาจบรรเทาโรคที่เกิดขึ้นแล้วได้ อนึ่ง ธรรมดาว่าเกสัชชย่อมมีไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนป่วย น้ำเพื่อประโยชน์แก่คนกระหาย ปัญญาที่ละเอียดอ่อนมีไว้เพื่อคิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเพื่อบรรเทาโรค เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ใช่ปัญญานั้นบรรเทาโรคเล่า”

เมื่อจะแสดงกำลังของกิเลส ท่านดาบสจึงทูลว่า

“มหาบพิตร กิเลส ๔ อย่างนี้ คือ ราคะ โทสะ โมหะ และความมัวเมา (มทะ) มีกำลังกล้าแข็งนัก เป็นของหยาบในโลก บุคคล เมื่อถูกกิเลสรัตรึงห่อหุ้มแล้ว ปัญญาก็ยังไม่ถึง ผู้นั้นเป็นเหมือน คนตกลงไปในห้วงน้ำใหญ่ ย่อมไม่ได้ปัญญาเป็นที่พึ่ง”

ข้าแต่ท่านดาบส ข้าพเจ้ามีใจยกย่องท่านอยู่เสมอว่า เป็นบัณฑิตมีปัญญา สมบูรณ์ด้วยศีล ยกย่องท่านว่าเป็นพระอรหันต์ของข้าพเจ้า นึกไม่ถึงว่า ท่านดาบสจะทำอย่างนี้ได้”

หริตดาบสนั่งอยู่ครู่หนึ่ง แสดงอาการสลดใจ แล้วทูลตอบว่า

“มหาบพิตร ความตริกอันต่ำช้า ตามเห็นอารมณ์ว่างาม ประกอบด้วยราคะความกำหนัดในกาม ย่อมเบียดเบียนบุคคลแม้เป็นผู้มีปัญญา ยินดีในคุณธรรมของฤาษี”

เพื่อให้ท่านดาบสสลดใจ และเกิดอุตสาหะในการละกิเลส พระราชาจึงตรัสว่า

“ความกำหนัดเกิดในกาย ครั้นเกิดแล้วก็ทำลายผิวพรรณของท่าน รวมทั้งคุณความดีของท่านด้วย ขอท่านจงละความกำหนัดนั้นเสียเถิด ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตัวท่านนั้น อันคนเป็นอันมากยกย่องแล้วว่าเป็นบัณฑิต และเป็นปราชญ์”

หริตดาบสฟังดังนั้นเกิดสังเวชสลดใจยิ่งขึ้น ได้สติ กำหนดโทษของกาม แล้วทูลพระราชา เพื่อให้ทรงเบาพระทัยว่า

“มหาบพิตร อาตมภาพทราบว่ กามทั้งหลายทำให้คนมีตมามีทุกข์มาก มีโทษมาก อาตมภาพจักค้นหาข้อมูลรากลของกามนั้น แล้วตัดความกำหนัด พร้อมทั้งเครื่องผูกพันเสีย”

“ดูก่อนภิกษุ” พระศาสดาตรัส

“เมื่อเราตรัสรู้ใหม่ๆ เราได้ทักถามว่า

ดูก่อนเจ้ากาม เราได้เห็นต้นเค้าหรือรากเหง้าของเจ้าแล้ว เจ้าเกิดแต่ความตารินั่นเอง เราจักไม่ตาริถึงเจ้าอีก ด้วยอาการอย่างนี้ เจ้าจะมีอีกไม่ได้”

ท่านดาบสผู้สังเวชสลดใจเป็นยิ่งแล้ว ทูลพระราชาว่า ขอได้โปรดพระราชทานโอกาสแก่อาตมภาพสักหน่อยเถิด ดั่งนี้แล้วเข้าสู่บรรณศาลา พิจารณาดวงกสิณ ทำฌานและอภิญญาให้เกิดขึ้น แล้ว

ออกจากบรรณศาลา นั่งคู้บัลลังก์ในอากาศ ถวายพระธรรมเทศนา แต่พระราชชา แล้วทูลว่า

“มหาบพิตร อาตมภาพถูกตีเตียนท่ามกลางมหาชน เพราะอาตมภาพมาพำนักอยู่ในที่อันไม่สมควรแก่บรรพชิต ขอพระองค์ทรงเป็นผู้ครองราชย์โดยไม่ประมาทเถิด ส่วนอาตมภาพจะกลับไปยังหิมาลัยบรรพต ให้ห่างจากกลิ่นของสตรี”

ขณะที่พระราชชาทรงเสด็จไปอยู่ เพราะระลึกถึงท่านดาบสนั่นเอง ท่านได้กลับไปยังหิมาลัยประเทศ ไม่เสื่อมจากฉานและอภิญญา มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

“ดูก่อนภิกษุ เมื่อจะกล่าวโดยชอบ มลทินภายใน ศัตรูภายใน ผู้ทำลายใน มิใช่อะไรอื่น มันคือความโลภ ความโกรธ และความหลงนั่นเอง ผู้ละความโลภเสียได้ ไม่โลภแม้ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ ความโลภย่อมตกไปจากผู้นั้น เหมือนหยาดน้ำกลิ้งตกจากใบบัว ส่วนโทสะเล่า ก่อให้เกิดโทษนานาประการ โมหะก็เช่นเดียวกัน เมื่อใดบุคคลถูกโลภะ โทสะ และโมหะครอบงำ เขาย่อมมีตมณ เมื่อนั้น เขาย่อมไม่รู้ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ไม่เห็นธรรม แต่เมื่อละโมหะ โทสะได้แล้ว ย่อมสว่างรุ่งเรืองเหมือนดวงอาทิตย์อยู่ยกกำจัดความมืดละนั้น”

พระศาสดาตรัสดังนี้แล้ว ทรงประกาศอริยสังข์ กล่าวคือทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เมื่อจบพระธรรมเทศนา ภิกษุผู้กระสันใคร่สึก ได้บรรลุอรหัตตผล ได้รับความสุขอันสุขุมเยือกเย็น จึงไม่ตื่นรันทนหาความสุขที่เจอด้วยความเร่าร้อนตื่นรันทนอีกต่อไป

เตชวาปี หิ นโร วิจกขโณ
สกุโกโต พหุชนสฺส ปุชิตो
นารินํ วสกุคโต น โรจติ (น โสภติ)

นรชนแม้มีเดช มีปัญญาวิจักษณ์
เป็นที่สักการะบูชาของคนมาก
ถ้าตกอยู่ในอำนาจสตรีแล้ว
ย่อมไม่รุ่งเรือง

๓.

กำลังแห่งสตรี

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกระสันใครจะสึกเช่นเดียวกัน พระศาสดาผู้มีพระมหากรุณาตจห้วงมหารรณพ ตรัสเรียกมาถาม เมื่อทรงทราบความโดยตลอดแล้ว จึงตรัสปลอบใจว่า บัณฑิตเมื่อก่อนแม่ได้ฌานอภิญญาแล้ว ยังหวั่นไหวด้วยอำนาจแห่งสตรี ทำไมเล่าเธอซึ่งเป็นเหมือนใบไม้เก่าๆ จะไม่หวั่นไหว

“ดูก่อนภิกษุ มารคือกิเลส ย่อมย่ำยีบุคคลผู้เห็นอารมณ์ต่างๆ ว่างาม ผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่รู้จักประมาณในโภชนาอาหาร เกียจคร้าน มีความเพียรเลว เหมือนลมแรงพัดให้ต้นไม้อ่อนให้ล้มได้ฉะนั้น

“ดูก่อนภิกษุ แต่มารคือกิเลส ย่อมไม่สามารถย่ำยีซึ่งบุคคลผู้เห็นอารมณ์ต่างๆ ว่าไม่งาม (อสุภะ) ผู้สำรวมอินทรีย์ ๖ ด้วยดี รู้จักประมาณในโภชนาอาหาร มีศรัทธามั่นคง และมีความเพียรดี มีความเพียรเสมอดั้นเสมอปลาย เหมือนลมไม่อาจพัดภูเขาศิลาให้ล้มได้”

เพื่อทรงอนุเคราะห์ภิกษุให้นั้นให้ยิ่งขึ้น เพื่อเป็นกำลังใจแก่เธอ พระศาสดาจึงทรงนำเรื่องมาเล่าให้ฟังดังต่อไปนี้

นานมาแล้ว บุตรของปุโรหิตคนหนึ่งชื่อกัสสป เป็นสหายกับ พระราชาโอรส ต่อมาเมื่อพระราชาสวรรคตแล้ว พระราชาโอรสได้ ครองราชย์ กัสสปก็มาคิดอย่างผู้มักน้อยว่า พระราชาผู้เป็นสหาย ของเรา คงจะพระราชทานความเป็นใหญ่แก่เรา แต่มีประโยชน์ อะไรเล่ากับความเป็นใหญ่ เพราะมันเป็นที่มาแห่งความยุ่งยากนานา ประการ สูญสิ้นความเป็นตัวของตัวเอง ต้องอยู่กับภาระของผู้อื่น ไม่รู้จักจบสิ้น คิดดังนี้แล้ว ก็ทูลลาพระราชาและมารดาบิดาของตน ออกบวชเป็นฤๅษีอยู่แถบหิมาลัยบรรพต อาศัยผลไม้และเปลือกมัน เลี้ยงชีพ ในวันที่ ๗ นั้นเอง ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ คนทั้ง หลายเรียกท่านว่า **โลมสกัสสปดาบส** ท่านเป็นผู้มีอินทรีย์สงบ มี ตบะแรงกล้าอย่างยิ่ง เป็นที่เคารพนับถือของมหาชนในแคว้นนั้น

มีเทวดาผู้หนึ่ง ไปหลอกลวงพระราชาว่า ถ้าต้องการเป็นใหญ่ ในชมพูทวีปทั้งสิ้นแล้ว ให้ทำพิธีบูชาขัณฑ์ด้วยสัตว์นานาชนิด ตั้งแต่ ช้างมงคลของพระราชาลงมาทีเดียว เมื่อพิธีบูชาขัณฑ์เสร็จแล้ว ท่าน จะไม่แก่ไม่ตาย มีเกียรติยศและทิพยภาวะเสมอด้วยพระอินทร์ทีเดียว แต่ต้องไปนำท่านโลมสกัสสปดาบสมาเป็นประธานในพิธีบูชาขัณฑ์นั้น

“ดูก่อนภิกษุ เธอก็คงรู้ว่า เป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์จะเป็นเช่นนั้น แต่เพราะความเขลา เพราะความโลภ จึงทำให้หลงเชื่อ แม้ในสิ่งที่ คนธรรมดา ก็ควรจะรู้ว่า เป็นไปไม่ได้ เราสอนอยู่เสมอมิใช่หรือว่า

“เปรียบเสมือนภูเขาศิลาล้วน สูงจรดฟ้า ริงบดสัตว์มาทั้ง ๔ ทิศ แม้ฉันทิ ความแก่และความตาย ย่อมครอบงำย่ำยีสัตว์ทั้งหลายทั่วหน้า ไม่เว้นใครไว้เลย ไม่ว่าจะ เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ ไวยาจยะ

ศูทร จัณฑาล และคนทิ้งขยะมูลฝอย ความแก่และความตายนั้น ใครจะเอาชนะด้วยวิธีใดๆ ก็ไม่ได้ ไม่ว่าจะด้วยกองทัพช้าง ม้า รถ หรือคนเดินทาง จะเอาชนะด้วยเวทมนต์คาถา วิชาใดๆ ก็ไม่ได้ หรือแม้แต่ด้วยทรัพย์มหาศาลเพียงใดก็ไม่ได้เช่นกัน บัณฑิตเห็นอย่างนี้แล้ว เมื่อมุ่งประโยชน์ตน ก็ควรปลูกศรัทธาในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ผู้ใดประพาศติธรรม ด้วยกาย วาจา ใจ คนทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาในโลกนี้ ละโลกนี้ไปแล้ว เขาย่อมบันเทิงในสวรรค์”

“ดูก่อนภิกษุ นี่คือวิธีที่จะเป็นเทวดา ไม่ใช่ด้วยการบูชาัญญ เบียดเบียนสัตว์”

พระราชารับสั่ง ให้โสยหะอำมาตย์ ไปเชิญท่านดาบสมาเป็นประธานในพิธี บูชาัญญอันยิ่งใหญ่ นั้น และให้บอกกับท่านว่า เมื่อพิธีบูชาัญญเสร็จแล้ว พระราชาได้เป็นใหญ่ในชมพูทวีปทั้งสิ้นแล้ว ท่านโลมสก็สละปะต่องการปกครองแผ่นดินเท่าใด ก็จะมีพระราชทานให้ตามประสงค์

โสยหะอำมาตย์เอง ก็ไม่ทราบว่ ท่านดาบสอยู่ที่ใด จึงให้ติกลองร้องป่าวทั่วพระนครว่า ใครรู้ที่อยู่ของท่านดาบสบ้าง ขอให้บอกและขอให้เป็นผู้นำทาง มีชาวป่าคนหนึ่งรับอาสา นำทาง เมื่อไปถึงที่อยู่ของดาบสแล้ว โสยหะอำมาตย์ได้แจ้งความประสงค์ที่มา และขอร้องให้ท่านรับเป็นประธานในพิธีบูชาัญญ ท่านดาบสได้ฟังดังนั้น ต้องการปฏิเสธข้อเสนอของพระราชาราช จึงกล่าวว่า

“ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาแผ่นดินที่มีน้ำล้อมรอบ มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต พร้อมด้วยคำนิทานว่าร้ายของคนทั้งหลาย เราไม่พอใจ การได้ยศ อนึ่งแล้ว การได้ทรัพย์และความประพาศที่ไร้ธรรม มีแต่

จะให้ถึงความพินาศ การเป็นบรพชิต ต้องอุ้มบาตรเลี้ยงชีพ แต่ไม่เบียดเบียนใคร ประเสริฐกว่าการแสวงหาที่ไร้ธรรม การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ประเสริฐกว่าความเป็นพระราชาในโลก”

“ดูก่อนโสยหะ ท่านกลับไปเถิด ไปกราบทูลพระราชาว่า ข้าพเจ้าไม่ต้องการแผ่นดิน ไม่ต้องการทรัพย์สินและบริวาร ข้าพเจ้าต้องการความสงบเท่านั้น อันที่จริงข้าพเจ้าได้ตั้งใจละทิ้งยศศักดิ์สมบัติและบริวารมาแล้วแต่ต้น ถ้าต้องการสิ่งนี้ เหตุใดจึงต้องมาบวชเป็นฤาษี ถ้าอยู่ครองฆราวาส โอกาสที่จะได้สิ่งเหล่านี้ก็มีอยู่”

โสยหะอำมาตย์กลับไปกราบทูลพระราชาถึงข้อความที่ท่านดาบสกล่าว พระราชาก็ไม่ทราบจะทำประการใด จึงทรงเจยอยู่ ในราตรีนั้น เทวดาผู้มีศักดิ์มาเฝ้าพระราชา แนะนำให้ทรงใช้**พระราชธิดาจันทวดี** เป็นเครื่องล่อให้ท่านดาบสมาบวชชายัญญ์ให้ได้

วันรุ่งขึ้น พระราชาให้ตกแต่งพระราชธิดาจันทวดีงามประดุจเทพอัปสร มอบให้โสยหะอำมาตย์นำไปยังที่อยู่ของท่านดาบส ใ้หัวท่านดาบส แล้วยืนอยู่ในที่อันสมควรแก่ตน

โสมสกัสนผู้มิตบะกล้า มีอินทรีย์สงบ มองดูพระนางจันทวดีราชธิดาเพียงครู่เดียวเท่านั้น เกิดจิตปฏิพัทธ์ระคะกำเริบขึ้น เสื่อมจากฌานและอภิญญา ฟุ้งซ่านด้วยอำนาจแห่งกิเลส โสยหะอำมาตย์มีความชัดเจนในชีวิตพอควร เห็นอาการแห่งดาบสแล้ว ทราบได้ว่ามีจิตปฏิพัทธ์ในพระราชธิดา จึงกล่าวว่า พระราชารับสั่งมาว่า หากท่านไปเป็นประธานในพิธีบวชชายัญญ์ครั้งนี้ จะทรงมอบพระนางจันทวดีราชธิดาแก่ท่าน

ดาบสผู้ซึ่งถูกกิเลสท่วมทับแล้ว ยอมรับว่าจะไปทำพิธีบูชาขัยญ เพื่อรางวัลคือจันทวติราชธิดา โสยหะอำมาตย์จึงเชิญท่านดาบสขึ้นสู่ราชรถอันประดับตกแต่งไว้อย่างงดงาม ให้นั่งเคียงคู่มากับพระนางจันทวดี ชาวเมืองที่เห็นเหตุการณ์อันนี้ ประหลาดใจมาก แต่พูดอะไรไม่ออก เพราะนั่นเป็นพระราชประสงค์ ท่านดาบสรู้สึกแหม่ชื่นที่ได้นั่งใกล้สตรีงามผู้เป็นถึงพระราชธิดา

พระราชาทรงสดับข่าวว่า ท่านดาบสกำลังมา ทรงพอพระทัยมาก รับสั่งให้ตั้งพิธีกรรมขึ้นที่หลุมบูชาขัยญ เมื่อท่านดาบสมาถึง พระราชาก็ตรัสขอบใจ และตรัสว่า เมื่อทำพิธีบูชาขัยญเสร็จแล้ว พระองค์เองจะมีพระเกียรติยศ และฐานะเสมอด้วยพระอินทร์ และพระราชธิดาจันทวดีก็จะเป็นสิทธิ์แก่ท่านดาบส

กัสดาบสยิ้มเล็กน้อย และก้มศีรษะเป็นเชิงขอบพระทัยในพระมหากรุณา สายตาที่ทอดมายังจันทวดีนั้น บอกถึงความหวังในความสุข

ในวันรุ่งขึ้น พระราชาพาท่านดาบสไปที่หลุมบูชาขัยญ พร้อมด้วยจันทวติราชธิดา ในหลุมนั้นมีสัตว์สี่เท้าทุกชนิด เช่น ช้าง ม้า โค เป็นต้น เรียงรายอยู่เป็นลำดับๆ ท่านดาบสเริ่มจะฆ่าสัตว์เหล่านั้นบูชาขัยญ มหาชนที่มาประชุมกันเห็นดังนั้น จึงร้องขึ้นเชิงแซ่ว่า “ท่านโลมสกัสสป การกระทำอย่างนี้ ไม่สมควรแก่ท่าน ท่านทำอย่างนี้เพื่ออะไร”

และแล้วได้กล่าวเป็นเชิงเตือนสติท่านดาบสที่พวกเขาเคารพนับถือว่า

“ดวงจันทร์มีกำลังในการกำจัดความมืดในราตรี พระอาทิตย์มีกำลังในการกำจัดความมืดในทิวากาล สมณพราหมณ์มีกำลังคือ ความอดทนและความรู้ในขณะกระทบอารมณ์ที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ผังมหาสมุทรมีกำลังในการขังน้ำไว้ได้ไม่ให้ล้นฝั่ง แต่สตรีมีกำลังยิ่งกว่ากำลังทั้งปวงดังกล่าวมา เพราะสามารถนำฤๅษีโลมสกัสสป ผู้มีความรู้ดี มีตะบะกล้า ผู้สงบแล้ว มาทำพิธีบูชาัญญเพื่อพระราชบิดาของตนได้”

ขณะใกล้กันนั้น ท่านดาบสเจือพระขรรค์แก้วขึ้นเพื่อพันคอ ข้างมวงคลหัดติก่อน ข้างกลัวมรณภัย ร้องเสียงดังลั่น สัตว์อื่นๆ คือ ข้าง ม้า โค เป็นต้น ได้ยินเสียงข้างมวงคลของพระราชาร้องด้วยความสะดุ้งกลัวเช่นนั้น ก็ร้องเสียงดังลั่นขึ้นพร้อมกัน

ท่านดาบสผู้เคยอบรมคุณงามความดีมามาก แต่เปลใจไปหลงสตรีงาม ได้ยินเสียงร้องของสัตว์ทั้งหลายเช่นนั้น เมตตาคิดซึ่งแนบสนิที่อยู่ในใจเป็นเวลานาน ก็ถูกกระตุ้นเตือน แม้มหาชนก็พากันร้องให้ขึ้นด้วยเล่า ท่านดาบสจึงเกิดสังเวชสลดใจ แลดูภูเขาของตนมองดูตนเองยังสวมชฎาอยู่ เห็นหนวดเครา ขนรักแร้ ขนอกยาวแบบนักพรตแล้วเกิดความร้อนใจขึ้นว่า ‘เราได้ทำกรรมอันไม่เหมาะสมไม่ควรแก่ตนเสียแล้ว กรรมที่ทำด้วยความโลภนี้มีผลเผ็ดร้อน มีกามคุณเป็นเหตุ เราจึงต้องค้นหามูลรากของกรรมนั้น แล้วตัดรากะพร้อมทั้งเครื่องผูกพันเสีย’ คิดดังนี้แล้ว ได้ทูลพระราชาราชถึงความคิดของตน

พระราชาราชได้ทรงสดับดังนั้น จึงตรัสว่า

สหายโลมสกัสสป ท่านอย่ากลัวเลย รีบทำพิธีบูชาัญญเถิด ข้าพเจ้าจะมอบพระนางจันทวดีราชธิดา พร้อมทั้งกองแก้วนานาประการแก่ท่าน ขอท่านจงลงมือเถิด”

ท่านดาบสได้ถวายพระพรดังนี้

“อาตมภาพดีเทียบกามคุณที่มีอยู่ในโลกนี้ ตบธรรมคือความ
สำรวมในศีล ประเสริฐกว่ากามคุณ อาตมภาพจักละกามคุณแล้ว
บำเพ็ญตบะ ส่วนพระนางจันทวดีราชธิดานั้น ขอจงอยู่ในแวนแคว้น
ต่อไปเถิด”

ท่านโลมสกกัสสปูลพระราชาดังนี้แล้ว ทำกสิณบริการรรม ทำคุณ
วิเศษที่เสียไปให้กลับคืนมา นิ่งคู้บัลลังก์ในอากาศ แสดงธรรมแก่
พระราชอาและมหาชน ขอให้ทำลายหลุมบุญชายัญ ให้อภัยทานแก่สัตว์
ทั้งหลาย แล้วเหาะกลับไปยังสำนักเดิมของตน เป็นผู้ไม่เสื่อมจาก
ฌานสมาบัติ สิ้นชีพแล้วเกิดในพรหมโลก

“ดูก่อนภิกษุ” พระศาสดาตรัสต่อไป “สำหรับนักพรต ผู้
ประพฤติพรหมจรรย์นั้น การไม่ดูไม่แลสตรีเสียเลยนั้นเป็นการดี
ถ้าจำเป็นต้องเห็นก็อย่าพูดด้วย ถ้าจำเป็นต้องพูดด้วย ก็ขอให้มิ
สติสำรวมอินทรีย์ด้วยดี อย่าเพลอสติสนทนา”

เมื่อพระศาสดาตรัสเรื่องนี้จบลง ภิกษุนั้นได้สังเวชสลดใจ
สำเร็จอรหัตตผล ณ ที่นั่นเอง

ดูก่อนท่านผู้บำเพ็ญตบะ เรื่องเช่นนี้มีอยู่เสมอๆ ในศาสนานี้
ซึ่งเปิดโอกาสไว้เป็นอันมากสำหรับผู้คิดผิดทำผิด แล้วกลับตัวกลับใจ

๔.

พลังแห่งบุญ

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ ความงามแห่งสตรีนั้นเป็นเครื่องชื่นชใจของบุรุษ เป็นที่หลงใหลใฝ่ปองของบุรุษ แม้ความงามจะมีทั้งคุณและโทษทั้งแก่เจ้าตัวและผู้เกี่ยวข้อง แต่คนส่วนมากก็ยังคงต้องการความงามนั้น ทั้งบุรุษและสตรี มีบางเรื่องที่แสดงว่า ความงามเกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งบุญกุศลที่บุคคลผู้นั้นได้ทำไว้ ดังเรื่องต่อไปนี้

ในอดีตกาล ในศาสนาแห่งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าซึ่งอุบัติขึ้นก่อนพระศากยมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้าในศาสนาของเรา มีสตรีผู้ยากจนคนหนึ่ง เห็นสตรีอื่นผู้มีบุญนุ่งผ้าข้อมด้วยดอกคำที่สวยงาม เล่นมหรสพอยู่ในวันนักขัตฤกษ์ ประรณางจะเล่นมหรสพและนุ่งผ้าที่สวยงามเช่นนั้นบ้าง จึงขอให้มารดาบิดาซื้อให้ ฝ่ายมารดาบิดาบอกว่า “ลูกรัก เราเป็นคนยากจน จะซื้อผ้าราคาแพงอย่างนี้มานุ่งห่มได้อย่างไร อย่าคิดเอาอย่างคนร่ำรวยเขาเลย”

หญิงนั้นเป็นคนตั้งใจจริง และมีความเพียร คิดช่วยเหลือตนเอง จึงบอกแก่มารดาบิดาว่า “ในที่นี่มีตระกูลที่มั่งคั่งอยู่ ลูกจะไปขอรับจ้างทำงานในตระกูลเช่นนั้น เขาเห็นผลแห่งการทำงานของ

ลูกแล้ว จักให้ทรัพย์พอซื้อผ้าอย่างนั้นได้”

เมื่อมารดาบิดาอนุญาตแล้ว จึงไปหางานทำ ได้ทำงานในบ้านของคนมั่งคั่งบ้านหนึ่ง เป็นประเภทงานบ้านคือรับใช้ ทำทุกอย่างที่นายจ้างให้ทำ เจ้าของบ้านบอกว่าจะต้องทำงานถึง ๓ ปี จึงจะได้ค่าจ้างซื้อผ้าอย่างนั้นได้ นางมิได้ย่อท้อ รับค่าทันที แต่เนื่องจากเป็นคนขยันขันแข็ง ฉลาดรู้งาน ตั้งใจทำงานดี ไม่ถึง ๓ ปี นายจ้างก็เห็นใจ มอบผ้าที่ย้อมด้วยดอกคำให้นางผืนหนึ่ง พร้อมด้วยผ้าอื่นๆ อีกมาก

สาวน้อยมีความชื่นชมในผลสำเร็จของตนเป็นอย่างยิ่ง คิดว่าควรจะอาบน้ำเสียก่อน จึงนำผ้านั้นไปวางไว้ที่ริมแม่น้ำแล้วลงอาบน้ำขึ้นจากน้ำแล้วคิดว่าจะแต่งตัวให้สวยด้วยผ้าใหม่ที่ห้วงไว้เกือบ ๓ ปี

ขณะเดียวกันนั้นสาวกของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งถูกโจรแย่งชิงเอาสบงจีวรไปหมด จึงนุ่งใบไม้ผ่านมาทางนั้น นางได้เห็นแล้วเกิดความเลื่อมใส พร้อมด้วยคิดอย่างคนคิดเป็นว่า ‘เราเกิดมาเป็นคนจนและขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม เห็นจะเป็นเพราะไม่ได้ให้ทานไว้ในชาติก่อน เราควรทำบุญทำทานเสียแต่วันนี้ทีเดียว’ คิดดังนี้แล้วได้ฉีกผ้าย้อมด้วยดอกคำ อันเป็นผ้าที่สวยงามที่สุดของตนออกเป็น ๒ ชิ้น น้อมเข้าไปถวายภิกษุชั้นหนึ่ง ส่วนอีกชิ้นหนึ่งตั้งใจจะเอาไว้ใช้เอง

ภิกษุรับผ้าแล้ว เข้าสู่ที่กำบังนุ่งห่มเรียบร้อยแล้วเดินออกมาจากพุ่มไม้ นางได้เห็นสรีระของภิกษุเปล่งปลั่งด้วยรัศมีแห่งผ้า ประหนึ่งแสงอาทิตย์อ่อนๆ เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น คิดว่า ‘แรกที่เดียวเมื่อได้เห็นผิวพรรณของพระคุณเจ้าไม่งามอย่างนี้ แต่ตอนนี้งามยิ่งนัก รุ่งโรจน์ประดุจดวงอาทิตย์อ่อนๆ เราควรถวายผ้าส่วนที่ ๒ นี้เสียด้วย’ ดังนี้แล้วได้น้อมผ้าส่วนที่ ๒ เข้าไปถวาย แล้วตั้งความ

ปรารภนาว่า

“ท่านผู้เจริญ ด้วยอานิสงส์แห่งการถวายผ้าที่ข้าพเจ้าได้มาด้วยความยากลำบากอย่างยิ่งยวดนั้น ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ขอข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มีรูปงามเหนือหญิงอื่นใดทั้งหมด อนึ่ง ชายใดเห็นข้าพเจ้าแล้ว พึงรักใคร่ หลงใหล มีอาจดำรงสติสัมปชัญญะไว้ได้”

ภิกษุรูปนั้นอนุโมทนาว่า “ขอจงเป็นอย่างที่เธอต้องการเถิด” แล้วหลีกไป นางสิ้นชีพแล้วเกิดในเทวโลก ท่องเที่ยวอยู่ในเทวโลกเป็นเวลานาน จุติจากเทวโลกแล้ว เกิดในตระกูลเศรษฐีแห่งอริกฐบุรี ในแคว้นสิวี นางเป็นผู้มีรูปงามอย่างยิ่ง เป็นผู้เลิศด้วยความงาม บุรุษได้เห็นนางแล้วไม่อาจดำรงสติไว้ได้ ต้องเมาในความงามของนาง เหมือนดื่มน้ำเมาจนเมาเต็มที่ เมื่ออายุ ๑๖ ปีบรรพตของนางงามเลิศล่วงมนุษย์ธรรมดา ลักษณะของนางจึงปรากฏประดุจเทพอัปสร ด้วยเหตุนี้คนทั้งหลายจึงเรียกนางว่า **‘อุมมาทันตี’** มีความหมายว่า ผู้ทำให้ชายหลงใหลเหมือนจะเป็นบ้า

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ เรื่องทำนองนี้เป็นสิ่งที่มีได้เป็นได้จริง ดังที่ปรากฏแก่ท่านอยู่บ้างแล้ว มีสตรีจำนวนไม่น้อยในโลกนี้ ที่ชายเห็นแล้วเกิดความพึงใจซาบซ่าน อย่างหาที่เปรียบมิได้ สิมสิ่งต่างๆ เสียสิ้น ประหนึ่งว่ามีแต่เธอเพียงผู้เดียวและสิ่งเดียวในโลกนี้ วัตถุที่ยงามต่างๆ ก็ได้ดึงดูดใจชายเท่ากับสตรีงาม ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแรงดึงดูดตามธรรมชาติ กามราคะซึ่งเฝ้าอบออบอยู่ในจิตใจคนนั้นถูกกระตุ้นให้พลุ่งโพล่งขึ้น เพราะความงามแห่งเพศตรงข้าม

ท่านเศรษฐีผู้เป็นบิดาของนางอุมมาทันตี เห็นว่าบุตรของตนหาคุณแก่ผู้อื่นไม่ นอกจากพระราชา จึงเข้าเฝ้าพระเจ้าสิวีกราบทูลว่า

“ข้าแต่สมมติเทพ นางแก้วเกิดขึ้นในเรือนของข้าพระพุทธเจ้า เป็นบุตรของข้าพระพุทธเจ้า นางเป็นผู้เลิศด้วยความงาม เห็นสมควรแก่พระองค์เท่านั้น หาสสมควรแก่ผู้อื่นไม่ ขอพระองค์ได้โปรดส่งผู้ชำนาญในการทำนายลักษณะ ไปพิจารณานาวิรัตนะผู้นั้นเถิด พระเจ้าข้า”

พระราชาทรงปราโมชด้วยคำกราบทูลของเศรษฐีนั้น ทรงสั่งพรหมณ์ผู้ชำนาญในการทำนายลักษณะไป เศรษฐีต้อนรับอย่างดี เลี้ยงดูอย่างดี ขณะที่พรหมณ์กำลังบริโภคอยู่คนเดียว อูมมาทนต์ก็ออกมาต้อนรับ พอพรหมณ์เห็นนางเท่านั้น ถูกความงามของนางครอบงำ ไม่อาจดำรงสติได้ เป็นผู้เมาเพราะกิเลส บางคนเอาข้าววางไว้บนศีรษะ บางคนใส่เข้าช่องหู บางคนหนีบไว้ที่รักแร้ บางคนตีฝ่าปังๆ เพื่อคลั่งไปเพราะความที่ไม่สามารถควบคุมตนได้

อูมมาทนต์เห็นดังนั้น มีความสังเวชสลดใจ เพราะพรหมณ์เหล่านั้นก็ล้วนแต่แก่ๆ แล้วทั้งสิ้น จึงให้คนของตนนำพวกพรหมณ์เหล่านั้นออกไป พรหมณ์เหล่านั้นมีความละอายและโกรธแค้นนางไม่ปรารถนาให้นางเข้าเฝ้าพระราชินี จึงกราบทูลว่า หญิงนั้นเป็นกาฬกัณณี ไม่สมควรแก่พระองค์

พระราชาทรงเชื่อ จึงทรงเฉยเสีย เมื่อเป็นดังนี้เสนาบดีผู้หนึ่งชื่อ **อภิปารกะ** เป็นสหายของพระราชินี เห็นนางแล้วเกิดความพอใจ แต่เนื่องจากเป็นผู้มีบุญสมควรแก่นางและเป็นคู่บุญบารมีกัน จึงไม่มีอาการวิปริตเหมือนคนอื่นทั้งหลายเมื่อเห็นนาง เข้าสู่ขอต่อเศรษฐี อูมมาทนต์ก็พอใจ ทั้งสองจึงครองคู่กันด้วยความสงบสุข

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ การครองชีวิตคู่จะให้สงบสุขตลอดชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากอย่างยิ่ง ชีวิตการครองเรือนของฆราวาสส่วนใหญ่นั้นไม่ราบรื่น มักมีเรื่องระหองระแหง ไม่ปกติสุข เพราะไม่มี

ธรรมเป็นเครื่องครองเรือน หรือธรรมสำหรับผู้ครองเรือน สิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่สุดสำหรับผู้ครองเรือนก็คือธรรมสำหรับผู้ครองเรือนนั่นเอง ซึ่งพระศาสดาของเราทรงแสดงไว้เป็นอเนกทีเดียว แต่คนส่วนมากเมื่อจะครองเรือน ก็สนใจแต่เรื่อง ลาภยศ เกียรติ และชื่อเสียง วรรณะ ตระกูลวงศ์ หรือความงามของคนที่จะมาเป็นคู่ครองของตน หาได้สนใจธรรมหรือคุณงามความดีในตัวบุคคลซึ่งจะมาเป็นคู่ครองของตนไม่ เรียกว่าสิ่งสำคัญที่สุดไม่ได้มอง ไปมองสิ่งที่มีความสำคัญน้อย เอามาเป็นสิ่งสำคัญมาก จึงต้องผิดหวังกันอยู่เนืองๆ

วันหนึ่ง อภิปารกะเตรียมตัวจะเข้าเฝ้าพระราชชา ก่อนออกจากบ้านได้สั่งอุมมาทันทิดว่า วันนี้เป็นวันมหรสพประจำวันเพ็ญเดือนกัตติกา (เดือน๑๒) พระราชาจะเสด็จเสียบพระนครและจะเสด็จมาที่นี่ก่อน เพราะฉะนั้นวันนี้ขอร้องอย่าได้ไพล่หน้าให้พระราชาทอดพระเนตรเห็นเป็นอันขาด ถ้าทรงเห็นจะไม่สามารถดำรงพระสติไว้ได้

คืนนั้นแสงจันทร์แจ่มกระจ่างเป็นพิเศษ พระราชาเสด็จเสียบพระนครเสด็จมาที่บ้านของอภิปารกะก่อน อุมมาทันทิดยืนอยู่ใกล้หน้าต่าง พอรู้ว่าพระราชาทอดพระเนตรเห็นแล้ว นางก็หลบเข้าไปอาการนั้นปรากฏแก่พระราชชาเสมือนดวงจันทร์หลบเข้ากลีบเมฆ ทรงหลงใหลในความงามจนมิอาจดำรงพระสติไว้ได้ จึงเสด็จกลับพระราชมณเฑียร ไม่เสด็จเสียบพระนครอีกต่อไป ทรงเพื่อถึงแต่อุมมาทันทิดอยู่แต่เพียงพระองค์เดียว ไม่เสด็จออกว่าราชการอย่างเคย

หลายวันล่วงไป

อภิปารกะทราบเรื่องนี้แล้ว ร้อนใจนัก จะถามตรงๆ ก็เกรงพระทัย แต่ตั้งใจจะถวายนางสุดที่รักแต่พระราชชาอันเป็นที่รักของตน

และเป็นผู้มีอุปการะมากต่อตน คิดอุบายได้อย่างหนึ่งแล้ว สั่งให้คนรับใช้ของตนไปแอบอยู่ที่โพรงไม้ใหญ่ อันเป็นที่เคารพนับถือของมหาชน ให้พูดตามที่ตนชักซ้อมไว้ อภิปรายกะเสนาบดีชักชวนอำมาตย์และข้าราชการบริพารแห่งพระราชวังว่าจะไปทำพิธีกรรมถวญานเทวดาซึ่งสถิตย์อยู่ ณ ต้นไม้อันเป็นเจดีย์ (อันเป็นที่นับถือของมหาชน)

ได้เวลา อภิปรายกะและบริวารก็ไปยังต้นไม้ใหญ่นั้น ทำพิธีกรรมบวงสรวง แล้วถามว่า

“ข้าแต่รุกขเทพ พระราชาของข้าพเจ้า เมื่อทรงเสียบพระนครในคืนหนึ่ง ไม่นานเสด็จก็เสด็จกลับ เสด็จเข้าห้องบรรทม ทรงเสียบเฉย ไม่ออกกว่าราชการ ไม่สนพระทัยในอาหารและดนตรี หรือสิ่งอื่นใดก็ตาม พระองค์ทรงเป็นอะไรไป ขอได้โปรดเมตตาบอกพวกข้าพเจ้าด้วยเถิด”

คนใช้ของอภิปรายกะแสรับทำเสียงให้เป็นเทวดา และกล่าวตอบว่า

“ท่านเสนาบดี พระราชาของท่านทรงหลงรักอุมมาทันตีด้วยการเห็นเพียงครั้งเดียว ถ้าได้นาง คงจักต้องมีพระชนม์ต่อไป ถ้าไม่ได้นางคงจักสิ้นพระชนม์แน่นอน ถ้าท่านจงรักภักดีต่อพระราชาก็แล้วถวายนางแต่พระองค์เสียเถิด”

อภิปรายกะรับคำของเทวดา ทุกคนในที่นั้นได้ยินคำสนทนาระหว่างอภิปรายกะกับเทวดา ทุกคนจึงได้รู้ว่าพระราชานางเป็นอะไร เสนาบดีเข้าเฝ้า ทูลเล่าเรื่องทั้งปวงให้ทรงทราบ และทูลถวายนางอุมมาทันตีด้วยความเต็มใจ

พระราชาทรงดำริว่า “เรื่องนี้เทวดาก็รู้ ประชาชนก็รู้กันแล้วว่าพระองค์ทรงมีจิตอย่างไร” ทรงละอายพระทัยและละอายเทวดา

ประชาชน ทรงขอบใจอภิพารกะเสนาบดี แต่ไม่ทรงรับนางอุมมา-
พันตีไว้ ทรงบรรเทาจิตปฏิพัทธ์ในนางแล้ว ทรงดำรงอยู่ในธรรม
ปกครองประชาชนโดยธรรมสืบไป

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ สัตว์โลกมีบุญมีกรรมมาไม่เสมอกัน จึง
ได้อัตภาพต่างๆ กัน มีตัวตนต่างกัน นิสัยอุปนิสัยต่างกัน หยาบ
ละเอียดดีเลวต่างกัน สมดังที่พระศาสดาตรัสว่า “กรรมย่อมจำแนก
สัตว์ให้เลวและประณีต” อันนี้ย่อมหมายถึงถึงความหยาบความ
ประณีตทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ แม้ในหมู่สัตว์ดิรัจฉานก็มี
หลายจำพวก บางจำพวกสวยงาม น่าดูน่าชม บางพวกไม่สวยงาม
น่าเกลียดน่ากลัว แม้ในจำพวกที่สวยงามก็ยังไม่เท่ากัน ใน
จำพวกที่น่าเกลียดก็น่าเกลียดไม่เท่ากัน นี่แหละ คือความหมายของ
คำว่า **จิตอันวิจิตรทำให้กรรมวิจิตร กรรมอันวิจิตรทำให้สัตว์วิจิตร**

คำว่า “วิจิตร” ในที่นี้ ไม่ได้แปลว่าสวยงามอย่างเดียว
แต่หมายถึง ‘ความเป็นต่างๆ กัน’

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ จิตใจเป็นต้นเค้าแห่งการกระทำทางกาย
การพูดทางวาจา บุคคลมีจิตใจอย่างไรย่อมทำและพูดอย่างนั้น เมื่อ
ทำและพูดบ่อยเข้าก็กลายเป็นความเคยชินเป็นนิสัย นิสัยที่หยิ่งรากลึก
แล้วกลายเป็นอุปนิสัยหรือสันดาน สิ่งนี้ย่อมสร้างบุคคลให้เป็นไป
ต่างๆ ตามสันดานของเขา ตามเจตจำนงของเขา คนที่พูดพล่อย
บ่อยๆ เหลาะแหละบ่อยๆ ก็จะไม่เคยชินกับสภาพนั้น เห็นเป็นของ
ธรรมดาสำหรับเขา และจะสืบต่อไปในชาติภพต่างๆ คือติดตัวเขาไป

๕.

กัลยาณมิตร

ภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้เหาะแหะโลเลและโลกในปัจจุย ๔ ละทิ้งวัตรปฏิบัติที่จะพึงมีต่ออุปัชฌายะอาจารย์ของตน เข้าไปในนครสาวัดดีแต่เช้า แม้จะได้ดื่มข้าวยาคุ (ข้าวต้ม) ที่มีกับหลายอย่างแล้วฉันข้าวสาลี ข้าวสุกและเนื้อซึ่งมีรสเลิศต่างๆ ที่เรือนของนางวิสาขาแล้ว ก็ยังหาพอใจไม่ ยังไปเรือนของท่านจุลลอนาถปิณฑิกะ มหาอนาถปิณฑิกะ และพระเจ้าปเสนทิโกศลอีก ไม่รู้จักอ้ม ไม่รู้จักพอกินมาก นอนมาก เทียวมาก ปากกล้า

วันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายในเขตวันวิหาร สนทนากันถึงเรื่องของภิกษุรูปนั้น ณ ธรรมศาลา พระศาสดาเสด็จมาทรงทราบเรื่องที่ภิกษุทั้งหลายกำลังสนทนากันอยู่แล้ว ตรัสว่าแม้ในกาลก่อนภิกษุรูปนี้ก็เคยเหาะแหะมาแล้ว เป็นผู้โลกในปัจจุย มีอาหารเป็นต้นมาแล้วเช่นกัน ทรงนำเรื่องในอดีตมาเล่าดังนี้

ในอดีตกาล กาดัวหนึ่งเที่ยวกินซากศพ มีศพข้างเป็นต้น ไม่อ้มไม่พอใจด้วยศพเหล่านั้น จึงไปเที่ยวกินปลาที่แม่น้ำคงคาอยู่ ๒-๓ วัน

แล้วบินไปหิมวันตประเทศ กินผลไม้ไม่น้อยใหญ่นานาชนิด ไปยังสระบัวใหญ่แห่งหนึ่งซึ่งมีปลาและเต่ามาก เห็นนกจ๊กพราก (จ๊กกวากะ) ๒ ตัว มีสีสวยดังทองคำลั่งกินสาหร่ายอยู่ในสระ กาคิดว่า นกจ๊กพราก ๒ ตัวนี้สีสวยเหลือเกิน มันคงต้องกินอาหารที่ดี ประณีต ใครรู้ถึงอาหารของนกจ๊กพรากเพื่อจะได้กินอย่างเขาบ้าง จึงถามขึ้นว่า

“สีของท่านดูงามเหมือนผ้าข้อมด้วยน้ำฟาด (สีเหลืองหม่น) ดูท่าทางท่านทั้งสองร่าเริงยิ่งนัก ข้าพเจ้าอยากทราบ ว่า นกทั้งหลายสรรเสริญนกอะไรว่ารูปงามนัก”

นกจ๊กพรากตอบว่า

“ดูก่อนท่านผู้นิยมในการเบียดเบียน นกทั้งหลายย่อมสรรเสริญพวกข้าพเจ้าคือ นกจ๊กพรากว่ามีภาชนะนานับถือ เป็นนกดี และมีรูปงาม พวกข้าพเจ้าไม่ยอมทำบาปเพราะเห็นแก่กิน”

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ ในโลกของเรานี้ ทั้งมนุษย์และดิรัจฉาน ต้องทำบาปเพราะปากเพราะท้องหรือเพื่อปากเพื่อท้องอยู่เป็นอันมาก สัตว์ดิรัจฉานต้องห้าห้าทำลายกันอยู่ทุกหนทุกแห่ง ธรณีที่ดูจะน่ารื่นรมย์นี้ล้วนมีอันตรายแฝงเร้นอยู่ทุกหนทุกแห่ง ช่างน่าหวาดเสียวจริงๆ ในหมู่มนุษย์เล่าก็มีการเบียดเบียน เช่น ฆ่าสัตว์อื่นเพื่อเป็นอาหารบ้าง เบียดเบียนฆ่าฟันกันเองเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์อันเป็นกามวัตถุบ้าง ทุกหนทุกแห่งทุกวงการ ช่างน่าเบื่อหน่ายเสียจริงๆ มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่ว่ายาก สอนยาก อวดดี มากไปด้วยมายาสาโลภย์ เห็นตนเองทำดีทำถูกไปเสียหมด และเห็นคนอื่นทำผิดทำเลวไปเสียหมดเช่นกัน นิสัยสันดานโดยทั่วไปของมนุษย์เป็นอย่างนี้ ยกเว้นท่านผู้ได้อบรมจิตด้วยดีแล้ว ชัดเกลตาตนเองดีแล้วเท่านั้น

กาได้ฟังคำของนกจ๊กพรากแล้ว กล่าวถามต่อไปว่า

“ท่านกินผลไม้อะไรที่ห้วงน้ำ ท่านกินเนื้อที่ไหน ท่านกินโภชนาหารอะไรอีก กำลังและผิวพรรณของท่าน จึงไม่เสื่อมทรามดูงามตายิ่งนัก”

นกจ๊กพรากกล่าวตอบว่า

“ผลไม้ที่ห้วงน้ำก็ไม่มี เนื้อที่นกจ๊กพรากจะกินก็ไม่มี ข้าพเจ้ากินแต่สาหร่ายกับน้ำจะทำบาปเพราะเห็นแก่กินอย่างพวกท่านก็หาไม่”

กากล่าวว่า

“ดูก่อนนกจ๊กพราก อาหารของท่านเราไม่ชอบ อาหารที่ท่านกินเป็นอย่างไร ท่านก็จะย้ายคล้ายอาหารนั้น ท่านมีร่างกายสมบูรณ์อย่างยิ่ง เราเองเคยเป็นอย่างนี้เหมือนกัน แต่เดี๋ยวนี้ เราเป็นอย่างอื่น เราสงสัยในผิวพรรณของท่านว่า ท่านกินอาหารหยาบอย่างนี้ทำไม สีกายของท่านจึงดูงามนัก

“เราเองแม้ได้กินเนื้อ ผลไม้ ข้าวและอาหารที่เคล้าด้วยเกลือเจือด้วยน้ำมัน เป็นอาหารที่ประณีตและมีรสเลิศสำหรับมนุษย์ด้วย จึงเป็นผู้กล้าหาญเข้าสู่ในสงครามได้ แต่สีกายของเราไม่งามเหมือนของท่านเลย”

นกจ๊กพราก เมื่อจะกล่าวถึงเหตุแห่งความไม่สวยงามแห่งสีกายของกา และเหตุความงามแห่งสีกายของตน จึงกล่าวว่า

“ดูก่อนกา ท่านเป็นผู้มีอาหารไม่บริสุทธิ์ ท่านชอบขโมยเขากิน ตกอยู่ในความประมาทเสมอๆ ท่านได้ข้าวและน้ำโดยยาก ผลไม้และเนื้อในป่าที่ท่านก็ไม่ชอบกิน ดูก่อนกา ผู้ใดทำกรรมอันหยาบช้าสาหัสแล้วจึงได้บริโภค ตกอยู่ในความประมาททุกขณะ ธรรมดาย่อมติเตียนผู้นั้น ผู้นั้นธรรมดาติเตียนแล้ว ผิวพรรณและกำลังย่อมเสื่อมทรามลง

“ผู้ใดบริโภคอาหารแม้เพียงเล็กน้อย แต่ได้มาโดยชอบธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพราะเหตุแห่งอาหารนั้น กำลังและผิวพรรณของผู้นั้นย่อมดี ผิวพรรณดีจะมีเพราะอาหารอย่างเดียวกันหาไม่ แต่ย่อมมีเพราะเหตุ ๔ ประการ คือ อาหาร ความอบอุ่น ความคิด และ กิจการที่ทำ”

กาได้ฟังคำติเตียนเช่นนั้น เกิดความเกลียดชังนกจ๊กพรากเป็นอันมาก คิดว่า ‘เราไม่ต้องการสีอันสวยงามของมัน’ ดังนี้แล้ว ร้องเสียงกา กา บินจากไป

เมื่อจบพระธรรมเทศนา ภิกษุผู้เหลาะแหละรูปนั้นได้สำเร็จอนาคามีผล

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ ค้ากล่าวของนกจ๊กพรากตอนสุดท้ายนั้น มีคติน่าสนใจเป็นอย่างมาก เช่นเรื่องผู้มีอาหารไม่บริสุทธิ์ คือลักเขากิน ขโมยเขากิน ต้องทำกรรมที่หยาบช้าแล้วจึงได้กิน ผิวพรรณของผู้นั้นย่อมเศร้าหมอง ไม่ส่องใส กฎธรรมดายอมดีเตียนเขา เขาถูกลงโทษโดยกฎธรรมดานั้นเอง แม้จะยังไม่มียุคคลใดลงโทษ ผู้ที่กฎธรรมดาลงโทษแล้ว ย่อมได้รับโทษอันสาหัสเฉียบขาดกว่าบุคคลลงโทษเสียอีก กฎที่บุคคลตั้งขึ้นเพื่อให้รางวัลหรือลงโทษยังพอฟ่อนผันอนุโลมกันได้บ้างเป็นครั้งคราว แต่กฎที่ธรรมดา ธรรมชาติสร้างขึ้นหรือเป็นไปตามกฎธรรมดานั้น ย่อมเป็นการให้รางวัลและลงโทษอย่างเฉียบขาด แน่นนอน ยุติธรรมเสมอ กฎแห่งกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาก็คือ กฎธรรมดานั้นเอง

ในเรื่องอาหารการกินก็มีกฎธรรมดาอยู่ คือถ้ากินแต่พอดี รู้จักกิน กินเป็น กินอาหารที่มีคุณค่ามีประโยชน์ต่อร่างกาย ร่างกายก็จะเจริญเติบโตแข็งแรง มีสุขภาพดี มีความสุขทางกายพอสมควร นี่คือ

รางวัลที่กฎธรรมตามอบให้ แต่ถ้ากินไม่พอดี กินไม่เป็น กินอาหารที่ไม่
ไม่มีประโยชน์ หรือชอบกินสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยต่อร่างกาย เช่น ชอบ
เสพของมีนเมา เสพติด ก็จะทำให้ร่างกายทรุดโทรม ผิวพรรณไม่ผ่องใส
สุขภาพไม่ดี ไม่มีความสุขกาย นี่คือการลงโทษของกฎธรรมดา

ในเรื่องการเสพอารมณ์ของจิตก็เช่นเดียวกัน อารมณ์เป็น
อาหารของจิต ถ้าจิตได้อารมณ์ดีอยู่เสมอ อารมณ์ที่ไม่เป็นพิษแก่
จิต อารมณ์นั้นก็จะเข้าไปบำรุงจิต ให้เจริญ สงบ สุข สุขภาพจิตดี
 แต่ถ้าจิตได้อารมณ์ไม่ดีเป็นของแสบแสบแสบหรือเป็นพิษแก่จิต ก็
จะไปทำให้จิตทรุดโทรมเศร้าหมอง เร่าร้อน กระวนกระวาย สุขภาพจิต
จะค่อยๆ เสื่อมลงไปทีละน้อย ความเสื่อมสุขภาพจิตเป็นสิ่งน่ากลัว
เพราะก่อทุกข์ก่อโทษทั้งแก่ตนและผู้อื่นสุดจะพรรณนาได้

ดูก่อนภราดา ข้อที่นักจักรภพกล่าวถึงอาหารอันได้มาโดย
ชอบธรรม ทำให้ผิวพรรณดี นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเหตุแห่งผิวพรรณ
ดีอีก ๓ ประการคือ ความอบอุ่น ความคิด และกิจการที่ทำนั้น เป็น
เรื่องน่าสนใจมากทีเดียว แม้แต่นักก็ยังรู้จักกล่าวคำอันเป็นสุภาษิต
ให้นำคิดนำศึกษา คนที่พูดพล่อยๆ อยู่เสมอ หาสาระอะไรไม่ได้ จะ
ไม่ละอายนงกำบังหรือ

ในหมู่มนุษย์ ผู้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ย่อมแสวงหาทรัพย์สินแต่
โดยทางสุจริต จะได้มากหรือน้อยก็ตาม แต่ต้องได้มาโดยสุจริต บุคคล
เช่นนั้นย่อมมีหน้าตาอึมเิบผ่องใส ไม่ต้องหวาดระแวงว่าใครจะ
โจทก์ทวง ฟ้องร้องหรือจับได้ ว่าตนได้ทรัพย์มาโดยทางมิชอบ จะ
นั่งนอน กินดื่ม หรือใช้สอยทรัพย์สินเหล่านั้นก็ไม่แสดงใจ เป็น ‘ทรัพย์
เย็น’ ทำให้ตนและครอบครัว หรือบริวารชอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ต้อง
‘อยู่ร้อน นอนทุกข์’ เพราะไปละโมภเอา ‘ทรัพย์ร้อน’ มา

การได้กัลยาณมิตรมีส่วนสำคัญอยู่มีใช้น้อย ในการดำรงอยู่ในกุศลสุจริต ถ้าได้ปาปมิตรก็มักจะประคองตนอยู่ในสุจริตไม่ได้ ปาปมิตรจะชักจูงไปทางอกุศลและบาปเสียร่ำไป เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สำหรับผู้เป็นเสขะ (ยังต้องศึกษาเพื่อบรรลุมรรคผล) ผู้ปรารถนาธรรมอันเกษมจากโยคะอันประเสริฐ เมื่อกล่าวถึงปัจจัยภายนอกแล้ว เรามองไม่เห็นสิ่งอื่นที่จะมีประโยชน์มากเท่าความมีกัลยาณมิตรเลย ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีกัลยาณมิตร ย่อมละอกุศล เจริญกุศลได้”

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิต ฉะนั้นใด ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ แก่ภิกษุฉันนั้น ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังได้ซึ่งสิ่งนี้ คือจักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘”

นอกจากนี้ ยังตรัสแก่พระอานนท์อีกว่า

“อานนท์ ความมีกัลยาณมิตรเท่ากับเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว”

ดูก่อนภราดา พระพุทธภาสิตทำนองนี้มีอยู่เป็นอันมาก นำมากล่าวเพียงเล็กน้อยพอเป็นอุทาหรณ์

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ” ภิกษุผู้หนึ่งฟังอยู่นานแล้วถามขึ้น “ข้าพเจ้ายังไม่ค่อยแจ่มแจ้งต่อพระพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พระอานนท์ว่า ‘ความมีกัลยาณมิตรเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด’ ได้โปรดชี้แจงให้พิสดารอีกสักหน่อย”

“จะเป็นไรไป ภราดา ข้าพเจ้าจะขยายความข้อนี้ให้แจ่มแจ้งเท่าที่สติปัญญาของข้าพเจ้ามี”

คราวหนึ่ง พระอานนท้ออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า และกราบทูลว่า ท่านคิดว่า ความมีกัลยาณมิตรเป็นครั้งหนึ่งของพรหมจรรย์ พระศาสดาตรัสว่า ความมีกัลยาณมิตรเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว

ดูก่อนภราดา **พรหมจรรย์** คือ ระบอบการครองชีวิตอันประเสริฐที่ทุกข์เข้าถึงได้โดยยากหรือเข้าไม่ถึงเลย นั่นคือการดำเนินชีวิตตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นั่นเอง ความมีกัลยาณมิตรเป็นบุญนิमितแห่งการเกิดขึ้นของอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพราะฉะนั้นความมีกัลยาณมิตรจึงชื่อว่าเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังขยายความไว้ด้วยว่า “อาศัยเราเป็นกัลยาณมิตร สัตว์ผู้มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย...เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากเกิด แก่ เจ็บ ตาย และทุกข์โศกนันทต่างๆ ”

ดูก่อนภราดา ผู้มีกัลยาณมิตรย่อมหวังได้ซึ่งคุณธรรมต่างๆ มากมาย เช่น จักเป็นผู้มีศีลดี มีธรรมงาม จักได้สดับตรับฟังสิ่งที่ควรได้ยินได้ฟัง อันเป็นไปเพื่อขัดเกลาอุปนิสัยใจคอ และขัดเกลากิเลส จักเป็นผู้มีความพากเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อถอยหลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม จักเป็นผู้มีปัญญา หยั่งรู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

ท่านผู้บำเพ็ญตบะ พระศาสดาเคยเล่าให้ภิกษุรูปหนึ่งฟังว่า ในอดีตกาล มีดาบสหนุ่มท่านหนึ่ง ถูกหญิงสาวล่อลวงให้ลุ่มหลงในนางแล้ว ต้องการให้ดาบสไปอยู่ในหม่อมมนุษย์ จึงเกลี้ยกล่อมว่า

การรักษาศีล บำเพ็ญพรตอยู่ในป่าจะมีผลมากได้อย่างไร เพราะเป็นที่ซึ่งไม่มีสิ่งยั่วยวนคือ กามคุณ ๕ มีรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้นอันน่าใคร่ที่น่าปรารถนา น่าพอใจ การรักษาคือบำเพ็ญพรตให้มีผลมาก มีอานิสงส์มาก ต้องบำเพ็ญในหมู่มนุษย์ซึ่งเคลื่อนกล่นอยู่ด้วยกามคุณ เพื่อจักได้ทดสอบกำลังใจว่ามีเพียงใด

ดาบสหนุ่มเชื่อคำของนาง ต้องการไปอยู่ในขุมขุมชน แต่ต้องการลาดาบสผู้เป็นบิดาก่อน ตอนนี้ท่านไปป่ายังไม่กลับ ฝ่ายหญิงสาวคิดว่า ถ้าดาบสผู้เป็นบิดามาเห็นนางเข้า อาจจะดูตำ ทูบตีนางได้ จึงบอกดาบสหนุ่มว่าจะล่องหน้าไปก่อน ให้ดาบสหนุ่มตามไปทีหลัง นางจะทำเครื่องหมายไว้ในหนทางเป็นระยะไป

เมื่อนางได้จากไปแล้ว ดาบสหนุ่มก็มีเป็นอันทำกิจอื่น เช่น ฆ่าฟัน หรือตั้งน้ำฉันทน้ำใช้ไว้ให้บิดาอย่างที่เคยทำ เอาแต่นั่งซึมเขารัญจนถึงนางอยู่อย่างเดียว ดาบสชรามาเห็นอาการของบุตรเช่นนั้นก็พอเดาเหตุการณ์ได้ด้วยประสบการณ์ จึงถามขึ้นว่า ทำไมจึงมีอาการเช่นนั้น ดาบสหนุ่มจึงเล่าให้บิดาฟัง ถึงคำพูดของสหายที่ชักชวนให้อยู่ในถิ่นมนุษย์ และตนตั้งใจจะไปด้วย แต่อยากจะทราบเรื่องการคบคน ได้ถามท่านบิดาว่า

“เมื่อลูกออกจากป่าไปอยู่ในถิ่นมนุษย์ ลูกควรคบคนที่มีศีลเช่นไร มีวัตรเช่นไร”

ผู้เป็นบิดาตอบว่า

“ลูกเอ๋ยจงจำคำพ่อไว้ ผู้ใดคั่นเคยกับเจ้า อดทนต่อความสนทสนมคั่นเคยของเจ้า ฟังด้วยดีซึ่งถ้อยคำของเจ้า คือตั้งใจฟังเมื่อเจ้าพูด และอดทนต่อคำล่วงเกินของเจ้าได้ เจ้าจงคบคนเช่นนั้น”

อนึ่ง ผู้ใดไม่ทำชั่วด้วยกาย วาจา ใจ เจ้าจากที่นี้ไปแล้วจงคบ
ท่านผู้เช่นนั้น ตั้งตนไว้เหมือนบุตรที่เกิดจากท่านเองทีเดียว ผู้ใด
ประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรม แม้เมื่อประพฤติอยู่เช่นนั้นก็ไม่ยกตน
ว่าเป็นผู้ประพฤติบริสุทธิ์ เป็นผู้มีปัญญา เจ้าจงคบคนเช่นนั้น”

“เจ้าอย่าคบคนที่มีจิตใจกลับกลอกไม่ยั้งยืนดงผ้าที่ย้อมด้วยขมิ้น
แม้ชมพูทวีปนี้จะได้โรมนุษย์เหลือเขาอยู่เพียงผู้เดียว เจ้าก็อย่าคบเขา
จงเว้นคนเช่นนั้นให้ห่างไกล ดุจบุคคลเว้นอสรพิษที่ดุร้าย เส้นทางที่
เปื้อนด้วยคูด หรือเหมือนผู้เดินทางด้วยยานวันทางขรุขระเสียจะนั้น
ลูกเอ๋ย ความพินาศย่อมมีแก่ผู้คบคนพาล การคบคนพาลเหมือนกับ
อยู่ร่วมกับข้าศึก เจ้าจงเว้นคนพาลเสีย การคบคนพาลให้ทุกข์เป็น
นิตย์ทีเดียว ลูกเอ๋ย พ่อขอร้องเจ้า เจ้าจากที่นี้ไปแล้ว จงทำตาม
คำของพ่อ”

เมื่อดาบสผู้เป็นบิดาพูดจบ ดาบสหนุ่มหนึ่งอยู่ครู่หนึ่งจึงกล่าว

“ข้าแต่ท่านบิดา ในถิ่นมนุษย์ บุคคลผู้มีคุณสมบัติ หรือคุณ
ธรรมอย่างที่ท่านบิดาว่ามานั้นจะมีที่ไหนเล่า ผู้เป็นบัณฑิตเช่นท่านบิดา
จะหาได้จากที่ใดเล่า ลูกคิดว่า ลูกจะไม่ไปละ ลูกจะอยู่กับบิดาที่นี้”

ดาบสขารูสึกพอใจในคำของลูก บอกกสิณปริกรรมคือการ
ปริกรรมกสิณให้ยิ่งขึ้นไป ต่อมาไม่นานนักดาบสหนุ่มก็ได้ภริยา
และสมบัติเช่นเดียวกับท่านบิดา สิ้นชีพแล้วบังเกิดในพรหมโลก

เมื่อพระศาสดาตรัสเล่าเรื่องนี้จบลง ภิกษุเหล่านั้นได้บรรลุโสดา-
ปัตติผล

ภราดา การได้กัลยาณมิตรเป็นลาภอันประเสริฐของชีวิต
แม้จะอยู่ในห้วงแห่งอันตราย ก็สามารถพ้นจากอันตรายได้ตั้งเรื่อง
ต่อไปนี้

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่เขตวันวิหาร นครสาวัตถี มีพราหมณ์คนหนึ่งฟังธรรมของพระตถาคตแล้วมีจิตเลื่อมใส จึงเข้าไปนิมนต์พระศาสดาพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก เพื่อเสวยและฉันในวันรุ่งขึ้น ให้ทำมณฑปที่ประตูเรือนของตน ประดับตกแต่งอย่างดี วันรุ่งขึ้นเมื่อได้เวลาแล้ว เขาให้คนไปอาราธนาพระศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์เสด็จไปยังเรือนของเขา

อุบาสกผู้นั้นพร้อมด้วยบุตรภรรยาและบริวารชน ถวายมหาทาน แต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ติดต่อกันเป็นเวลา ๗ วัน ในวันที่ ๗ ได้ถวายบริการทุกอย่าง ได้จัดทำรองเท้าถวายเป็นพิเศษด้วย ถวายทั้งพระศาสดาอัครสาวกและภิกษุทั่วไป

พระศาสดาทรงอนุโมทนา เมื่อเสวยเสร็จแล้วและรับไทยธรรมแล้วว่า

“ดูก่อนอุบาสก ท่านได้ถวายอาหารและบริการทุกอย่างแก่ภิกษุสงฆ์ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ทานของท่านโอฬารยิ่ง ท่านจงชื่นชมเถิด ทานของท่านมีผลมากมีอานิสงส์มาก เมื่อก่อนพระพุทธเจ้ายังไม่เกิด มีบุคคลผู้หนึ่งได้ถวายรองเท้าคู่หนึ่งแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเมื่อเดินทางโดยเรือ เรือแตกในมหาสมุทรซึ่งหาที่พึ่งมิได้ เขายังได้ที่พึ่งเพราะอานิสงส์ที่ถวายรองเท้า ท่านเองได้ถวายบริการทุกอย่างแก่ภิกษุสงฆ์ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ทำไมจักไม่เป็นที่พึ่งแก่ท่านเล่า ดังนี้แล้ว ทรงเล่าเรื่องในอดีตให้อุบาสกผู้นั้นฟัง ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาลเมืองพาราณสี ชื่อโมลินี มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อสังขะ มั่งคั่งด้วยทรัพย์สิน ข้าวเปลือก วัวควายมากมาย ให้สร้างโรงทาน ๖ แห่ง (เป็นผู้มีอหิชาศัณยอมไปในการบริจาค) คือที่

ประตูเมืองทั้ง ๔ ด้าน ที่กลางเมืองและที่ประตูเรือนของตน สละ
ทรัพย์จำนวนมาก บริจาคทานเป็นการใหญ่แก่คนกำพร้าคนเข็ญใจ
และคนเดินทางเป็นต้นทุกวัน

วันหนึ่งเขาคิดว่า ถ้าทรัพย์ของเราหมดสิ้นแล้วก็จะไม่สามารถ
บริจาคทานได้ แต่ชีวิตของเรามีอาจอยู่ได้โดยการไม่ให้ทาน เพราะ
ฉะนั้น เมื่อทรัพย์ยังไม่ทันหมดนั้นเทียว เราจะไปค้าขายทางสุวรรณภูมิ
นำทรัพย์อันเป็นผลกำไรมาแล้วบริจาคทานต่อไป แล้วต่อเรือ บรรทุก
สินค้าจนเต็ม

เขาเรียกบุตรและภรรยาว่า ให้บริจาคทานทุกวัน อย่า
ให้ขาดอย่างที่เขาคเคยบำเพ็ญมา เขาแวดล้อมด้วยทาสและกรรมกร
กันร่วม สวมรองเท้า เดินไปยังท่าเรือในเวลาเที่ยงวัน

ขณะนั้น ที่ภูเขาคันธมาทน์ มีพระปัจเจกพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง
นั่งพิจารณาบุคคลที่ท่านควรช่วยเหลืออยู่ ได้เห็นสังขพราหมณ์ด้วย
ทิพจักขุ ท่านได้ทราบด้วยญาณว่า สังขพราหมณ์กำลังเดินทางไป
ค้าขายเพื่อนำทรัพย์มาทำบุญให้ทาน แต่เรือจะแตกในมหาสมุทร
เราจะต้องช่วยสังขพราหมณ์ให้พ้นภัย เพราะเขาเป็นคนดีมีศีลธรรม

พระปัจเจกพระพุทธเจ้าเหาะจากภูเขาคันธมาทน์ มาลง ณ ที่
ไม่ไกลจากพราหมณ์นั้นนัก แล้วเดินด้วยเท้าเปล่าย่ำทรายร้อนระอุ
มาในเวลาเที่ยงวัน

สังขพราหมณ์ได้เห็นพระปัจเจกพระพุทธเจ้าเดินสวนทางมา
มีจิตเลื่อมใส เกิดความยินดีว่า บุญเขตของเรามาถึงแล้ว วันนี้เรา
จะหว่านพืชคือทานลงในเนื่อบาบุญอันนี้ รีบเข้าไปนมัสการพระ
ปัจเจกพระพุทธเจ้าและกล่าวว่า

“พระคุณเจ้าได้โปรดแวะพักที่ใต้ร่มไม้สักหน่อยเถิด”

เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าแหวะไต้ร่มไม้แล้ว เขาได้พุนทรายขึ้น เอาผ้าห่มปูลาดลง ขอให้พระปัจเจกพุทธเจ้านั่ง ล้างเท้าด้วยน้ำหอม ทาเท้าด้วยน้ำมันหอม ถอดรองเท้าที่ตนใส่ออกแล้วเช็ดให้สะอาด ด้วยน้ำมันหอม แล้วสวมเท้าพระปัจเจกพุทธเจ้า ถวายร่มพร้อมกล่าวว่า “ขอพระคุณเจ้าได้โปรดใช้รองเท้าและร่มนี้เถิด”

พระปัจเจกพุทธเจ้าต้องการอนุเคราะห์สังฆพราหมณ์ จึงรับ ร่มและรองเท้าแล้วอนุโมทนา และเพื่อให้ความเลื่อมใสของ สังฆพราหมณ์เจริญยิ่งขึ้น ท่านจึงเหาะไปยังภูเขาคันธมาทน์ขณะที่ สังฆพราหมณ์แลดูอยู่นั่นเอง

พราหมณ์ได้เห็นดังนั้นมีความเลื่อมใสยิ่งขึ้น มีปิตุชาบชานอิม เอิบใจ เดินไปทำเรือ เรือแล่นไปในมหาสมุทรโดยสะดวกเรียบร้อย เป็นเวลา ๖ วัน พอถึงวันที่ ๗ ท้องเรือทะเล น้ำเข้ามาก ไม่มีใคร สามารถวิดให้แห้งได้ เรือจม คนทั้งหลายกลัวมรณภัย ต่างก็ร้อง เสียงระงม และนมัสการเทวดาที่ตนนับถือ

ส่วนสังฆพราหมณ์โพธิสัตว์กับคนรับใช้คนหนึ่งท้าวด้วยน้ำมัน เคี้ยวน้ำตาลกรวดกับเนยใสพอแก่ความต้องการ แล้วขึ้นบนยอดเสา กระโดดเรือ กำหนดทิศทางที่ตั้งเมืองของตนแล้วกระโดดห่างออกไปจากเรือเป็นอันมาก เพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายจากปลาร้าย ลูกเรือพากัน สิ้นชีวิตเป็นอันมาก

สังฆพราหมณ์และคนรับใช้พยายามว่ายอยู่ในมหาสมุทรถึง ๗ วัน วันที่ ๗ เป็นวันอุโบสถ พระโพธิสัตว์บัวนปากด้วยน้ำเค็มนั่นเอง แล้วอธิษฐานใจรักซาอุโบสถ

เทพธิดาผู้รักษามหาสมุทรผู้หนึ่ง ได้รับคำสั่งจากเทพผู้มีศักดิ์ ใหญ่ใหญ่ให้ดูแลช่วยเหลือผู้ที่มีศีลมีธรรมซึ่งตกทุกข์เพราะเรือแตกใน

มหาสมุทร เธอมีัวผลิตเพลินอยู่กับเรื่องอื่น สิมตรวจดูมหาสมุทร เสียตั้ง ๗ วัน นึกได้เอาวันที่ ๗ จึงรีบตรวจดู เห็นสังขพราหมณ์แล้ว เกิดความกรุณาว่ามหาบุรุษผู้นี้ตกทุกข์ได้อยู่ถึง ๗ วันแล้ว ถ้าเขาเป็น อันตรายถึงชีวิต เราอุกตติเตยนจากเทพผู้มีศักดิ์ใหญ่เป็นแน่แท้ นางจึงจัดถาดใบหนึ่งให้เต็มด้วยโภชนะอันเป็นทิพย์มีรสเลิศต่างๆ นำไปในที่ซึ่งสังขพราหมณ์กำลังว่ายน้ำอยู่โดยเร็ว ยืนอยู่ในอากาศ เบื้องหน้าของสังขพราหมณ์ พร้อมกับบอกว่า “พราหมณ์ ท่านอดอาหารมา ๗ วันแล้ว นี่คืออาหารอันมีรสเลิศ ท่านจงบริโภคเถิด”

สังขพราหมณ์มองดูเทพธิดาแล้ว กล่าวขอบคุณแต่มิได้รับ อาหาร บอกว่า วันนี้รับอุโบสถ ไม่บริโภคอาหารในเวลาเย็น ขอให้ ท่านนำโภชนะของท่านกลับไปเถิด

คนรับใช้ของสังขพราหมณ์ไม่เห็นเทพธิดา ได้ยินแต่เสียงนาย ของตนพูด จึงคิดว่า พราหมณ์ผู้เป็นนายของเรานี้เป็นสุขุมลชาติ มา อดอาหารถึง ๗ วัน คงจะเพ้อเพราะกลัวตาย เราควรจะปลอบท่าน และให้ท่านระลึกถึงความดีของท่านเอง จึงกล่าวว่า

“ท่านเป็นพหูสูต เคยได้สดับธรรม ท่านได้เห็นได้คบบสมณ- พราหมณ์ผู้สงบมาก เหตุไรจึงพรั้าเพื่อในขณะอันไม่สมควร นอกจากข้าพเจ้าแล้ว ยังมีใครอื่นอีกเล่าที่ท่านเจรจาด้วย”

พราหมณ์คิดว่า ชะรอยคนรับใช้ของเราจะไม่เห็นเทพธิดาเป็น แน่ จึงกล่าวเช่นนี้ เราจะให้เขาเข้าใจแจ่มแจ้ง จึงกล่าวว่า

“สหาย เรามิได้กลัวตาย แต่นางฟ้าหน้างามสวยเลิศประดับ ด้วยเครื่องประดับทอง ยกถาดทองเต็มด้วยอาหารมาให้เรา ร้อง เรียกให้เราบริโภค แต่เราปฏิเสธเพราะรับอุโบสถศีล เรามิได้เพ้อดอก”

คนรับใช้กล่าวกับสังขพราหมณ์ว่า “ธรรมดาบุคคลผู้ปรารถนาสุข ได้เห็นบุคคลผู้เช่นนี้แล้ว ควรถามให้รู้แน่ว่าเขาเป็นใคร”

สังขพราหมณ์เห็นด้วยกับข้อเสนอของคนรับใช้ จึงเอ่ยถามเทพธิดาว่า “นางเป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ และมาช่วยเหลือข้าพเจ้าเพราะอะไร ด้วยบุญอะไรของข้าพเจ้า จึงตกลงบันดาลให้ท่านมาช่วยเหลือข้าพเจ้าเช่นนี้”

เทพธิดาจึงบอกว่า “นี่เป็นอาณิสงส์แห่งการถวายร่มและรองเท้าแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าที่ท่านได้ทำแล้วก่อนลงเรือ บุญกุศลอันนั้นได้มาอำนวยผลอย่างรวดเร็วในวันนี้ทีเดียว ถ้าท่านปรารถนาสิ่งใด เราจะบันดาลให้เกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะอาณิสงส์แห่งท่านอันประเสริฐของท่านนั้น”

สังขพราหมณ์มีจิตยินดีอย่างยิ่งที่ท่านซึ่งให้แล้วด้วยจิตเลื่อมใสแก่ทักษิณบุคคล มาให้ผลอย่างรวดเร็วภายใน ๗ วันทีเดียว จึงกล่าวขึ้นว่า “ขอเรือที่ต่อด้วยแผ่นกระดานไม้รั้ว มีใบซึ่งจะแล่นไปสู่เมืองโมลินี จงบังเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าสามารถถึงเมืองโมลินีในวันนี้เถิด”

เทพธิดาดีใจเป็นนักหนาที่พราหมณ์ขอเรือ จึงเนรมิตเรือลำหนึ่งยาวและใหญ่มาก ลึกถึง ๒๐ วา มีเสากระโดง ๓ เสาแล้วด้วยแก้วอินทนิล มีสายระโยงระยางแล้วด้วยทอง ฯลฯ เทพธิดาเอารัตนะ ๗ ประการ บรรทุกให้เต็มเรือ แล้วอุ้มพราหมณ์ขึ้นบนเรือ แต่มิได้เหลียวดูคนรับใช้เลย พราหมณ์ถามว่า เหตุไรจึงไม่ช่วยคนรับใช้ด้วย เทพธิดาตอบว่า เขาไม่มีบุญพอจะขึ้นเรือลำนี้ได้ พราหมณ์จึงแบ่งส่วนบุญที่ทำแล้วให้เขา เทพธิดาจึงช่วยคนรับใช้ให้ขึ้นเรือเช่นเดียวกัน นำเรือไปสู่นครโมลินี

สังขพรหมณ์ได้ใช้ทรัพย์สินซึ่งได้มาด้วยบุญเหล่านั้นบริโภคนิสัยสบาย และทำทานตามอภัยของตนจนตลอดชีวิต ทรัพย์นั้นก็มิได้หมดสิ้นไป ครั้นสิ้นชีพแล้ว สังขพรหมณ์และบริวารก็ไปเกิดเป็นเทวดาในเทพนคร ด้วยประการฉะนี้

ดูก่อนภราดา สังขพรหมณ์ได้กัลยาณมิตร คือพระปัจเจกพุทธเจ้า ส่วนคนรับใช้ได้สังขพรหมณ์เป็นกัลยาณมิตร จึงพ้นจากทุกข์ ประสบสุขอันไพบูรณ์ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ดูก่อนภราดา การทำบุญกุศลจะให้ผลเร็ว ให้มีผลดี มีอานิสงส์มาก ถ้าทานนั้นประกอบด้วยสัมปทา (ความพร้อม) ๔ ประการ คือ

๑. **วัตถุสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยวัตถุ หมายถึงบุคคลผู้จะรับทานเป็นผู้มีศีลดี มีธรรมงามอย่างสูง หมายถึง ทักขิโณยบุคคลที่เป็นพระอรหันต์ หรือพระอนาคามี พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. **ปัจจัยสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยปัจจัย คือสิ่งที่ได้มานั้น ได้มาโดยชอบธรรม โดยบริสุทธิ์ ไม่ได้คดโกงฉ้อฉลมา

๓. **เจตนาสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือมีเจตนาดีเต็มใจให้ด้วยศรัทธา มีใจโสมนัส ประกอบด้วยปัญญาครบทั้ง ๓ กาล คือ ก่อนให้ กำลังให้ และให้แล้ว

๔. **คุณาติเรกสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยคุณพิเศษของท่านผู้รับ หมายถึงท่านผู้รับทานออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆ

“ท่านผู้เจริญ ขอท่านได้โปรดกล่าวโดยย่อ ซึ่งนิโรธสมาบัติ และการเข้านิโรธสมาบัติ” ภิกษุผู้ฟังถามขึ้นเพื่อความรู้อย่างขึ้นไป

ดูก่อนผู้บำเพ็ญพรต นิโรธสมาบัติคือการเข้านิโรธ เรียกเต็มว่า สัจญญาเวทยิตินิโรธ หมายถึงดับสัจญญาและเวทนา ผู้เข้าสัจญญาเวทยิตินิโรธ ย่อมไม่มีความรู้สึกใดๆ เลย ไม่หายใจ เป็นเหมือนคนตาย เป็นการเข้าไปพักผ่อนของพระอริยบุคคล ตั้งแต่พระอนาคามีขึ้นไป และต้องเป็นพระอนาคามี หรือพระอรหันต์ที่ได้ฌานอย่างน้อยฌาน ๔ ด้วย สำหรับปุถุชน พระโสดาบัน พระสกทาคามีแม้จะได้ฌาน ๔ หรือฌาน ๘ ก็ไม่อาจเข้านิโรธสมาบัติได้ ท่านว่ากำลังสมาธิไม่เพียงพอ เพราะยังละกามราคะไม่ได้ พระอริยบุคคลที่เข้านิโรธสมาบัตินั้น ท่านเข้า ๗ วันบ้าง ๑๕ วันบ้าง ระหว่างนั้น ร่างกายไม่ได้อาหารอะไรเลย เมื่อออกจากสมาบัติแล้วจึงหิวมาก ใครถวายอาหารแก่ท่าน จะได้รับอานิสงส์มากในวันนั้น พระสาวกผู้มีความกรุณาเช่นพระมหากัสสปะและพระสารีบุตร เมื่อออกจากนิโรธสมาบัติ จึงมักพิจารณาคนที่ท่านจะไปโปรดในวันนั้น เลือกที่เป็นคนดีแต่ยังลำบากยากจนอยู่

พระศาสดา ทรงเล่าเรื่องสังขพราหมณ์ในอดีตให้อุบาสกผู้นั้น ฟัง เมื่อจบเรื่องสังขพราหมณ์ อุบาสกผู้นั้นได้บรรลุโสดาปัตติผลอันถือเป็นลาภอันใหญ่หลวงของชีวิต

ดูก่อนภราดา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้มิใช่หรือว่า โสดาปัตติผลประเสริฐกว่าความเป็นเอกราชในแผ่นดิน ประเสริฐกว่า การได้ไปสวรรค์ หรือความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง”

เหตุผลในพุทธพจน์นี้ก็คือ ผู้เป็นโสดาบันแล้ว เป็นผู้เข้าสู่กระแสแห่งนิพพานแล้ว เป็นผู้มั่นคงแน่นอน ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา คือสภาพชีวิตจะไม่เลวลงไปกว่าสภาพมนุษย์ เป็นผู้จะต้องได้บรรลุธรรมสูงสุด เป็นพระอรหันต์แน่นอน อย่างเร็วอีกชาติเดียว และอย่างช้าเพียงอีก ๗ ชาติเท่านั้น เป็นผู้มียุคุณธรรมไม่กลับกลาย

ส่วนปุถุชนคนธรรมดาไม่มีคติไม่แน่นอน บางชาติเกิดในสวรรค์ เป็นเทวดา บางชาติเป็นมนุษย์ บางชาติเป็นพระราชา เศรษฐี หรือ จักรพรรดิ แต่บางชาติอาจไปเกิดในนรกหรือเปรต อสุรกาย และ สัตว์ดิรัจฉานได้ สุดแล้วแต่จะกรรมจะส่งผลในชาตินั้นๆ อนึ่ง การ เกิดเป็นเทวดา หรือมนุษย์ที่มั่งคั่งร่ำรวย หรือมีอำนาจวาสนาใหญ่โต จะไม่มีทุกข์ก็หาไม่ ที่แท้อาจมีทุกข์มากกว่าคนธรรมดาสามัญเสียอีก ต้องมีภาระมาก ไม่มีเวลาสงบสำหรับตนเองเลย เป็นที่เกาะของ ผู้อื่นนุ่งนังไปหมด

อนึ่ง คนธรรมดาทั้งหลาย มุ่งเอาทรัพย์ ยศ เกียรติ เป็นจุด- มุ่งหมายของชีวิต แต่บัณฑิตทั้งหลาย ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต เอาคุณธรรมหรือคุณงามความดีอันสูงยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นจุดมุ่งหมาย ของชีวิต ถือเอาความสำเร็จในเรื่องคุณธรรมเป็นความสำเร็จในชีวิต ไม่ใช่ทรัพย์ ยศ หรือเกียรติ อันเป็นสิ่งสมมติชั่วคราว

ดังเรื่องของท่านกัณหาบส ที่พระศาสดาทรงเล่าไว้เป็น ตัวอย่าง

Watercolor Art
A Beautiful Illustration

2023
Watercolor Art

๖.

ไม่ใช่คนดำ

คราวหนึ่ง เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ที่นิโครธาราม เมือง กบิลพัสดุ์ เย็นวันหนึ่ง เสด็จพุทธดำเนิน มีภิกษุสงฆ์แวดล้อมเป็นบริวาร เสด็จพุทธดำเนินไปตามบริเวณนิโครธาราม มาถึงที่แห่งหนึ่ง ทรง ทำอาการยิ้มแย้ม (ธรรมดาพระพุทธเจ้าจะไม่ทรงยิ้มโดยไม่มีเหตุ) พระอานนท์พุทธอนุชาประคองอัญชลีทูลถามถึงเหตุที่ทรงยิ้มแย้มนั้น พระศาสดาตรัสว่า “อานนท์ นานมาแล้วมีฤๅษีท่านหนึ่งชื่อกัณหา เคย อาศัยอยู่ ณ ภูมิประเทศนี้ ท่านเป็นผู้ได้ฌาน และรึนรมย์อยู่ในฌาน”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเล่าเรื่องโดยพิสดารดังนี้

ในอดีตกาล ที่เมืองพาราณสี พราหมณ์คนหนึ่งมีทรัพย์ ๘๐ โกฎิ แต่งงานแล้วหลายปีแต่ไม่มีบุตร ปรารถนาบุตร จึงสมათานศีล อธิษฐานขอให้มียุตร ต่อมาเขาได้บุตรผิวดำแต่รูปร่างดี เมื่อเจริญวัย แล้ว บิดาส่งไปศึกษาศิลปวิทยา ที่เมืองตักกสิลา เรียนสำเร็จแล้ว กลับมายังเมืองพาราณสี แต่งงานกับกุมารีกาผู้คู่ควรกัน เมื่อบิดา ล่วงลับไปแล้ว กัณหาภุมารก็ได้ครองทรัพย์สินแทนบิดา

วันหนึ่งกัณท์กุมารได้ตรวจเรือนคลังรัตนะทั้งหลาย ให้คนนำแผ่นทองคำอันจารึกชื่อของญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วมาพิจารณา ในแผ่นทองคำนั้นได้จารึกไว้ว่า ทรัพย์จำนวนเท่าใดใครทำให้เกิดขึ้น รวมความว่า ในสมัยของใครมีทรัพย์อยู่เท่าใด และทรัพย์นั้นได้ตกทอดลงมาถึงบิดาของกัณท์กุมาร และบัดนี้ตกมาถึงตน

กัณท์กุมารพิจารณาแล้ว เกิดความสลดใจว่า ผู้ที่ทำให้ทรัพย์เกิดขึ้นได้ล้มหายตายจากไปหมดแล้ว คงทิ้งทรัพย์สินอันมากมายนี้ไว้ให้ลูกหลาน ทรัพย์ยังปรากฏอยู่ แต่ผู้ทำทรัพย์ให้เกิดขึ้นหาปรากฏไม่ ไม่มีใครสักคนเดียวที่จะถือเอาทรัพย์ไปได้เมื่อเวลาตาย ทรัพย์เป็นสิ่งไม่มีสาระ ควรทำทรัพย์นี้ให้เป็นสาระด้วยการบริจาคทาน ร่างกายนี้ก็ไม่มีสาระ เพราะสาธารณะแก่โรคมากมาย ซึ่งเกิดขึ้นในกายนี้ การทำความดีมีคุณธรรมเป็นสาระ ชีวิตไม่เป็นสาระ ถ้าชีวิตนั้นไม่ประกอบด้วยคุณงามความดี ไม่เห็นไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ด้วยเหตุนี้เราจะถือเอาสาระของโกศด้วยการให้ทาน ถือเอาสาระของชีวิตด้วยการบำเพ็ญคุณงามความดีต่างๆ เขาเข้าเฝ้าพระราชบิดาถวายบังคมลา เมื่อทรงพระอนุญาตแล้ว เขากลับมาบ้าน บำเพ็ญทานเป็นการใหญ่อยู่เป็นเวลาถึง ๗ วัน แต่ทรัพย์ก็มีได้หมดสิ้นไป เขาคิดว่าจะมีประโยชน์อะไรด้วยทรัพย์เหล่านี้ เราจักบวชเมื่อความแก่ยังไม่ครอบงำ ทำทานและอภิญญาให้เกิดขึ้น เมื่อสิ้นชีพคงจักได้ไปสู่พรหมโลก เขาคิดดังนี้แล้ว ให้เปิดประตูเรือนทุกประตู ประกาศให้ประชาชนผู้ต้องการทรัพย์สินอันใด จงถือเอาทรัพย์สินนั้นไป

ขณะที่มหาชนกำลังคร่ำครวญรำพันถึงอยู่นั้นเอง เขาออกจากเรือนเข้าสู่หิมวันตประเทศ บวชเป็นฤาษี มีความสันโดษเล็กน้อย

อย่างยิ่ง เทียวแสวงหาสถานที่อันน่ารื่นรมย์ ได้มาถึงภูมิภาคอัน
ตลกาคติอยู่นู่นเวลานี้และตั้งใจอยู่ที่นี้

ดูก่อนอาานนท์ กัณฑ์ดาบสนั้น ถิววัตรคือการอยู่ป่าเท่านั้น อยู่
คนเดียวได้ต้นไม้บ้าง อยู่กลางแจ้งบ้าง ถิววัตรคือการไม่นอนบ้าง
นั่งหรือยืนหรือเดินเท่านั้น เมื่อต้องการหลับก็นั่งหลับเอา หรือถ้าจะ
นอนบ้างในบางคราวก็นอนบนพื้นดิน กินแต่ผักและผลไม้ ไม่กินของ
ที่ปรุงแต่งหุงต้ม บริโภคอาหารเพียงวันละครั้ง อยู่บนแผ่นดิน ทำ
ตนประดุจดิน น้ำ ไฟ ลม คือไม่ให้ความยินดีหรือยินร้ายครอบงำได้

ดูก่อนอาานนท์ ธรรมดาตินยอมรับของที่สะอาดบ้าง ไม่
สะอาดบ้าง น้ำยอมรองรับและชำระล้างของที่สะอาดบ้าง ไม่
สะอาดบ้าง ลมก็เช่นเดียวกัน ย่อมพัดของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง
แต่ความดีใจหรือเสียใจ พอใจหรือไม่พอใจ หามิแก่ ดิน น้ำ ไฟ ลม
นั้นไม่ ฉันทใด กัณฑ์ดาบสก็ทำใจอย่างนั้น ทำตนประดุจดินเป็นต้น

กัณฑ์ดาบสเป็นผู้มักน้อยและสันโดษอย่างยิ่ง ไม่นานนักก็ได้
ฉมานและอภิญญาที่ประสงค์ เพลิดเพลินอยู่ด้วยฉมานและอภิญญา
ในที่นี้เอง อาศัยต้นไม้บ้าง เมื่อมีผลก็กินผล มีดอกก็กินดอก มีใบกินใบ
แม้ไม่มีผลดอกและใบแล้วก็กินเปลือก เมื่อเก็บผลไม้ก็ได้เลือกเลย
ว่าดีหรือไม่ดี นั่งอยู่ที่ใด มือเอื้อมถึงผลใดก็กินผลนั้น

เวทดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ผู้หนึ่ง เห็นตบะและศีลาจารวัตรของกัณฑ์
ดาบสแล้ว ต้องการทดลองท่าน จึงมาหา และกล่าวขึ้นว่า

“บุรุษนี้ดำจริงหนอ บริโภคแต่โภชนะ (คือผลไม้) ที่ดำ อยู่ใน
ภูมิประเทศที่ดำ เราไม่ชอบใจบุรุษนี้เลย”

ท่านดาบสทราบด้วยทิพจักขุว่า ผู้กล่าวเป็นเทพผู้มีศักดิ์ใหญ่
จึงกล่าวตอบว่า

“คนผู้มีตบะไม่เชื่อว่าเป็นคนดำ คนที่มีแก่นมีสาระภายใน ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐ บาบมีอยู่ในคนใด คนนั้นแหละชื่อว่าเป็นคนดำ”

ต่อจากนั้น ท่านดาบสได้จำแนกบาป ทางกาย วาจา ใจ โดยพิศดาร ตีเตียนบาปและสรรเสริญคุณธรรม มีศีลเป็นต้น เทพผู้มีศักดิ์ใหญ่ฟังธรรมกถาของท่านดาบสแล้ว เกิดความเบิกบานโสมนัสปรารณาจะประทานพรแก่ท่าน จึงกล่าวว่า ที่ท่านกล่าวนั้นเป็นสุภาสิตเป็นคำถูกต้อง ข้าพเจ้าต้องการให้พรแก่ท่าน (เปิดโอกาสให้ขอ) ท่านปรารณาสิ่งใด ขอจงบอกเถิด

กัณหดาบสฟังคำของเทพผู้มีศักดิ์แล้ว รู้ด้วยญาณว่าเทพผู้นี้คิดว่าเราประพฤติพรหมจรรย์บำเพ็ญตบะเพื่อมุ่งหมายความเป็นเทพอย่างเขา เราจักตัดความสงสัยของเขา จักขอรับพร ๔ ประการ คือ อย่าให้ความโกรธต่อผู้อื่นเกิดขึ้นแก่เรา อย่าให้เรามีโทษต่อผู้ใดผู้หนึ่ง อย่าให้เราโลภทรัพย์สินของผู้อื่น อย่าให้ความรักเกิดขึ้นในใจของเรา คิดดังนี้แล้ว ได้กล่าวขอพร ๔ ประการนั้น

“ดูก่อน ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์” ภิกษุผู้เฒ่าเรื่องนี้กล่าวข้อความอันเป็นคติแทรกเข้ามา “คนธรรมดาเมื่อจะขอพรต่อผู้ใดผู้หนึ่ง มักจะขอให้มั่งมีทรัพย์ มียศ มีกำลัง มีความสุข และมีบริวาร หรือมีอำนาจเหนือผู้อื่นเป็นต้น แต่วิสัยของท่านผู้เป็นบัณฑิต มุ่งหมายในการลดละกิเลสอันเป็นเหตุแห่งความยุ่งทั้งปวง ก็ขอพรเพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งกิเลส ซึ่งเป็นเรื่องแปลกกว่าปุถุชนคนธรรมดา”

เทพผู้มีศักดิ์ประสงค์จะทราบคุณและโทษของพรทั้ง ๔ ประการนั้น จึงกล่าวถามดาบสขึ้นว่า “ท่านเห็นโทษของความโกรธ โทษของความโลภและความรักอย่างไร จึงกล่าวขอพรดังนี้”

ท่านก็ณฑดาบสกล่าวตอบว่า

“ความโกรธเกิดจากความไม่อดทน ไม่อดกลั้น ทีแรกๆ ก็เกิดขึ้นบ่อยๆ แต่ภายหลังจะค่อยๆ เจริญขึ้น ความโกรธก่อให้เกิดความคับแค้นมาก เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่พอใจความโกรธ”

“ส่วนโทสะ ทำให้คนกล่าววาจาหยาบ ตูถูกตู่หมิ่นกัน พุบตีกัน ด้วยมือ ใช้ท่อนไม้และศาสตราประหัตประหารกัน โทสะเกิดจากความโกรธ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงไม่พอใจโทสะด้วย”

“ความโลภก่อให้เกิดบาปอันชั่วหยาบ เทียบवलันขูเอาสิ่งของๆ ผู้อื่น ทำของปลอม ประกอบอุบายล่อลวง ความชั่วหยาบทั้งหลายมีอยู่ในความโลภ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงไม่พอใจความโลภ”

“ส่วนเสน่หา คือความรักใคร่ติดพันนั้น เป็นกิเลสเครื่องผูกมัดรัดตรึงใจ ถ้านอนเนื่องหมักหมมอยู่นานก็จะทำให้เดือดร้อนอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่พอใจความรักใคร่ผูกพัน”

เทพผู้มีศักดิ์ พึงคำของท่านดาบสแล้วกล่าวชมเชยว่า ท่านดาบสกล่าวธรรมได้เสมอด้วยพุทธลีลา ขอท่านจงรับพรอย่างอื่นอีกเถิด พรที่ท่านขอแล้ว ข้าพเจ้ายินดีให้พรนั้นทุกประการ

ท่านดาบสจึงกล่าวว่า “ข้าพเจ้าขอพรคือ **ขอย้ำให้อาพาธเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า** ข้าพเจ้าอยู่ป่าคนเดียวเป็นนิตย์ จะเป็นความลำบากหาหน่อยไม่ ถ้าอาพาธที่แข็งแกร่งรุนแรงเกิดขึ้น มันอาจทำอันตรายแก่ตบะของข้าพเจ้าได้”

เทพผู้มีศักดิ์ใหญ่ชื่นชมว่า กัณฑดาบสไม่รับพรที่เกี่ยวกับอามิสหรือลาภสักการะใดๆ เลย ขอรับแต่พรที่เกี่ยวกับตบกรรมอันเป็นไปเพื่อเผาบาป ทำลายกิเลสเท่านั้น จึงให้พรนั้น และขอร้องให้ท่าน

ขอพรอื่นอีก ท่านดาบสขอพรอีกข้อหนึ่ง คือขออย่าให้ใจ วาจาและ
กายไปกระทบใคร คืออย่าทำให้ใครๆ เดือดร้อนเพราะกาย วาจา
และใจของตน เทพผู้มีศักดิ์ได้ประทานพรนั้นเช่นกัน นอกจากนี้ยัง
ได้บันดาลให้ต้นไม้ที่ท่านดาบสอาศัยอยู่ มีผลหอมหวานอร่อยตลอด
กาลเป็นนิത്യ ประคองอัญชลินมัสการท่านดาบสแล้วไปสุพิภพแห่งตน

ส่วนดาบสเป็นผู้ไม่เสื่อมจากฉานและอภิญญา เมื่อสิ้นชีพ
แล้วเกิดในพรหมโลก

๓.

ทฤษฎีกรม

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ การประพาศพรหมจรรย์นั้นเป็นของยาก สมดังที่พระศาสดาตรัสว่า “การบวชเป็นของยาก การยินดีในการบวช หรือการประพาศพรหมจรรย์ก็เป็นของยาก การครองเรือนถ้าครองไม่ดีก็เป็นทุกข์มาก การอยู่ร่วมกับคนที่เสมอกันก็เป็นทุกข์ (เพราะ การต้องแข่งดีกัน) ผู้เดินทางไกลถูกทุกข์ติดตามก็เป็นทุกข์ เพราะ ฉะนั้นไม่พึงเดินทางไกล (คือสังสารวัฏ) ไม่พึงเป็นผู้ถูกทุกข์ติดตาม”

ดูก่อนภราดา การบวชชื่อว่าเป็นของยาก เพราะต้องอาศัย ความดีเดี่ยวในการตัดสินใจ ต้องสละเครื่องญาติและปิณฑ มี มารดาและบิดาเป็นต้น ต้องสละกองโภคและความสะดวกสบาย อย่างฉะวาวาสโดยสิ้นเชิง

เมื่อบวชแล้ว การที่จะยินดีในการบวชก็เป็นของยาก เพราะ ภาวะแห่งผู้บวชไม่เหมือนความเป็นอยู่อย่างคฤหัสถ์ ต้องการของ ร้อนก็ได้ของเย็น ต้องการของเย็นก็ได้ของร้อน ที่นอนปราศจากฟูก อันอ่อนนุ่ม อาหารก็ต้องฉันในเวลาอันจำกัด คือเข้าถึงเที่ยงเท่านั้น และต้องฉันตามที่บิณฑบาตได้มา เลือกไม่ได้ ต้องเว้นขาดจากความ

เกี่ยวข้องกับด้วยสตรีเพศในทางรักใคร่เสนาหา ต้องอยู่ในกฎข้อบังคับระเบียบวินัยมากมายหลายร้อยข้อเป็นต้นเหล่านี้ ทำให้ผู้บวชแล้วเป็นการยากที่จะให้เกิดความพอใจในการบวช แต่ข้อปฏิบัติและกฎเกณฑ์เหล่านี้เหมาะอย่างยิ่งสำหรับท่านผู้มุ่งขัดเกลากิเลสให้หมดสิ้นไป ผู้มุ่งต่อพระนิพพาน ท่านเหล่านี้ย่อมเกิดความพอใจในบรรพชาได้ง่าย อยู่อย่างรู้สึกปลอดภัยไป

บางท่านบวชในเมื่อยังไม่เคยผ่านความสุขทางโลกมาเลย เมื่อถึงวัยอันสมควร (วัยหนุ่ม) ความคิดฝันถึงความสุขทางโลก คือความสุขจากเพศตรงข้ามคอยเข้ามารบกวนกายและใจอยู่เสมอ เห็นชายหนุ่มรุ่นเดียวกันแอบอ้อมพริ้งพริ้วพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ก็ให้หวนคิดถึงตนที่ต้องอดทนประพฤติดพรหมจรรย์ในวัยที่ยังหนุ่มเช่นนั้น ก็คิดฝันอยากสึกออกไปบริโภคกามคุณเช่นชายหนุ่มคนอื่นๆ บ้าง เห็นสมณเพศเป็นชีวิตที่อึดอัดขัดข้อง เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า ความยินดีในการบวชเป็นของยาก

บางท่านเคยผ่านความสุขทางโลกมาแล้วพอสมควร คิดว่าเมื่อบวชคงอยู่ได้โดยสงบสุข ไม่มีสิ่งใดรบกวน แต่ความสุขเป็นสิ่งหวนใจ ทำให้ระลึกถึงอยู่เนืองๆ ภาวะแห่งผู้บวชไม่อาจได้รับความสุขเช่นนั้นได้ การหวนระลึกถึงความสุขเก่าๆ เป็นความทรมานใจอย่างหนึ่ง เพราะคนที่หวนถึงความสุขเก่าๆ ก็คือคนที่กำลังขาดความสุขในปัจจุบัน เมื่อขาดความสุขในปัจจุบัน หวนถึงความสุขเก่าอยู่เนืองๆ และไม่มีความสุขอย่างอื่นมาทดแทน ความอึดอัดกระวนกระวายก็เกิดขึ้น

บางท่านไม่มีปัญหาดังกล่าวมา แต่มีความคับแค้นใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ เช่นเรื่องอาหาร เรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องการปกครองในอาวาสที่อยู่ การขัดแย้งกันในหมู่เพื่อนร่วมพรหมจรรย์เป็นต้น ก็ไม่

อาจยินดีในการบวชได้

รวมความว่าอุปสรรคในการบวช และความยินดีในการบวช นั้นมีมาก ซึ่งแต่ละบุคคลมีปัญหาไม่เหมือนกัน

ชื่อว่า ครองเรือนไม่ดีเป็นทุกขนั้น มีอธิบายว่า การครอง เรือนโดยปกติเป็นเรื่องยากอยู่แล้ว ลำบากด้วยการทำมาหากิน ประกอบอาชีพเพื่อให้ได้ทรัพย์มาพอเลี้ยงตน บุตร ภรรยา บ่าวไพร่ ให้เป็นสุข ต้องมีที่ดินบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง

ดูก่อน ผู้บำเพ็ญตบะ ผู้ครองเรือนต้องแบ่งรายได้ส่วนหนึ่ง ถวายพระราชทานเป็นราชพลี ต้องมีชีวิตอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับของ พระราชาหรือผู้ปกครองรัฐ เขาต้องการอย่างไรต้องทำอย่างนั้น ไม่เป็นอิสระแก่ตน

นอกจากนี้ ยังต้องเอาใจใส่สรชน คือผู้เป็นใหญ่เหนือตน เช่น เสนาบดีอำมาตย์ หรือนายจ้างของตน มีคนที่ต้องสงเคราะห์ อนุเคราะห์มากมาย หาได้เท่าไรก็ไม่ค่อยพอใช้ เพราะมีทางออกมาก เหมือนหม้อทะเลลุ ตักน้ำใส่เท่าไรก็ไม่รู้จักเต็ม พร่องอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ พระศาสดาจึงตรัสว่า โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ จึงต้องตกเป็นทาสของ ตัณหา

ความทุกข์ของผู้ครองเรือนไม่ดีนั้น มีมากที่สุดจะพรรณนาได้ ผู้ครองเรือนเช่นนั้นยอมเห็นอยู่ด้วยตนเองแล้ว ชีวิตของผู้ครองเรือน มีต่างชนิดต่างรส ผู้ครองเรือนยิ่งจนมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นทุกข์มาก เท่านั้น ความทุกข์จากความจนนั้น คนมั่งมีที่ไม่เคยจนไม่อาจเข้าใจได้ หรือไม่ยอมเข้าใจก็มี ความทุกข์ใดๆ ก็ตาม ที่เราจะรู้สึกสมนอย่าง ซาบซึ้งนั้นต้องเกิดแก่ตนเอง

คนที่ไม่มีข้าวจะกิน ไม่มีบ้านจะอยู่ ไม่มีเสื้อผ้าจะใส่ ไม่มียารักษาโรคเมื่อเจ็บป่วย ไปที่ไหนก็มีแต่คนมองด้วยสายตาที่แสดง ความเหยียดหยาม ก็คือคนจนนั่นเอง ความจนเป็นศัตรูอันร้ายแรง อย่างหนึ่งของความสุขในชีวิต และจะทำให้รู้รายละเอียดแห่งความ ทุกข์อย่างอื่นด้วย

การครองเรือนไม่ดีนั้น คือ ผู้ครองเรือนเกียจคร้าน ๑ ผู้ ครองเรือนไม่ปรองดองกัน สามีภรรยาไม่เข้าใจกัน ทะเลาะกันอยู่ เนื่องๆ ๑ ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย ๑ ไม่หาของที่หายแล้ว ไม่รู้จักซ่อมแซมของที่ชำรุด ๑ มีความเป็นอยู่เติบโตเกินตัวหรือฐานะ ของตัว จมไม่ลง ๑ หมกมุ่นในอบายมุข ๑

ลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวมานี้ เป็นลักษณะของพ่อบ้านแม่ เรือนที่ครองเรือนไม่ดี รังแต่จะนำความทุกข์มาให้ และทำให้ล่มจม

ข้อว่า การอยู่ร่วมด้วยคนเสมอกันเป็นทุกขนั้น น่าจะเป็น เพราะการแก่งแย่งแข่งดีกัน การชิงดีชิงเด่นกัน การไม่ยอมผ่อน ปรนต่อกัน คนเราจะอยู่ร่วมกันเป็นสุขก็โดยที่เมื่อคนหนึ่งใหญ่อีกคน หนึ่งยอมเล็ก ถ้าใหญ่ด้วยกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ก็อยู่ร่วมกันไม่ได้ สัตว์โลกชนิดใดจะมีอหังการ หรืออัสมีมานะเสมอมนุษย์นั้นเห็นจะไม่มี

มนุษย์ที่มีปัจจัย ๔ พร้อมแล้ว ไม่เดือดร้อนด้วยเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และมีกามบริบูรณ์นั้นแหละ ยิ่งแข่งขันกันเบ่งอวดตาให้ใหญ่ขึ้น แข่งรัศมีกันว่าใครจะใหญ่กว่าใคร ใครจะแฉกว่าใคร จะต้องทำลายหรือประหัตประหารกันให้ย่อยยับ ไปข้างหนึ่งหรืออย่างน้อยก็ให้ฝ่ายหนึ่งยอมรับในความยิ่งใหญ่ของตน ยอมด้อยเสียข้างหนึ่ง จึงจะอยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขต่อไป

ในวัดหนึ่ง จะมีภิกษุเป็นเจ้าอาวาสเสมอกัน ๒ รูปไม่ได้ แม้แต่
สุนัขในวัด ก็มีตัวใจอกอยู่เพียงตัวเดียว ถ้าตัวไหนเดินขึ้นมาติดนเสมอก
ก็ต้องพัดกันจนแพ้ไปข้างหนึ่ง แต่ธรรมตามืออยู่ว่าตัวที่หนุ่มกว่า
มีกำลังแข็งแรงกว่าย่อมชนะและครองความเป็นใหญ่ต่อไป นี่คือ
ความเป็นจริงในสังคมของสัตว์ที่ต่อสู้กันด้วยเขี้ยวเล็บและกำลังกาย
กล่าวในหมู่มนุษย์ มนุษย์มีเขี้ยวเล็บคือเครื่องมือต่างๆ และกำลังกาย
เหนือสัตว์โลกบางชนิด และมีกำลังสติปัญญาเหนือสัตว์โลกอื่นๆ การ
ต่อสู้ชิงชัยของมนุษย์ จึงมีความสลับซับซ้อนมาก สุดจะกล่าวให้
หมดสิ้นได้

นักเลงโตสองคนอยู่ตำบลเดียวกันไม่ได้ ต้องพาดฟันกันจน
ยอมแพ้ไปข้างหนึ่ง จึงจะอยู่กันต่อไปได้ นี่คือหลักธรรมตาของโลก
ที่เป็นอย่างนี้มานานแล้ว กำลังเป็นอยู่ และจะเป็นต่อไป

ขอเข้ามาในหน่วยเล็กที่สุด มีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว
ถ้ามีสองคนเมื่อไรก็ยุ่งเหมือนกัน สามภรรยาสองคนอยู่ด้วยกัน ถ้า
เสมอกัน ไม่ยอมกัน ก็อยู่ด้วยกันไม่เป็นสุข ต้องยกให้เป็นผู้นำ
เสียคนหนึ่ง ใครจะยอมใครก็ได้ ถ้าท่านเห็นครอบครัวใดอยู่ด้วยกัน
อย่างเป็นสุข ขอให้ท่านนึกว่า ต้องมีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ยอมแพ้ และ
เมื่อได้ยอมแพ้แล้วก็ต้องยอมแพ้ตลอดไป ตลอดชีวิต แข่งตีขึ้นมา
เมื่อไรก็แตกหักเมื่อนั้น

พระดำรัสของพระบรมศาสดาที่ว่า การอยู่ร่วมกับผู้เสมอกัน
เป็นทุกชั้นนั้น น่าจะมีความหมายตรงตัวทีเดียว

ข้อว่า ผู้เดินทางไกลถูกทุกข์ติดตามันั้น หมายความว่า ผู้เดิน
ทางไกลกันดารคือวิญญูะ ได้แก่การเวียนว่ายตายเกิด ยังเดินทางไกล
คือสังสารวัฏอยู่ตราบไต่ ย่อมถูกทุกข์ติดตามอยู่ตราบนั้น ทุกข์จะ

หยุดติดตามต่อเมื่อตัดวิภวภูติได้แล้ว เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรเดินทางไกล คือไม่ควรวนเวียนอยู่ในวิภวภูตินาน ควรรีบเดินทางให้ถึงจุดหมาย คือพระนิพพานโดยเร็ว เมื่อถึงพระนิพพานแล้ว ทุกข์ก็หยุดติดตาม เพราะเป็นผู้ถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้ว

ดูก่อนภราดา พระศาสดาทรงปรารภภิกษุโอรสแห่งเจ้าลิจฉวี ในเมืองเวสาลี แคว้นวัชชีท่านหนึ่ง จึงตรัสพระพุทธพจน์ดังกล่าวมา

ภิกษुरुบนั้นเคยเป็นโอรสแห่งพระเจ้าลิจฉวี แคว้นวัชชี เมืองเวสาลีเป็นนครหลวง ออกบวชด้วยศรัทธา ฟานักอยู่ ณ ราวป่าใกล้เมืองเวสาลี

คราวหนึ่ง มีการเล่นมหรสพตลอดคืนในเมืองเวสาลี ภิกษุนั้น ได้ยินเสียงประโคมดนตรีก็กักอยู่ ระลึกถึงตอนที่โดดเดี่ยวอยู่ในป่า แล้วรำพึงว่า

“เราผู้โดดเดี่ยวเท่านั้นอยู่ในป่า เหมือนท่อนไม้ที่เขาทิ้งแล้ว ในราตรีเช่นนี้ ใครเล่าจะด้อยกว่าเรา”

อนิจจา! เจ้าชายรัชทายาทแห่งเวสาลี ผู้สละราชสมบัติอันจะมาถึงเขาตามวาระของตนแล้วออกบวช เมื่อเจ้าชายอื่นๆ ผู้มีวัยเสมอกัน กำลังรื่นเริงด้วยมหรสพในวันนักขัตฤกษ์ อันเป็นที่เบ่งบานแห่งดอกโกมุท ตัวท่านเองต้องมาโดดเดี่ยวอยู่ในป่า เดินจงกรมในที่จงกรมใหญ่ ๖๐ คอก เห็นพระจันทร์เต็มดวงเด่นอยู่กลางท้องฟ้า ยืนฟังแผ่นกระดาน ณ ปลายสุดแห่งที่จงกรม มองดูอัตภาพแห่งตนที่ปราศจากผ้าโพกและเครื่องอลังการ รู้สึกว่าตนเสมือนท่อนไม้อันไร้ค่าที่เขาทิ้งไว้ในป่า รำพึงอยู่ว่า “ในราตรีเช่นนี้ มีใครหนอที่ต่ำด้อยกว่าเรา” แม้เป็นผู้ประกอบด้วยคุณมีการอยู่ป่าเป็นวัตรเป็นต้น แต่เมื่อถูกความไม่ยินดีบีบคั้นก็อดคิดเช่นนั้นไม่ได้

เวทดาผู้สถิตอยู่ ณ ราวพานั้น ประสงค์จะให้กำลังใจแก่ภิกษุ
นั้น และให้สังเวชในความคิดเช่นนั้นของท่าน จึงกล่าวว่า

“ท่านผู้เดียวอยู่ในป่าเหมือนท่อนไม้ที่เขาทิ้งแล้วก็จริง แต่ชน
เป็นอันมากกระหึ่มต่อท่าน (คือนิยมชื่นชมในตัวท่าน) เหมือนสัตว์นรก
กระหึ่มต่อผู้อยู่สวรรค์จะนั้น”

วันรุ่งขึ้นภิกษุรูปนั้นเข้าเฝ้าพระศาสดา พระพุทธองค์มีพระ
ประสงค์จะให้เธอมีความสังเวชในฐานะ ๕ อย่าง จึงตรัสพระคาถา
นี้ว่า

“การบวชเป็นของยาก การยินดีในการบวชเป็นของยาก
เรือนที่ครองไม้ดีเป็นทุกข์ การอยู่ร่วมกับคนเสมอกันเป็นทุกข์ ผู้
เดินทางไกลถูกทุกข์ติดตาม เพราะฉะนั้นไม่ควรเป็นผู้เดินทางไกล
และไม่ควรเป็นผู้ถูกทุกข์ติดตาม”

เมื่อจบพระธรรมเทศนา ภิกษุนั้นเป็นผู้เบื่อหน่ายในทุกข์ที่
พระองค์ตรัสในฐานะ ๕ อย่าง ทำลายสังโยชน์ ๑๐ ประการ บรรลุ
อรหัตตผล

๘.

บุพพกรรม

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ พระศาสดาทรงเล่าให้ภิกษุรูปหนึ่งฟังว่า ในอดีตกาล ณ นิคมแห่งหนึ่งของเมืองโกสัมพี พระราชาในเวลานั้น ทรงพระนามว่าโกสัมพิกะ พราหมณ์ ๒ คนในนิคมหนึ่งแห่งเมืองโกสัมพีนัน มีทรัพย์สมบัติมากเป็นสหายกัน รู้สึกเบื่อหน่ายในกามคุณ และทรัพย์สมบัติ จึงชวนกันบริจาคทรัพย์ แล้วออกบวชอยู่ในหิมวันตประเทศ พยายามบำเพ็ญสมณธรรมอยู่เป็นเวลาถึง ๕๐ ปี ก็ยังไม่ทำฌานและอภิญญาให้เกิดขึ้นได้ ต้องการบริโภคอาหารเปรี้ยวหวาน มัน เค็ม บ้าง จึงจาริกไปในชนบทต่างๆ ลุถึงแคว้นกาสิ ทานที่ปายนดาบสมิเพื่อนอยู่คนหนึ่ง ณ หมู่บ้านหนึ่งในแคว้นกาสินันดาบสทั้งสองจึงไปเยี่ยมเขา เขาเห็นเพื่อนเก่ามาหา จึงมีความชื่นชมยินดี สร้างศาลาถวาย บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ทานดาบสทั้งสองอาศัยอยู่ ณ ที่นั้น ๓-๔ พรรษา แล้วลาเพื่อนจาริกต่อไปยังเมืองพาราณสี อาศัยอยู่ ณ ที่สุสานแห่งหนึ่งชื่อ ‘อธิมุตตกะ’ ที่ปายนดาบสอยู่ ณ อธิมุตตกสุสานชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วกลับไปยังหมู่บ้านของสหายอีก ส่วนมณทัฬยดาบสคงพำนักอยู่ที่ป่าช้านั่นเอง

คืนหนึ่ง มีโจรคณะหนึ่งขโมยทรัพย์ในเมือง เจ้าของตื่น ขึ้นไล่ติดตามไป โจรทิ้งห่อทรัพย์ไว้ที่ประตูบรรณศาลาในบริเวณอิมุตตกสุสาน ชาวบ้านตามมาเห็นห่อทรัพย์นั้น เข้าใจว่าดาบสเป็นขโมย กล่าวว่ กลางวันทำตนเป็นดาบส รักษาศีลประพฤติธรรม แต่ตอนกลางคืนออกเที่ยวขโมย ช่างเป็นคนเลวเสียจริงๆ ดาบสคงนั่งเฉย ชาวบ้านช่วยกันทุบตีดาบสจนสะใจตนแล้ว นำตัวไปถวายพระราช พระราชามีได้ทรงพิจารณาโดยรอบคอบ สั่งให้ราชบุรุษเสียบดาบสด้วยหวายไม้ตะเคียน แต่เสียบเท่าไรก็ไม่เข้า จึงเปลี่ยนเป็นหวายไม้สะเดา ก็ไม่เข้าอีก เอาหวายเหล็กเสียบก็เสียบไม่เข้า

ท่านดาบสจึงใคร่ควรดูบุพกรรมของตน เห็นว่าในชาติก่อน ท่านเคยเกิดเป็นบุตรนายช่างไม้ไปถากไม้กับบิดา จับแมลงหวี่ตัวหนึ่งได้แล้วเอาไม้ทองเหลืองเสียบ บัดนี้ผลแห่งกรรมนั้นมาถึงแล้ว ไม่อาจฟันผลแห่งกรรมได้ จึงบอกราชบุรุษว่า ถ้าต้องการเสียบกายของท่านให้เข้าต้องใช้หวายไม้ทองเหลือง ราชบุรุษทำตามนั้นจึงเสียบเข้า วางคนให้ข่มดูอยู่ว่าใครจะมาหาดาบสบ้าง ฝ่ายที่ปายนดาบสเมื่อไม่ได้พบมัจฉทัพยดาบสผู้เป็นสหายเสียนานก็คิดถึง จึงเดินทางมายังเมืองพาราณสี ระหว่างทางได้ทราบเรื่องของมัจฉทัพยดาบสว่า ถูกเสียบหวาย จึงรีบไปยังอิมุตตกสุสาน เห็นเพื่อนถูกเสียบหวายอยู่สลดใจยิ่งนัก ทถามขึ้นว่า

“สหายท่านทำผิดจริงดังที่เขากล่าวหาหรือ ?”

“ไม่เลยสหาย ข้าพเจ้ามิได้ทำกรรมนั้นเลย” มัจฉทัพยดาบสตอบ

“เมื่อท่านถูกเสียบหวายอยู่อย่างนี้ ท่านมีใจขุนเคืองบ้างหรือไม่?”

“ไม่เลยท่าน” มัณฑักษดาบสตอบ “ข้าพเจ้ามิได้ขุ่นเคืองผู้จับผู้เสียบลาวหรือพระราชาเลยแม้แต่น้อย ข้าพเจ้าพิจารณาแต่กรรมของตน”

“ท่านผู้นิรทุกข์ ร่วมเงาของผู้มีศีลมีธรรมอย่างนี้ สมควรที่ข้าพเจ้าจะเข้าไปพักพิงอิงอาศัยอยู่ เป็นความสุขสำหรับข้าพเจ้าที่จะทำอย่างนั้น”

ทีปายนดาบสเข้าไปนั่งฟังอยู่ที่หลาว เลือดที่ไหลลงจากกายของมัณฑักษดาบสหยดลงสู่กายของทีปายนะทั่วตัว จับกันแห้งดำไปหมด ตั้งแต่นั้นมา คนทั้งหลายเรียกท่านว่า **กัณฑ์ทีปายนดาบส** ท่านนั่งอยู่อย่างนั้นตลอดคืน

“เข้าขึ้น พวกราชบุรุษมาดู เห็นดั่งนั้นจึงไปกราบทูลพระราชา พระราชาทรงดำริว่า หรือเราทำไปโดยไม่พิจารณาให้รอบคอบ รีบเสด็จไปยังป่าช้า ตรัสถามทีปายนดาบสว่า

“นักพรต เหตุไรท่านจึงนั่งฟังหลาวอยู่?”

“เพื่อรักษาตาบสผู้เป็นสหาย มหาบพิตร พระองค์ทรงทราบแน่หรือว่าตาบสผู้นี้ทำผิด”

“ไม่แน่ใจเลยท่าน”

“มหาบพิตร คฤหัสถ์เกียจคร้านไม่ดี พระราชามาใคร่ครวญให้ตีเสียก่อนแล้วจึงทำอะไรลงไปก็ไม่ดี บรรพชิตไม่สำรวมก็ไม่ดี บัณฑิตมักโกรธก็ไม่ดี”

พระราชาทรงพิจารณาแล้วทราบว่ามีโทษแต่ไม่มีผิด จึงรับสั่งให้ราชบุรุษถอนหลาวออก แต่ถอนเท่าไรก็ไม่ออก ท่านดาบสจึงทูลพระราชาว่า เป็นด้วยอำนาจแห่งอกุศลกรรมที่ท่านเคย

ทำได้ เพราะฉะนั้นใครๆ ก็ไม่อาจถอนหลาวนั้นออกได้ ขอให้ใช้เลื่อย เลื่อยหลาวให้เสมอด้วยหนึ่งของท่าน ราชบุรุษได้ทำอย่างนั้น หลาว ทองเหลืองติดอยู่ในกายของดาบสตลอดชีวิต ท่านสิ้นชีพเมื่อหมดอายุ หาได้สิ้นชีพด้วยหลาวไม้ทองเหลืองไม้ ท่านองเดียวกันกับแมลงหรีที่ ท่านเอาไม้ทองเหลืองเสียบกัน มันไม่ตายแต่ตายเมื่อหมดอายุ

พระราชอาขอให้ท่านดาบสทั้งสองอภัยโทษแล้ว อารารถนาให้อยู่ในพระราชอุทยาน ทรงบำรุงอย่างดี ตั้งแต่นั้นมา มัณฑทัฬหะดาบส จึงได้ชื่อเพิ่มขึ้นว่า **อาณิมัณฑทัฬหะ** หมายถึงท่านมัณฑทัฬหะผู้มีลิ้ม สลักอยู่ในกาย อาศัยพระราชอาอยู่ในพระราชอุทยานนั้นตลอดชีวิต

๙.

คุณงามความดี

ส่วนที่ปายนดาบสอยู่รักษาแผลของมณฑัพยดาบสจนหายสนิทแล้ว ก็เดินทางกลับไปยังที่อยู่ของสหาย ผู้เป็นคฤหัสถ์ ซึ่งอยู่ ณ ตำบลหนึ่งในแคว้นกาสิ เขาชื่อมณฑัพยะเหมือนกัน (ชื่อซ้ำกับมณฑัพยดาบส)

มณฑัพยะทราบข่าวว่า ท่านที่ปายนมาก็ดีใจ พาบบุตรและภรรยามาเยี่ยมมนัสการ ถวายดอกไม้เครื่องสักการะและน้ำปานะอันมีรสเลิศแล้ว นั่งสนทนาถามข่าวสุขทุกข์ของท่านและของมณฑัพยดาบสอยู่

ขณะนั้นบุตรของเขาชื่อ **ยัญทัตตกุมาร** เล่นลูกข่างอยู่สุดบริเวณจงกรมของท่านดาบส ปาลูกข่างกระเด็นไปถูกหัวของอสรพิษซึ่งนอนอยู่ในโพรงในจอมปลวก เขาไม่รู้ จึงล้วงมือเข้าหยิบลูกข่างถูกอสรพิษกัด สลบล้มลง ณ ที่นั่นเอง

มารดาบิดารู้สึกว่าลูกหายไปนาน และไม่ได้ยินเสียงเล่นของลูกจึงเดินไปดู เห็นลูกนอนสลบอยู่ สันนิษฐานว่าถูกอสรพิษกัด จึงรีบอุ้มมาหาดาบส กราบเรียนท่านว่า

“ท่านผู้เจริญท่านเป็นบรรพชิตคงมีโอสถหรือปริตต์ (เวทมนต์) เพื่อบำบัดโรคแก่พิษงูร้ายได้ โปรดช่วยบุตรของข้าพเจ้าด้วยเถิด”

ดูก่อนสหาย ข้าพเจ้าเป็นบรรพชิต ทำเวชกรรมไม่ได้ ไม่รู้เรื่องยาต่างๆ ”

“ถ้าอย่างนั้นขอท่านได้โปรดตั้งจิตเมตตา หรือตั้งสัตยาธิษฐาน ขอให้บุตรของข้าพเจ้าหายจากโรคด้วยเถิด”

ดีแล้วสหาย ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าพอช่วยได้ แต่ผลจะเป็นอย่างไรหาไม่รู้

ท่านดาบสได้วางมือลงบนศีรษะของยัญหัตตกุมารและกล่าวข้อความว่า

“ข้าพเจ้ามีจิตเลื่อมใสในการบวช ในการประพาศิพรหมจรรย์ อยู่เพียง ๗ วันเท่านั้น หลังจากนั้นมิได้ยินดีในการประพาศิพรหมจรรย์ เลย แต่ทนประพาศิพรหมจรรย์มาถึง ๕๐ ปีกว่า ด้วยสังจวาจານี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่กุมาร ขอพิษงูร้ายจงหายไป ขอกุมารจงรอดชีวิตเถิด”

เมื่อจบสังจวาจา พิษงูในกายก่อนบนของยัญหัตตกุมารก็ตกลงสู่แผ่นดินหมด กุมารลืมตาขึ้น เรียกหาแม่และพ่อ แล้วพลิกตัวนอนต่อไป ท่านดาบสกล่าวว่า

“กำลังของข้าพเจ้ามีเพียงเท่านี้ ขอท่านจงแสดงกำลังของท่านบ้าง เพื่อลูกของท่าน”

ผู้เป็นบิดาจึงเอามือวางที่หน้าอกของบุตร แล้วกล่าวว่า “เมื่อแขกมาถึงบ้านบางครั้งเราไม่พอใจเลย แม้สมณพราหมณ์ที่เป็นพหูสูต ก็ไม่รู้จักความไม่พอใจของเรา เมื่อมีคนมาขอพักหรือขออาหารที่บ้าน

บ่อยครั้งที่ข้าพเจ้าไม่พอใจจะให้พักและไม่พอใจจะให้อาหาร แต่ข้าพเจ้าก็ให้และไม่แสดงอาการไม่พอใจนั้นให้ปรากฏเลย ข้าพเจ้าเองแม้ไม่ประสงค์จะให้ทานแต่ก็ได้ให้ ด้วยสังจวจาอันนี้ ขอความสวัสดิ์จึงมี ขอพิษงูร้ายจงคลาย และขอภัยทัตตกุมารจงรอดชีวิตเถิด”

เมื่อบิดาทำสังจกิริยาอย่างนี้แล้ว พิษในกายของกุมารตรงเหนือสะดือขึ้นไปก็ตกลงสู่แผ่นดิน กุมารลุกขึ้นนั่งได้ แต่ยังยืนไม่ได้ บิดาจึงกล่าวกับภรรยาว่า

“เราได้ทำตามคำสั่งของเราแล้ว ต่อไปเธอจงทำตามคำสั่งของเธอเถิด เพื่อบุตรของเรา”

มารดา กล่าวว่า “สังจจะของข้าพเจ้ามีอยู่อย่างหนึ่ง แต่จะกล่าวต่อหน้าท่านนั้นไม่สมควร”

“กล่าวเถิด” บิดาขอร้อง “จะเป็นอย่างไรก็ช่างเถิด ขอให้บุตรของเราปลอดภัยไว้ก่อน”

มารดาจึงกล่าวว่า

“ลูกรัก อสรพิษตัวที่กัดลูกวันนี้มีเดชะมาก มีพิษร้ายแรงไม่เป็นที่รักของแม่เลย ฉันใด พ่อของเจ้าก็ฉันนั้น ไม่เคยเป็นที่รักของแม่เลย ด้วยสังจวจาอันนี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่เจ้า ขอพิษงูร้ายจงคลาย และขอภัยทัตตกุมารจงรอดชีวิตเถิด”

พร้อมกับสังจกิริยานั้น พิษงูก็ตกลงสู่แผ่นดินทั้งหมด ภัยทัตตกุมารเมื่อร่างกายหมดพิษแล้ว ก็ลุกขึ้น เริ่มจะเล่นต่อไป

เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งบางอย่าง มัณฑพัชระจึงถามท่านดาบสว่า

“ธรรมดานักพรตยอมเป็นผู้สงบ ระวังกิเลสได้ ผิกตนหรือผิกอินทรีย์ของตนให้สิ้นพยศ นอกจากนี้ ท่านกัณหาทีปายนะ แม้ไม่ปรารถนาจะประพาศิพรหมจรรย์ ก็ฝืนประพาศิอยู่ได้เป็นเวลาถึง ๕๐ ปี ข้าแต่ท่านทีปายนะ ท่านรังเกียจสิ่งใด จึงฝืนใจประพาศิพรหมจรรย์อยู่ได้ ไม่สึกออกมาครองเรือน”

ท่านทีปายนดาบสกล่าวตอบว่า

“คนเขามักคิดเทียบกันว่า ผู้ที่ออกบวชด้วยศรัทธาแล้วสึกหรือกลับเข้าสู่เรือนอีกนั้นเป็นคนโลเลกลับกลอก เราจึงเกียจคำพูดอย่างนี้ จึงทนประพาศิพรหมจรรย์ นี้เป็นฐานะที่วิญญูชนสรรเสริญ เป็นฐานะแห่งสัตบุรุษ (คนดี)”

เมื่อตอบดังนี้แล้ว ได้ถามมัททัพพะว่า “ท่านเองเล่ารังเกียจอะไร แม้ไม่ปรารถนาจะให้ ก็ยังฝืนใจให้ข่าน้ำและที่פקแก้สมณพราหมณ์และผู้สัตบุรุษทั้งหลาย”

มัททัพพะตอบว่า

“มารดาบิดา ปู่ย่า ตายาย และบรรพบุรุษของเรา เป็นคนมีศรัทธา เป็นทานบดี (ผู้ละความตระหนี่แล้วให้ทาน) รู้คำของผู้ขอ เข้าอกเข้าใจในคำขอร้องวิงวอน ข้าพเจ้าต้องการอนุวัตตามจารีตของตระกูล ข้าพเจ้าจึงเกียจคำนี้ แม้ไม่พอใจให้ก็ต้องแข็งใจให้”

มัททัพพะได้ถามภรรยาของตนว่า “เหตุไรแม้ไม่พอใจสามี ไม่เคยรักสามีเลย แต่ไม่แสดงอาการไม่พอใจนั้นให้ปรากฏ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากอย่างยิ่ง”

ภรรยาของเขาตอบว่า

“แต่ไหนแต่ไรมา ในตระกูลของข้าพเจ้า หญิงที่เปลี่ยนสามีใหม่ไม่เคยมี ข้าพเจ้าประพฤติตามธรรมเนียมของตระกูล ตั้งใจจะไม่เป็นหญิงตัดจารีตของตระกูล ข้าพเจ้ารังเกียจถ้อยคำค่อนข้างขอตัวเป็นหญิงหลายผัว จึงยอมอดทน แม้ไม่พอใจ ไม่รักใคร่ ก็ทนปฏิบัติท่านด้วยดี”

เมื่อนางกล่าวดังนี้แล้ว คิดว่า ‘วันนี้ความลับที่เรารักษามาเป็นเวลานาน ได้เปิดเผยออกแล้ว คำที่ไม่ควรกล่าวต่อหน้าสามีเราได้กล่าวแล้ว เราควรให้สามีอภัยโทษต่อหน้าท่านดาบสทีเดียว’ ดังนี้แล้วกล่าวว่า

“วันนี้ข้าพเจ้าได้พูดสิ่งที่ไม่ควรพูดไปแล้ว ขอได้โปรดอภัยแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด เพื่อเห็นแก่ลูก ขอท่านได้โปรดลืมคำนั้นเสีย หนึ่งสิ่งใดๆ ในโลกนี้ที่จะเป็นที่รัก ยิ่งกว่ายัญหัตตกุมารบุตรของเรา เป็นไม่มี ยัญหัตตกุมารก็ได้รอดชีวิตแล้ว”

มณฑพัชระกล่าวกับนางว่า “ลูกขึ้นเถิดที่รัก เราอภัยให้ท่าน ตั้งแต่นี้ต่อไปอย่าได้มีจิตกระด้าง แต่ขอให้มิมีจิตอ่อนโยน เราไม่ได้เกลียดหรือรังเกียจท่าน”

ท่านทีปยนดาบสกล่าวกับนายมณฑพัชระว่า “การที่ท่านต้องสละทรัพย์บริจาคทานโดยไม่เชื่อกรรมและผลของกรรมนั้นเป็นการไม่สมควรเลย ขอให้ทำจิตให้เสื่อมใสแล้วให้ท่าน เพื่อท่านจะได้มีอาณิสงส์มาก”

นายมณฑพัชระรับปากกับท่านดาบสว่า จะพยายามทำอย่างนั้น และขอโอกาส กล่าวเตือนท่านดาบสว่า “ท่านเป็นผู้ดำรงอยู่ในฐานะทักษิโณยบุคคผลของข้าพเจ้า การที่ท่านไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์

นั่นไม่เป็นการสมควรเลย ต่อไปนี้ขอให้ท่านทำจิตให้เสื่อมใสในการประพฤติพรหมจรรย์ ท่านเองเดียวกับที่ท่านเตือนข้าพเจ้าให้ทำจิตให้เสื่อมใสในการให้ทาน เพื่อว่าสักการะที่ข้าพเจ้าทำแล้วต่อท่าน จะได้มีผลมาก มีอานิสงส์มาก” ดังนี้แล้วนมัสการลาท่านดาบสไป

ตั้งแต่นั้นมา สองสามีภรรยาก็รักใคร่กันดี ภรรยาที่มีความเสนาหาในสามี นายมณฑัพพะก็ทำบุญให้ทานด้วยจิตเสื่อมใส เชื่อในกรรมและผลของกรรม ส่วนท่านดาบสก็สามารถบรรเทาความเบื่อหน่ายเสียได้ ยินดีในการประพฤติพรหมจรรย์ ทำทานและอภิญญาให้เกิดขึ้น สิ้นชีพแล้วเกิดในพรหมโลก

พระศาสดาทรงแสดงเรื่องนี้จบลงแล้ว ตรัสว่า ทีปายนดาบสในครั้งนั้นมีใช้ใครอื่น ที่แท้คือ เราตถาคตนี่เอง”

๑๐.

เด็กน้อยผู้ฉลาด

ดูก่อนภราดา การปลูกฝังคุณธรรม เป็นสิ่งยากอย่างยิ่ง มนุษย์โดยทั่วไป ไม่ค่อยสนใจในการปลูกฝังคุณธรรม แต่เมื่อปลูกฝังได้แล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ใหญ่และมีผลยั่งยืน สามารถมีคุณธรรมนั้นติดตน ข้ามภพข้ามชาติไปได้ เปรียบเสมือนกับปลูกต้นไม้ใหญ่ แม้จะมีผลช้าไปบ้าง แต่เมื่อมีผลแล้ว ก็จะมีผลอันยั่งยืน และมีร่มเงาอันเย็นเป็นที่พึ่งอาศัยของฝูงวิหคนกกา ประชาชนผู้สัจจร เด็กที่มีคุณธรรมดี มีใจสูง ก็จะเป็นที่พึ่งแก่ผู้ใหญ่ เช่น บิดามารดา เป็นต้นได้

ดูก่อนภราดา พระบรมศาสดา เมื่อทรงเสวยพระชาติเป็นเด็กน้อยผู้มีคุณธรรม ก็เคยเป็นที่พึ่งแก่บิดามารดามาแล้ว ดังเรื่องต่อไปนี้

ในเมืองสาวัตถี ราชธานีแห่งแคว้นโกศลนั้น มีบุรุษผู้หนึ่ง เมื่อมารดาสิ้นชีวิตแล้วก็ตั้งใจปฏิบัติบำรุงบิดาเป็นอย่างดี ทำงานทั้งภายในบ้านและนอกบ้านด้วยตนเอง เหน็ดเหนื่อยเท่าไรก็ไม่บ่น ด้วยต้องการจะให้บิดามีความสุข บิดาเห็นใจ จึงเสนอว่าจะหาหญิงสักคนหนึ่งมาเป็นสะใภ้เพื่อให้ช่วยงานบุตร แต่บุตรบอกบิดาว่าไม่จำเป็น

เพราะถ้าเขาเป็นคนดีก็ดีไป ถ้าหญิงนั้นเป็นคนไม่ดี ก็จะก่อเรื่องเดือดร้อนรำคาญแก่บิดา เขาคนเดียวก็นำการงานเลี้ยงบิดาได้

บิดามีได้ฟังคำทัดทานห้ามปรามของบุตร ได้นำหญิงคนหนึ่งที่ท่านเห็นว่าดีมาเป็นสะใภ้

นางตั้งใจปฏิบัติบำรุงสามีและบิดาของสามีด้วยดี มีความเคารพยำเกรงจนสามีรักใคร่ไว้ใจอย่างยิ่ง ได้อะไรที่ดีมาก็มอบให้นางทั้งสิ้น ด้วยหวังว่านางจะนำของนั้นไปปฏิบัติบำรุงบิดาและบริโภคใช้สอยเองให้เป็นสุข วันเวลาล่วงไป นางเข้าใจผิด คิดว่าสามีรักและหลงนางเพียงผู้เดียว หาได้เคารพรักบิดาไม่ จึงคิดจะกำจัดบิดาของสามีเสีย นางจึงทำหลายอย่างเพื่อยั่วให้พ่อผัวโกรธ เช่น ให้น้ำร้อนกินไปบ้าง เย็นกินไปบ้าง ทำอาหารให้เต็มกินไปบ้าง จืดกินไปบ้าง เมื่อพ่อของสามีบอกว่าให้ทำให้พอดี นางก็โกรธกระพืดกระพืด บ่นว่าใครจะเอาใจคนแก่ได้ นางแก้งทำบ้านเรือนให้รุงรังและสกปรก เช่น ถ่มน้ำลายไว้ทั่วบ้าน เมื่อสามีกลับมา นางก็รีบฟ้องว่า “ดูเถิด ดูการกระทำของคนแก่ ฉันทนไม่ไหวแล้ว”

เรื่องทำนองนี้มีอยู่ประจำวัน จนวันหนึ่ง นางบอกสามีว่าขอให้สามีเลือกเอาคนหนึ่ง คือจะเลือกนางหรือจะเลือกพ่อ ถ้าเลือกพ่อนางก็จะไป นางไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนแก่เลอะเทอะอย่างนั้นได้ ฝ่ายสามีเป็นคนดี เป็นคนมีความคิดอ่านเฉียบแหลม มีอุปนิสัยอันดีติดมาแต่บุรุษชาติ (ชาติก่อน) จึงตัดสินใจบอกภรรยาไปว่า “เธออายุยังน้อยอยู่ จะไปไหน ทำมาหากินอะไรก็ยังสามารถทำได้โดยสะดวก ส่วนพ่อของฉันท่านแก่แล้ว ไม่สามารถไปไหนหรือทำอะไรโดยสะดวกได้ เพราะฉะนั้น ขอให้เธอออกจากบ้านฉันทันที ส่วนพ่อควรจะต้องอยู่กับฉันทันแน่นอน ตลอดชีวิตของท่าน”

เมื่อเห็นว่าสามีมั่นคงเช่นนั้น ภรรยาที่รู้สำนึกผิด หมอบลงแทบเท้าของสามี พยายามขอให้อดโทษในความพลั้งผิด ตั้งแต่นั้นมานางก็ปฏิบัติต่อสามีและพ่อผัวด้วยดีเช่นเดิม

บุรุษผู้เป็นบัณฑิตนั้นเป็นอุบาสก นับถือพระรัตนตรัย ไปเฝ้าพระศาสดาที่เขตวนารามเสมอ เขาหายไปหลายวัน ตอนที่ไม่มีเรื่องยุ่งๆ ทางบ้าน แต่พอหมดเรื่องยุ่งแล้ว เขาก็ไปเฝ้าพระศาสดา เมื่อพระพุทธรองค์ศรีสัทธามว่า เหตุใดจึงหายไปหลายวัน ก็กราบทูลเรื่องทั้งปวงให้ทรงทราบ

พระศาสดาทรงระลึกถึงเรื่องในอดีตของพระองค์และของเขาวาเคยเป็นมาอย่างไร แล้วตรัสว่า

“อุบาสก ในชาตินี้เท่านั้นที่ท่านมิได้เชื่อฟังถ้อยคำของภรรยา เพราะอำนาจที่ท่านเคยได้ฟังคำเตือนคำสั่งสอนของบัณฑิตในกาลก่อน คำเตือนคำสั่งสอนนั้นฝังใจท่านอยู่ตลอดเวลาที่ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ แต่ในชาติก่อน ท่านเคยเชื่อฟังคำขอร้องของภรรยา วางแผนจะฆ่าบิดาของท่านเองมาแล้ว ได้อาศัยบุตรผู้ฉลาด จึงสามารถเว้นบาปอนันตริยกรรมเสียได้” ดังนี้แล้ว ตรัสเล่าเรื่องโดยพิสดารว่า

ในอดีตกาล ที่เมืองพาราณสี เด็กหนุ่มคนหนึ่งชื่อสวิภูฏกะ เมื่อมารดาสิ้นชีวิตแล้ว ฝังเสียในป่าช้าผีดิบ ตั้งใจบำรุงเลี้ยงบิดา เรื่องต่อไปนี้เป็นทำนองเดียวกับเรื่องในปัจจุบัน เรื่องที่แปลกก็คือ เมื่อภรรยาขอร้องอยู่บ่อยๆ สามีก็เชื่อตามคำของภรรยา คือนำบิดาไปทูปศิระให้สิ้นชีวิต แล้วฝังเสียในป่าช้าผีดิบ

สามียังหวังอยู่ว่า การฆ่าคนเป็นเรื่องใหญ่ และคนๆ นั้นเป็นบิดาเสียด้วย จะทำอย่างไรดี ภรรยาออกอุบายให้ว่า ตอนเช้าให้ไปยังที่นอนของพ่อ ทำเสียงดังให้ทุกคนได้ยินว่า ‘ลูกหนี่ที่หมู่บ้านโน้น

เมื่อลูกไปคนเดียวเขาก็ไม่ยอมใช้หนี้ ขอให้พ่อไปเก็บหนี้เอง' แล้วนำพ่อไปฆ่าเสียในป่าช้าผีดิบ

บุรุษผู้โง่เขลาตกลงใจว่า จะทำตามอุบายของภรรยา แต่เขายังโชคดีที่มีบุตรชายคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเด็กเฉลียวฉลาดอายุเพียง ๗ ขวบ แต่สามารถคิดอะไรได้ดี เด็กคนนี้ได้ยินเสียงพ่อแม่พูดกัน เรื่องที่จะฆ่าปู่ คิดว่าพ่อและแม่กำลังจะทำบาปกรรมอันใหญ่หลวง จึงคิดอุบายได้อย่างหนึ่ง รีบขึ้นไปอยู่ในเกวียนตั้งแต่เช้า เมื่อพ่อพาปู่ขึ้นบนเกวียนเพื่อจะนำไปยังป่าช้าผีดิบนั้น บุตรชายได้ขึ้นไปอยู่ก่อนแล้ว

“ขึ้นมายอยู่บนเกวียนทำไม?” พ่อถามอย่างไม่พอใจ

“ลูกจะไปด้วยอะ”

“ไปทำไมกัน ไม่ใช่เรื่องของเด็ก” พ่อบอก

“ลูกจะไปเป็นเพื่อนปู่และเป็นเพื่อนพ่ออะ”

พ่อพยายามอ้อนวอนเท่าไร ลูกชายก็ไม่ยอมลงจากเกวียน พ่อซึ่งมีลูกคนเดียวและรักลูกมากจึงใจอ่อน ยอมให้ลูกไปด้วย คิดว่า “ก็เด็กเล็กๆ คนเดียวจะอะไรน่าหนา”

เมื่อไปถึงป่าช้าผีดิบ ให้บิดาและบุตรพักอยู่ในเกวียน ตนเองถือจอบลงไปขุดหลุม ลูกชายแอบลงไปด้วย เห็นพ่อกำลังขุดหลุมจึงถามว่า

“คุณพ่ออะ บ้านเรามีฝักหญ้าเผือกมันมากมาย พ่อมาขุดหลุมในป่าช้า จะปลุกอะไรอีก?”

พ่อตอบว่า “ลูกรัก ปู่ของลูกทุกพลาพมากแล้ว มีโรคภัยเบียดเบียนมาก มีทุกข์มาก พ่อจะฝังปู่ของเจ้าเสีย เพื่อจะได้พ้นทุกข์”

เด็กน้อยได้ยืนดั่งนั้น เมื่อพ่อพักเหนื่อย จึงเอาจอบไปขุดหลุม อีกหลุมหนึ่ง เมื่อพ่อถามว่าขุดทำไม เขาตอบว่า ต่อไปภายหน้าเมื่อ พ่อทุพพลภาพ มีโรคภัยเบียดเบียนมาก อยู่อย่างเป็นทุกข์ เขาก็จะ ได้นำพ่อกลับมาฝังเสีย เหมือนที่พ่อฝังปู่

เมื่อได้ฟังดั่งนั้น จิตสำนึกที่ดีเพราะปรารถนาเองก็เกิดขึ้นแก่ บิดา เขาชอบใจลูกที่ให้สติเขาแล้วพาลูกและพ่อกลับบ้าน พ่อ นั้น ยอมรับสารภาพกับลูกว่า เพราะภรรยาของจึงหลงผิดไป ลูกบอกว่า แม่ของเขาเป็นคนพาล ใจบาปหยาบช้า ควรไล่ไปเสีย มิฉะนั้นจะก่อ กรรมทำชั่วอยู่อย่างหนัก

ฝ่ายภรรยาใจร้ายอยู่ทางบ้าน มีความร่าเริงยินดีว่าต่อไป นี้ คงจะมีความสุข เพราะคนกาฬกัณฐีคือพ่อผัวคงจะต้องตายเป็นแน่แท้ จึงเตรียมบ้านไว้อย่างดีเพื่อฉลองการกลับมาของสามีผู้อยู่ในโอวาท และลูกน้อยผู้มีปัญญา ครั้นเห็นคนทั้ง ๓ กลับมามีหน้าต้ายิ้มแย้ม ร่าเริงก็ผิดหวัง จึงร้องด่าออกไปว่า พากคนกาฬกัณฐีกลับมาทำไมกัน สามีไม่ได้ตอบทันที ปลดโคออกจากเกวียนแล้วขึ้นบ้าน ชี้หน้าภรรยา ว่า มึงนั่นแหละเป็นคนกาฬกัณฐี มึงเป็นหญิงถ้อยอนาจาร จงรีบออกจากบ้านของกูเสียโดยพลัน มิฉะนั้นกูจะฆ่ามึง ขณะที่นางตะลึงอยู่ เพราะไม่รู้ว่าเหตุการณ์กลับเป็นเช่นนี้ได้ฉับใด สามีก็ลงมือทุบตี ภรรยาเสียจนบอบช้ำ ลากเท้าออกไปจากเรือน พร้อมร้องเตือนว่า อย่าได้กลับมาขังที่นี่อีกเป็นอันขาด เมื่อไล่ภรรยาออกไปแล้ว สวีภรรยา ก็จัดแจงอาบน้ำให้บิดาและบุตรพร้อมทั้งตนเอง เสริ้งแล้วร่วมกัน รับประทานอาหารอย่างสุขสำราญใจ หญิงใจร้ายต้องไปอาศัยผู้อื่น อยู่ด้วยความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ

วันเวลาล่วงไปเพียงเล็กน้อย บุตรชายออกความคิดว่า เพียงเท่านั้นยังน้อยไปสำหรับการลงโทษมารดา ควรจะทำที่เห็นว่าไปนำสตรีอื่นมาเป็นภรรยา ปณินิบัติพ่อและบิดาของพ่อ (ปู่) ให้ผาสุกเพื่อมารดาจะได้มีทุกข์เพิ่มเป็นทวีคูณ จะได้หลาบจำในการปองร้ายท่านผู้มีคุณและไม่เคยคิดประทุษร้ายตน บิดาผู้เชื่อถือปัญญาของลูกมาแต่ต้นก็ทำตาม จึงมีข่าวเล่าลือกันไปทั้งตำบลว่า สาธุชนคนดีชื่อ สวิภูฏกะ จะนำหญิงหนึ่งมาเป็นภรรยาเพื่อปณินิบัติบิดาให้ผาสุก

หญิงผู้เคยใจร้ายกลับได้คิดว่า มิตรที่แท้จริงคือคุณงามความดีศรีของสตรีคือการหมั้นปณินิบัติภักษดาและพ่อแม่ของสามีพร้อมด้วยบริวารขนด้วยน้ำใจอันงาม จึงกลับมาอ่อนนวยขอบุตร ขอให้เป็นที่พึง ต่อไปจะคำนึงถึงแต่ความสุขของผู้อื่น ไม่ให้ปู่และพ่อของเจ้าต้องตรอมตรมขมขื่นอีกต่อไป

บุตรผู้เป็นบัณฑิตเห็นว่า มารดาสำนึกผิดแล้วจึงให้อภัย นำความนั้นบอกบิดาและปู่ ให้ท่านทั้งสองให้อภัยในความพลั้งพลาดแต่หนหลัง เมื่อรู้ว่าท่านมีใจอ่อนโยนแล้วก็นำมารดามากราบขอขมา และขอให้มารดาดำรงมั่นอยู่ในธรรมแห่งผู้ครองเรือน ปณินิบัติสามีและพ่อของสามีอย่างดี มารดาและบิดาตั้งอยู่ในโอวาทของบุตรผู้มีปรีชา ได้ทำบุญทำทานตามสมควรแก่ฐานะของตน สิ้นชีพแล้วไปสู่สุคติโลกสวรรค์

ดูก่อนภราดา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนำเรื่องในอดีตนี้มาเล่าจบแล้ว ทรงประกาศอริยสังข์ ในการจบอริยสังข์ อุบาสกนั้นได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา พระศาสดาทรงประชุมชาดกว่า บิดา บุตร และสะใภ้ในกาลนั้น ได้มาเป็นบิดา บุตร และสะใภ้ในกาลนี้ ส่วนเด็กน้อยผู้เป็นบัณฑิตมิใช่ใครอื่น ที่แท้คือตถาคตนี้เอง

๑๑.

ผู้อันธรรมคุ้มครองแล้ว

ดูก่อนท่านผู้แสวงสันติวิรบท ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วว่า การปลุกฝังคุณธรรมเป็นเรื่องยากในหมู่มนุษย์ โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นผู้เห็นแก่ตัวและพวกพ้องของตัว ทำนองเดียวกับสัตว์โลกประเภทอื่นๆ ต่างแต่เพียงว่ามนุษย์สามารถฝึกตน อบรมตน พัฒนาตนให้ดีขึ้น ให้เป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว ให้เป็นผู้เสียสละเพื่อผู้อื่น หรือเพื่อคุณธรรมได้ ทั้งนี้หมายเฉพาะมนุษย์ผู้รู้จักฝึกตนเท่านั้น พระศาสดาของเราตรัสไว้มิใช่หรือว่า **“บุคคลผู้มีตนซึ่งฝึกดีแล้ว ย่อมได้ที่พึงซึ่งได้โดยยาก”**

เมื่อได้ปลุกฝังคุณธรรมให้มั่นคงในตนและตระกูลของตนแล้ว ย่อมได้ความมั่นใจบางอย่าง เช่น เป็นผู้มียอายุยืน สิ้นชีวิตเพราะอายุขัย ไม่ตายเมื่อยังหนุ่มเป็นต้น ดังเรื่องของ**ธรรมบาลกุมาร** ที่พระศาสดาทรงเล่าให้พระพุทธรูปบิดาทรงสดับ ใจความสำคัญมีดังนี้

เมื่อพระพุทธรองค์เสด็จจรูงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก ประทับอยู่ ณ นิโครธาราม พระเจ้าสุทโธทนะ พุทธรูปบิดาเสด็จมาเฝ้า ถวายข้าวต้มตอนเช้า ขณะที่เราสนทนกัน พระพุทธรูปบิดาตรัสเล่าว่า “เมื่อพระพุทธรองค์ทรงทำความเพียรเพื่อพระโพธิญาณอยู่นั้น ได้มีเทวดามอบ

หม่อมฉันว่า พระสิทธัตถะกุมารสิ้นชีวิตเสียแล้วเพราะอาหารน้อย หม่อมฉันไม่เชื่อ บอกกับเทวดาว่า พระสิทธัตถะจะไม่สิ้นพระชนม์ ก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า”

“มหาบพิตร ไม่เพียงแต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่พระองค์ไม่ทรงเชื่อ แม้ในกาลก่อนสมัยที่ทรงเป็นบิดาของธรรมบาลกุมาร พระองค์ก็ไม่ทรงเชื่อแล้วเหมือนกัน” พระศาสดาตรัส และได้ทรงนำเรื่องของพระองค์และพระพุทธบิดามาตรัสเล่าดังนี้

ในอดีตกาล ในแคว้นกาสิ มีหมู่บ้านพราหมณ์หมู่บ้านหนึ่ง ชื่อหมู่บ้านธรรมบาล เพราะคนในหมู่บ้านต่างก็คุ้มครองธรรม รักษาธรรม ประพฤติอยู่ในธรรม คือกุศลกรรมบท ๑๐ และรักษาอุโบสถศีลเป็นต้น พระโพธิสัตว์เกิดในหมู่บ้านนั้น ชื่อธรรมบาลกุมาร เมื่อเจริญไปแล้ว บิดามอบทรัพย์ให้พันหนึ่งเพื่อไปศึกษาศิลปวิทยา ณ เมืองตักกสิลา เขาเรียนดี ประพฤติดี จึงได้รับแต่งตั้งจากอาจารย์ให้เป็นหัวหน้า มานพจำนวน ๕๐๐ คน วันหนึ่งบุตรคนโตของอาจารย์สิ้นชีวิตลง ใครๆ พากันร้องไห้คร่ำครวญด้วยความเสียตาย มีแต่ธรรมบาลกุมาร เท่านั้นที่ไม่ร้องไห้คร่ำครวญ

เขาบอกเพื่อนร่วมสำนักว่า สงสัยว่า ทำไมบุตรของอาจารย์ จึงต้องตายตั้งแต่ยังหนุ่ม เพื่อนถามว่า ในเรือนของท่านไม่มีใครตาย ตั้งแต่ยังหนุ่มเลยหรือ? เขาตอบว่าไม่มี ไม่เคยมีจริงๆ เขาตายเมื่อชราทั้งนั้น

มาถพเหล่านั้น นำเรื่องที่สนทนากับธรรมบาลกุมารไปแล้วให้ อาจารย์ฟัง อาจารย์แปลกใจ อยากจะทดลองแสวงหาความจริง จึงเรียกธรรมบาลมาถามว่าเป็นจริงอย่างนั้นหรือ ธรรมบาลกุมาร ยืนยันตามนั้น อาจารย์จึงมอบหน้าที่สั่งสอนศิษย์ให้ธรรมบาลเป็น

ชั่วคราว ท่านเองจะเดินทางไปต่างเมือง ดังนี้แล้ว ให้คนรับใช้หา กระตุกแพะมาล้างให้สะอาดใส่กระสอบ แล้วเดินทางไปยังแคว้นกาสิ ถึงหมู่บ้านของธรมบาล เมื่อถึงเรือนแห่งบิดาของธรมบาล ท่าน ยืนอยู่หน้าประตู ให้คนรับใช้ของบ้านนั้นบอกเจ้าของบ้านว่า อาจารย์ ของธรมบาลมาหา

คนในบ้านนั้น เริ่มประพฤติธรรมคือ **อาคันตุกวัตร** ตั้งแต่ ประตูบ้านที่เดียว ด้วยการปราศรัยด้วยถ้อยคำที่น่ารัก คนรับใช้ หลายคนมาช่วยกัน บางคนรับร่มและรองเท้าของอาจารย์ บางคน รับกระสอบจากคนรับใช้ของอาจารย์ เชื่อเชิญให้เข้าไปข้างใน พราหมณ์เจ้าของบ้านออกมาต้อนรับ เชื่อเชิญให้นั่งบนตั่ง เอน้ำมัน มาทาเท้าให้ ถ้ามถึงธระที่มา เลี้ยงด้วยโภชนะอันประณีต

เมื่ออิมหน้าแล้วอาจารย์ก็กล่าวถึงธรมบาลกุมารว่าเป็นคนดี มีสติปัญญาดี เรียนจบไตรเภทและศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ แต่น่า เสียตายเหลือเกิน บัดนี้ตายเสียแล้วด้วยโรคบางอย่าง สังขารทั้ง หลายไม่เที่ยง ท่านพราหมณ์อย่าเศร้าโศกเสียใจเลย

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น ก็ตบมือหัวเราะขึ้น เมื่ออาจารย์ถามว่า ทำไมจึงหัวเราะเช่นนั้น พราหมณ์กล่าวว่า เป็นไปไม่ได้ที่ธรมบาล กุมารจะตายเมื่อยังหนุ่ม ธระกุลของเรา ๘ ชั่วคนมาแล้ว ไม่มีใคร ตายเมื่อยังหนุ่ม

“ท่านไม่เห็นกระตุกบุตรของท่านหรือ?” อาจารย์ถาม

“เห็นกระตุก” พราหมณ์ตอบ “แต่คงเป็นกระตุกแพะหรือ กระตุกสุนัขเป็นแน่ ไม่ใช่กระตุกบุตรของข้าพเจ้า”

ขณะนั้นคนในบ้านทั้งหมดได้ทราบทั่วว่า อาจารย์นำข่าวเรื่อง ธรมบาลกุมารตายมาบอก จึงพากันหัวเราะขึ้นพร้อมกันด้วย

อาจารย์ยังประหลาดใจมากขึ้น จึงถามพราหมณ์ว่า “อะไรทำให้ท่านมั่นใจเหลือเกินว่า บุตรของท่านจะไม่ตายตั้งแต่ยังหนุ่ม”

พราหมณ์จึงกล่าวว่า “ตระกูลของเราล้วนประพฤติธรรม ตั้งมั่นอยู่ในธรรม พวกเราชอบใจธรรมของสัตบุรุษ ไม่พอใจใจธรรมของอสัตบุรุษ **พวกเราให้ท่าน รักษาศีล และอบรมจิตด้วยดี สงเคราะห์คนกำพร้าและคนเดินทาง ประพฤติธรรมของผู้ครองเรือน หรือธรรมของสามีภรรยา เป็นต้น**”

และแล้ว พราหมณ์ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการประพฤติธรรมว่า

“ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่ประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ นี่คืออานิสงส์ในธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ผู้ประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุกคติ ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมเหมือนร่มคันใหญ่ในฤดูฝน (ยอมป้องกันผู้ถือร่มมิให้เปียกฝน) ธรรมบาลกุมารบุตรของเราอันธรรมคุ้มครองแล้ว ย่อมไม่ตายตั้งแต่ยังหนุ่ม กระดูกนั้นคงเป็นกระดูกของสัตว์อื่นเป็นแน่แท้ ลูกของเราจะต้องอยู่เป็นสุข”

อาจารย์ได้ฟังดังนั้น มีความชื่นชมยินดียิ่งนัก กล่าวว่า “การมาของข้าพเจ้าคราวนี้ไม่ไร้ผล ได้ประโยชน์อย่างยิ่ง อนึ่งข้าพเจ้าขอโทษที่กล่าวเท็จ เอากระดูกแพะมาลวงว่าเป็นกระดูกของธรรมบาลกุมาร มุ่งเพียงเพื่อทดสอบความจริงเท่านั้น” ตั้งนี้แล้วขอให้บิดาของธรรมบาลบอกธรรมที่ควรประพฤติ ยับยั้งอยู่ที่นั่น ๒-๓ วัน แล้วลากลับไป

พระบรมศาสดาตรัสเล่าเรื่องนี้จบแล้ว ทรงประกาศอริยสังในการจบอริยสัง พระเจ้าสุทโธทนะทรงบรรลุอนุคามิผล พระทศพลตรัสว่า ธรรมบาลกุมารในครั้งนั้นหาใช่ใครอื่นไม่ ที่แท้คือ

ตถาคตนี้เอง บิดาของธรรมบาลกุมาร คือสมเด็จพระพุทธบิดา ส่วนอาจารย์ศึกษาปโมกข์คือพระสารีบุตร

ดูก่อนภราดา พลังอันศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าสิ่งใดในโลกนี้ ก็คือ บุญบารมีที่บุคคลสั่งสมไว้ทั้งในอดีตชาติและชาติปัจจุบัน โดยการทำความดีต่างๆ ด้วยจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ เมื่อมาถึงระดับหนึ่ง บุคคลย่อมมีความมั่นใจในตน และมั่นใจในบุญกุศล หรือธรรมที่ประพฤติดีแล้ว เหมือนร่มคันใหญ่ในฤดูฝน ป้องกันคนผู้กางกันมิให้เปียก อนึ่ง ธรรมย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประพฤติธรรม ผู้มีธรรม มีแต่ช่วยยกเชิดชู ช่วยหนุนให้ฟูเฟื่องขึ้น ให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ บางอย่างบุคคลย่อมได้ด้วยความเพียร แต่บางอย่างบุคคลย่อมได้ด้วยบุญ

ดูก่อนท่านผู้แสวงบุญ พระศาสดาของเราได้ทรงแสดง อาณิสสส์แห่งบุญไว้เป็นอันมาก เช่น

“ขุมทรัพย์คือบุญนี้ ย่อมอำนวยผลที่นำใครทั้งปวงแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้คือ ความมีผิวพรรณดี ความมีเสียงไพเราะ ความมีสัญญาณดี และรูปร่าง ความเป็นใหญ่ มีบริวารดี ความสุขอย่างพระราช และสุขในทิพยสมบัติ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ ตลอดถึงนิพพานสมบัติ ฯลฯ ล้วนสำเร็จด้วยบุญทั้งสิ้น ความพรั่งพร้อมด้วยบุญมีประโยชน์มากอย่างนี้ นักปราชญ์ผู้เป็นบัณฑิตทั้งหลายจึงสรรเสริญบุคคลผู้มีบุญอันได้ทำไว้แล้ว อนึ่ง บุญญานิธินี้ไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น (เป็นของเฉพาะตน) โจรก็ลักไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น นักปราชญ์จึงควรทำบุญอันจะติดตามตนไปได้ในสัมปรายภพ”

Dan 2016

๑๓.

ทานมัย

ดูก่อนท่านผู้แสวงบุญ อานุกาพแห่งบุญย่อมมีอยู่เป็นอันมาก แม้พระเจ้าอโศกมหาราช และพระนางอสนธิมิตตา อัครมเหสี มี อานุกาพและความเจริญสุขถึงปานนั้น ก็ด้วยผลบุญที่เคยทรงทำไว้

ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี มีพ่อค้าคนหนึ่งตั้งร้านขายน้ำผึ้ง อยู่ในตลาด ครั้งนั้นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ณ ภูเขาคันธมาทน์ ป่วยเป็นวรรณโรค จะต้องได้น้ำผึ้งเป็นเภสัช พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้เป็นเพื่อนกัน มายังเมืองพาราณสีเพื่อแสวงหาน้ำผึ้ง พบนางทาสี คนหนึ่งกำลังทูนหม้อน้ำไปทำน้ำ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า นางจึงถาม ด้วยความเอื้อเฟื้อว่า จะไปไหนและต้องการสิ่งใด พระปัจเจกพุทธเจ้า ตอบว่า ต้องการน้ำผึ้งเพื่อนำไปทำยา นางเหยียดมือออกชี้ตลาด น้ำผึ้งว่า

“พระคุณเจ้า นิมนต์ไปทางนั้นเถิด ตลาดน้ำผึ้งอยู่ที่นั่น”

และแล้วนางก็เดินตามไปด้วยหวังว่า ‘ถ้าพ่อค้าน้ำผึ้งไม่ถวายเป็นแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เราจักซื้อถวายเป็นแล้วค่อยหาทรัพย์มาใช้หนี้

ภายหลัง' นางได้เดินตามพระปัจเจกพุทธเจ้าไปและยืนอยู่หน้าร้านขายน้ำผึ้ง

พ่อค้าได้เห็นแล้วมีจิตยินดี นำน้ำผึ้งมาถวายเต็มบาตร จนล้นออกมาภายนอกบาตรหยดลงสู่พื้น เขาเลื่อมใสยิ่งนัก ตั้งจิตปรารถนาว่า “พระคุณเจ้า ด้วยอานิสงส์แห่งทานนี้ ด้วยอานุภาพแห่งบุญนี้ ข้าพเจ้าพึงครองสมบัติเป็นพระราชาผู้ยิ่งใหญ่ในชมพูทวีป และขออาชญาของข้าพเจ้าพึงแผ่ไป แม้ทั้งบนอากาศและภายใต้แผ่นดิน”

พระปัจเจกพุทธเจ้า กล่าวอนุโมทนาว่า “จงเป็นอย่างนั้นเถิด อุบาสก” แล้วกลับไป นางทาสীগามพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า ท่านได้น้ำผึ้งแล้วหรือ ท่านตอบว่าได้แล้ว จนล้นบาตร และพ่อค้าปรารถนาความเป็นพระราชาผู้ยิ่งใหญ่ในชมพูทวีป นางได้ฟังดังนั้นจึงตั้งความปรารถนาเป็นอัครมเหสีของพระราชานั้น

ดูก่อนภราดา พ่อค่าน้ำผึ้งในครั้งนั้นมีใครอื่น คือพระเจ้าอโศกมหาราชนี่เอง ส่วนนางทาสีในครั้งนั้น คือพระนางอสนธิมิตตา อัครมเหสีของพระองค์ ข้อพระหัตถ์และข้อพระบาทของพระนางกลมกลิ้งเกลี้ยงเกลาสวยงามยิ่งนัก เพราะอานิสงส์แห่งการเหยียดมือออกชี้ทางไปตลาดน้ำผึ้งแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ดูเถิด ดูอานิสงส์แห่งการทำบุญร่วมกันและทำด้วยศรัทธาเลื่อมใสอย่างแท้จริง

ดูก่อนท่านผู้แสวงสันติวิรบท ในการทำบุญทำทานนั้น จากเจตนา คือความตั้งใจในการเสียสละ นับว่ามีความสำคัญมาก แม้เพียงความไม่โลภซึ่งประกอบด้วยจากเจตนา ท่านก็จัดเป็นทานเหมือนกัน การให้อภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นหรือการรักษา ศิล ๕ ท่านจัดเป็นอภัยทาน ซึ่งมีความสำคัญในหมู่มนุษย์มาก การ

ตั้งใจแนะนำพร่ำสอนผู้อื่นให้เว้นทางแห่งความชั่ว ดำรงอยู่ในทางแห่งความดี ท่านเรียกว่า ธรรมทาน ซึ่งเป็นทานที่มีผลเลิศกว่าทานอื่นๆ สมจริงดังพระพุทธดำรัสว่า “การให้ธรรมย่อมชนะหรือเลิศกว่าการให้ทั้งปวง รสแห่งธรรมย่อมชนะรสทั้งปวง ความยินดีในธรรมย่อมชนะความยินดีทั้งปวง และความสิ้นตัณหาย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง”

ดูก่อนภราดา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทักขิณาหรือทานที่ประกอบด้วยองค์ ๖ เหล่านี้ (ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก) คือองค์ประกอบของผู้ให้ (ทนาย) มี ๓ องค์ประกอบของผู้รับ (ปฎิคาหก) มี ๓ องค์ของทนาย ๓ คือ ก่อนให้มีใจยินดี กำลังให้มีใจพอใจ ให้แล้วมีใจชื่นบาน องค์ของปฎิคาหามี ๓ เหมือนกันคือ เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อเป็นผู้ปราศจากราคะ เป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากโมหะ ภิกษุทั้งหลาย การประมาณบุญเพราะทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ นี้ มีใช้สิ่งที่จะทำโดยง่ายเลย ว่า ‘ความหลังโหลแห่งบุญ ความหลังโหลแห่งกุศลว่ามีประมาณเท่านั้นๆ นำสุขมาให้ ให้อารมณ์เลิศด้วยดี มีวิบากเป็นสุข เป็นไปพร้อมเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอันน่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ กองบุญนั้นนับเป็นกองบุญใหญ่ นับไม่ได้ (อสงเขยโย) ประมาณไม่ได้ (อปฺปเมยฺโย) ทำนองเดียวกับน้ำในมหาสมุทร นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ว่าเท่านั้นเท่านั้น แต่ถือได้ว่าเป็นกองน้ำใหญ่สุด ประมาณทีเดียว’

ภราดา จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ทานที่ให้แก่ผู้มีศีลย่อมมีผลมาก ที่ให้แก่ผู้ทุศีลหาจะมีผลมากอย่างนั้นไม่” แต่ถ้าบุคคล

ทำความยำเกรงในสงฆ์ ทำอุทิศสงฆ์ แม้ทานที่เขาให้แก่สมณะทุกิลก็ ยังมีผลมากกว่าถวายแก่พระอรหันต์โดยแท้ ข้อนี้เป็นเรื่องแปลกแต่จริง สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนท์ว่า **“ดูก่อนอานนท์ ไม่ว่าจะกล่าวโดยปริยายใด ปฏิบัติคุณลักษณะ (ทานที่ให้เจาะจงบุคคล) จะมีผลมากกว่าสังฆทานไม่ได้”**

ภราดา ทานซึ่งประกอบด้วยองค์ ๖ นี้ พระศาสดาทรงแสดง แก่ภิกษุทั้งหลายที่เชตวันาราม เมืองสาวัตถี เรื่องมีอยู่ว่า วันหนึ่ง อุบาสิกคนหนึ่งชื่อ **เวฬุภัณฑุณินันทมาตา** ได้บำเพ็ญทักษิณา ประกอบด้วยองค์ ๖ ในภิกษุสงฆ์ มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลณะเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคทรงทอดพระเนตรด้วยทิพยจักขุ แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาเฝ้า ทรงเล่าให้ฟังถึงเรื่องที่อุบาสิกา บำเพ็ญทักษิณาซึ่งประกอบด้วยองค์ ๖ ดังกล่าวแล้ว

คราวหนึ่ง เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เมืองเวสาลี สีหเสนาบดีแห่งนครเวสาลีนั้นเข้าเฝ้า ขอให้ทรงแสดงผลแห่งทานที่เห็นได้ในปัจจุบัน พระผู้มีพระภาคทรงแสดง อานิสงส์แห่งทาน ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ให้ยอมเป็นที่รักเป็นที่พอใจของผู้รับ
๒. คนดีเป็นอันมาก ย่อมพอใจคบหาสมาคมกับผู้นั้น
๓. เกียรติคุณอันงามย่อมพุ่งขจรไปไกล
๔. เป็นผู้แก้ลวงล้า ไม่เก้อเขินในการเข้าสมาคม
๕. เมื่อสิ้นชีพแล้วย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

สีหเสนาบดีกราบทูลว่า ผลแห่งทาน ๔ อย่างข้างต้น เขาเห็นได้ด้วยตนเอง ตัวท่านเองเป็นพยานได้ว่าเป็นจริง แต่ประการที่ ๕ ท่านไม่เห็นด้วยตนเอง แต่เชื่อพระผู้มีพระภาค

ดูก่อนภราดา ผู้ฉลาดย่อมเชื่อผู้รู้บ้าง พิจารณาด้วยปัญญาของตนบ้าง ลองปฏิบัติดูบ้างว่ามีผลเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ มีโทษหรือมีคุณ ถ้ามีผลเป็นสุขและมีคุณก็ทำต่อไป ถ้ามีผลเป็นทุกข์และมีโทษก็ตั้งใจตเว้นหรือเลิกละเสีย พระพุทธองค์ตรัสเตือนไว้ว่า

“ถ้าบุคคลทำบาป ก็อย่าทำบาปบ่อยๆ ไม่ควรพอใจในบาปนั้น เพราะการสั่งสมบาปเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ถ้าบุคคลทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อยๆ ควรทำความพอใจในบุญ เพราะการสั่งสมบุญเป็นเหตุให้เกิดสุข

ดูก่อนท่านผู้มุ่งบารมี การสั่งสมมีความหมายและมีความสำคัญต่อชีวิตมาก คนสั่งสมสิ่งใดบ่อยๆ ย่อมเพียบพร้อมไปด้วยสิ่งนั้น คนสั่งสมบุญย่อมเต็มไปด้วยบุญ สั่งสมบาปเต็มไปด้วยบาป สั่งสมความรู้ย่อมเต็มไปด้วยความรู้ เปรียบเหมือนหยาดน้ำที่ตกลงทีละหยด ย่อมทำภาชนะให้เต็มได้

“จงดูการสั่งสมจอมปลวกของตัวปลวก การสั่งสมน้ำผึ้งของตัวผึ้ง ส่วนในด้านสิ้นเปลือง จงดูการสิ้นไปที่ละน้อยแห่งยาหยอดตา”

ผู้มีความเพียรย่อมสะสมความรู้และความดีทีละน้อย นานวันเข้า ย่อมมากไปด้วยความรู้และความดี ส่วนผู้เกียจคร้านมัวผัดวันประกันพรุ่ง และมัวอ้างนั่นอ้างนี่เพื่อจะไม่ทำความดี และไม่แสวงหาความรู้ นานวันเข้า ก็ย่อมมากไปด้วยความชั่วและความโง่เขลา **ชีวิต** **ของคนเราไม่ยาวนานนัก** **แม้เพียงแสวงหาความรู้และสะสมความดีก็ไม่ทันแก่เวลาเสียแล้ว** **จะมีเวลาที่ไหนไปสะสมอวิชาและความชั่วเล่า**

ความเกียจคร้านเป็นภัยใหญ่ในชีวิตมนุษย์ ความเกียจคร้านจะไปลบล้างคุณธรรมอื่นๆ เสียสิ้น **ส่วนความเพียรจะช่วยหนุน**

คุณธรรมอื่นที่มีอยู่น้อยให้สมบูรณ์ขึ้น เช่นคนผู้มีสติปัญญาน้อย ยอมชดเชยได้โดยใช้ความเพียรให้มากขึ้น

ดูก่อนทานผู้แสวงบุญ บุคคลผู้มีปัญญา ควรสั่งสมอุปนิสัยอัน
ดีงามให้แก่ตนอยู่เสมอ เช่น อุปนิสัยในการให้ทาน (ทานูปนิสัย) อุปนิสัย
ในการรักษาศิลปะ (ศิลป์อุปนิสัย) และอุปนิสัยในการอบรมจิตให้สว่างสงบ
(ภาวนูปนิสัย)

ผู้ฝึกฝนมาดีในการเสียสละ ย่อมสละได้โดยง่าย ไม่ต้องฝืนใจ
มาก เป็นการปฏิบัติธรรมในเรื่องความเสียสละได้โดยไม่ยาก และ
สามารถทำได้อย่างสม่ำเสมอ ย่อมให้ได้แม้ซึ่งสิ่งที่ผู้อื่นให้โดยยาก
อย่างยิ่ง เช่น อวัยวะอันเป็นที่รักและแม่แต่ชีวิต^๑ สมดังที่พระผู้มี
พระภาคเจ้าตรัสว่า

“เมื่อสัตบุรุษให้สิ่งที่ให้ได้โดยยาก ทำสิ่งที่ทำได้โดยยากอยู่
อสัตบุรุษทำตามไม่ได้ เพราะธรรมของสัตบุรุษทำตามได้ยาก เพราะ
ฉะนั้น คติคือ ทางดำเนินหรือทางไปของสัตบุรุษและอสัตบุรุษย่อม
ต่างกัน อสัตบุรุษยอมไปนรก ส่วนสัตบุรุษยอมไปสวรรค์”

ผู้ฝึกฝนมาดีในเรื่องศิลปะ ย่อมรักษาศิลปะได้โดยง่าย การประพฤติ
สว่างศิลปะด้วยซ้ำไป เขาทำได้โดยยาก เพราะมีหิริและโอตตปะปะคอย
ควบคุมกำกับอยู่ ให้รู้สึกละอายตนเองและเกรงกลัวต่อผลแห่ง
บาปกรรม จึงงดเว้นความชั่วได้โดยสมัครใจ หาใช่เพราะมีใคร
บังคับไม่

พระพุทธรองค์ตรัสว่า

^๑ โปรดดู สิวราชชาดก อรรถกถาชาดก วิสตีนิบาต ซึ่งในที่นี้เน้นกล่าวถึงพระโพธิ-
สัตว์ คือ พระเจ้าสิวราช ทรงสละดวงตาของพระองค์แก่ผู้ตาบอดที่มาขอ

“คนดี ทำดีได้ง่ายทำชั่วได้ยาก คนชั่ว ทำชั่วได้ง่ายทำดีได้ยาก
ความชั่วอันพระอริยเจ้าทำได้โดยยากอย่างยิ่ง”

ดูก่อนท่านผู้แสวงคุณอันยิ่งใหญ่ ที่คนมักพูดกันว่า ‘ทำชั่วง่าย
ทำดียากนั้น’ เป็นจริงเพียงครึ่งเดียว คือจริงสำหรับคนชั่วเท่านั้น
แต่สำหรับคนดีแล้ว ทำดีง่ายทำชั่วยาก ดังพระพุทธพจน์ที่กล่าวมา
การหมั่นรักษาศีลเป็นการตัดเว้นชั่วและทำดี ด้วยกาย วาจา อย่าง
น้อยเป็นการควบคุมกายวาจาให้ห่างจากโทษภัยต่างๆ เมื่อนานเข้า
ก็จะเป็นผู้มีกายวาจาสะอาดอยู่เสมอ

ผู้ฝึกฝนมาดีในเรื่องภาวนา คือการอบรมจิต ย่อมทำให้จิตใจ
สงบรวมลงเป็นหนึ่ง (เอกัคคตา) ได้ง่าย จิตที่ยังไม่ได้ฝึก ย่อมเป็น
เหมือนสัตว์เถื่อน ไม่ควรแก่การงาน แต่เมื่อฝึกให้ดีแล้ว ย่อมเป็น
เหมือนสัตว์เป็นต้นว่าช้างหรือม้าที่ฝึกให้เชื่องแล้ว ย่อมควรแก่การงาน
ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เรามองไม่เห็นสิ่งอื่นแม้อย่างเดียว ที่อบรม
ดีแล้ว ย่อมควรแก่การงานและเป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่เหมือนจิต
ภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมดีแล้วย่อมควรแก่การงานและเป็นไป
เพื่อประโยชน์ใหญ่ ส่วนจิตที่มีได้อบรม ย่อมไม่ควรแก่การงาน และ
ย่อมเป็นไปเพื่อโทษใหญ่ อนึ่ง จิตที่มีได้อบรมให้ดีย่อมนำมาแต่ทุกข์
มาให้ ส่วนจิตที่อบรมดีแล้วย่อมนำมาแต่สุขมาให้”^๑

การอบรมจิตให้ดี จึงควรเป็นงานหลัก งานสำคัญของมนุษย์
เพราะเมื่อจิตดีแล้วย่อมพลอยทำให้งานที่ทำนั้นพลอยดีไปด้วย และ
มีผลเป็นความสงบสุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น

^๑ อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ๒๐/๒๒-๓๐

๑๓.

ผลแห่งความเพียร

ดูก่อนภราดา บุคคลแม้ทำบาปมามาก แต่เมื่อรู้สึกตัวรีบกลับตัวเสีย แล้วให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา มีความเพียรไม่ย่อหย่อน ย่อมได้ที่พักอันเกษมในศาสนานี้ ดังเรื่องของสามเณรมิลกะต่อไปนี้

สมัยเมื่อเป็นคฤหัสถ์ พระมิลกะ เลี้ยงชีพด้วยปาณาติบาต เป็นประจำ วางขวากดักบ่วงไว้ในป่าอย่างละ ๑๐๐ (หนึ่งร้อย) สะสมบาปไว้เป็นอันมาก

วันหนึ่ง นายมิลกะกินเนื้อปิ้งในที่ๆ ดักบ่วงนั่นเอง เกิดกระหายน้ำ จึงเดินไปเปิดหม้อน้ำที่พระเถระรูปหนึ่งผู้อยู่ป่าวางไว้ ท่านกำลังเดินจงกรมอยู่ เขาไม่เห็นน้ำเลยแม้แต่หยดเดียว จึงโกรธพระเถระกล่าวคำต่าออกมาว่า “ภิกษุ ท่านกินข้าวของชาวบ้านแล้ว มัวแต่นอนเกียจคร้านอยู่ น้ำประมานยาหยอดตาก็ไม่ได้ตักไว้ ทำอย่างนี้ไม่ควรเลย”

พระเถระคิดว่า ‘เราตักน้ำไว้เต็มหม้อทีเดียว เหตุไฉนนายมิลกะจึงกล่าวเช่นนั้น’ จึงเดินไปดู เห็นน้ำเต็มหม้อ บอกให้เขาทราบ ว่าน้ำเต็มหม้ออยู่ พอนายมิลกะจกตักดื่ม หม้อนั้นกลายเป็นว่างเปล่า แห่งผากไม่มีน้ำเลย พระเถระต้องตักให้เต็ม เขาดื่มถึง ๓๒ ชั้นเล็ก ด้วยความกระหาย เกิดสังเวชสลดใจว่า ‘กรรมของเราจริงหนอ หม้อน้ำที่เต็มเปี่ยมด้วยน้ำ กลับกลายเป็นผากเหมือนกระเบื้องร่อน อนาคตแห่งชีวิตของเราจักเป็นเช่นไรหนอ’

เขาวิตกกังวลถึงชีวิตในอนาคต กลับต่อเวรกรรมจึงขอบวชต่อพระเถระ เมื่อบวชแล้วขณะที่เจริญสมาธิภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนา สถานที่ๆ ท่านเคยฆ่าเนื้อและสุกรก็ดี สถานที่ๆ ท่านเคยดักบ่วงและขวากก็ตีมาปรากฏให้เห็นจนไม่อาจสำรวจจิตให้เป็นหนึ่งได้ มีแต่ความฟุ้งซ่านรำคาญ จิตไม่ดำเนินไปในวิถีแห่งกรรมฐาน หรือสมาธิภาวนาเลย ท่านคิดว่า การบวชของท่านไม่มีประโยชน์อันใดปรารถนาจะลาสิกขา สึกไปครองเพศฆราวาสอย่างเดิม จึงเข้าไปหาพระเถระ เล่าเรื่องนั้นให้ฟัง พระเถระบอกให้ไปตัดไม้สดๆ มากองไว้เป็นกองใหญ่แล้วเอาไฟจุด แต่ไม่สามารถจะจุดให้ติดได้ พระเถระจึงนำไฟ ประมาณเท่าแสงหิ่งห้อยจากอเวจีมหานรกมาด้วยฤทธิ์ จ่อเข้าที่กองไม้สดนั้น เพียงขณะเดียวไม้กองใหญ่ก็ถูกเผาสิ้น เหมือนเผาใบไม้แห้ง สามเณรมิลกะมองดูด้วยความพิศวงอย่างที่สุด พระเถระกล่าวว่า “ถ้าเธอสึกออกไปเธอจะต้องตกรรทกหมกใหม่ในอเวจีอย่างแน่นอน”

จำเดิมแต่เห็นไฟอเวจีแล้ว สามเณรมิลกะมีจิตครั้นคร้ามกลัวต่อไฟนรกนั้น วอนถามพระเถระผู้อาจารย์ว่า “พระพุทธศาสนาสามารถนำสัตว์ออกจากทุกข์ได้จริงหรือ?”

เมื่อได้รับการยืนยันจากพระเถระแล้ว สามเณรมิลกะได้ให้คำมั่นกับอาจารย์ว่า “เมื่อพระพุทธศาสนาเป็นนิยานิโกธรรมจริงแล้ว กระผมจะพยายามเปลื้องตนให้พ้นทุกข์ให้จงได้ ท่านอาจารย์อย่าได้เป็นห่วงเลย”

ตั้งแต่นั้นมา สามเณรมิลกะได้ใช้ความเพียรพยายามอย่างขยันขันแข็งในการบำเพ็ญสมณธรรม เมื่อว่างนอนก็เอาฟางชุบน้ำให้เปียก แล้ววางไว้บนศีรษะ นั่งห้อยเท้าลงในสระน้ำ วันหนึ่ง พระเถระได้ให้โอวาทแก่เธอว่า

“ขศย่อมเจริญแก่บุคคลผู้หมั่นเพียร มีสติ มีกิจการงานสะอาด มีปกติใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ เป็นผู้สำรวมดีแล้ว เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท”

สามเณรน้อยรับโอวาทของพระเถระด้วยความเคารพ และตั้งใจอย่างมั่นคงว่า เราจะต้องเป็นผู้มีความเพียร มีสติ ฯลฯ สำรวม เป็นอยู่โดยธรรมและไม่ประมาท

เธอยืนอยู่ ณ ที่นั่นเอง สามารถตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ อย่างได้ สำเร็จเป็นพระอนาคามี เป็นผู้ไม่กลับมาสู่โลกนี้อีก

กรรมอันไม่มีโทษ คือการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา หรือ การช่วยเหลือผู้อื่นในกิจที่ชอบ อันท่านเรียกว่า **‘ไวยารัจจะ’** เป็นสิ่งที่ควรทำโดยแท้

ดูก่อนท่านผู้แสวงบุญ ถ้ามนุษย์ในโลกนี้ เว้นจากการเบียดเบียนกัน ต่างเต็มใจช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันด้วยน้ำใจอันงามแล้ว โลกนี้จะข้ามพ้นความยากเข็ญเป็นอันมาก แต่ความเห็นแก่ตัวและเห็นแต่ตัวของคนเรามีมากเกินไป จนมองไม่เห็นความเดือดร้อนของ

ผู้อื่นและไม่เห็นแก่ผู้อื่น โลกของเรา จึงอยู่ในสภาพที่เดือดร้อน วุ่นวายและมีภาระอันหนักอึ้งมิเว้นวาย

การมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นในกิจที่ชอบนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้โดย ไม่ยากเลย ถ้ามนุษย์เราปลูกฝังคุณธรรม คือความกรุณาให้มีในใจ อยู่เสมอ ความกรุณาจะมีลักษณะให้ทนไม่ได้ต่อความทุกข์ ความ เดือดร้อนของผู้อื่น มีความหวั่นใจต่อความทุกข์ของผู้อื่นเสมอด้วยความ ทุกข์ของตน มองคนทั้งหลายเห็นเป็นเสมือนญาติพี่น้องของตน เป็นน้องบ้าง พี่บ้าง ลูกบ้าง น้า อา บ้าง มารดา บิดา ปู่ย่า ตายาย ของตนบ้าง เมื่อทำใจได้แบบนี้ จิตใจย่อมอ่อนโยนพร้อมที่จะช่วย เหลือเอื้อเพื่อเขาให้พ้นทุกข์ มีความอímเอิบใจเมื่อได้ทำความดี แม้ จะเหนื่อยกายบ้างแต่ก็สบายใจ อímใจ และสุขใจ สิ่งที่ทำนั้นยังจะ อำนวยวิบากสมบัติให้ในสัมปรายภพอีกด้วย ตัวอย่างเช่นเรื่องของ ช่างขุนคนหนึ่ง

ในอุตตรราชชนบท (อินเดียเหนือ) พระเจ้าอังกรราชกุมาร มีพี่น้องด้วยกัน ๑๑ พระองค์ เป็นหญิงหนึ่ง พระนามว่าอัญชนเทวี เมื่อพระราชบิดาสิ้นพระชนม์แล้ว ได้แบ่งราชสมบัติออกเป็น ๑๐ ส่วน เฉพาะพี่น้องที่เป็นชาย ทรงลืมพระเชษฐภคินีไป พอนึกได้ก็แบ่งใหม่ เป็น ๑๑ ส่วน แต่**อังกรราชกุมาร** ทรงเสนอว่า ไม่ต้องแบ่งใหม่ ขอให้ส่วนของพระองค์แก่พระพี่นาง ส่วนพระองค์เองจะทำการค้า ขอให้พี่ๆ สละเงินภาษีในชนบทให้แก่พระองค์ เพื่อเป็นทุนในการค้าขาย ทุกพระองค์ตอบตกลงตามข้อเสนอของอังกรราชกุมาร

อังกรราชกุมาร ทรงทำอาชีพค้าขาย ทรงมีอธยาศัยในการ บริจาค จึงถวายมหาทานทุกวัน ทรงมีคนรับใช้คนหนึ่ง ทรงมอบ หมายให้รักษาเรือนคลัง เขาเป็นคนมุ่งประโยชน์ มีน้ำใจดีและซื่อสัตย์

อังกุรราชกุมาร จึงนำกุลธิดา (หญิงผู้มีตระกูล) คนหนึ่งมาให้เป็นภรรยา เขาสิ้นชีวิตลงขณะที่บุตรยังอยู่ในครรภ์ เมื่อเด็กซึ่งเป็นบุตรของเขาโตขึ้น ได้มีการวินิจฉัยกันว่า เด็กคนนี้เป็นทาสหรือเป็นไท (บิดาของเขาเป็นทาสของอังกุรราชกุมาร) พระนางอัญชนเทวีพระพี่นางทรงทราบเรื่องนี้ ทรงชี้ขาดว่าเด็กเป็นไท (เป็นเสรีชน) เพราะมารดาของเขามีได้เป็นทาส ทรงปลื้มใจเด็กนั้นจากความเป็นทาสเสียได้ แต่เด็กมีความละอายจึงไม่ยอมอยู่ในที่นั้น จึงเดินทางไปอยู่ ณ ไร่รวนคร แต่งงานกับธิดาของช่างขุน เลี้ยงชีพด้วยการรับซุนผ้า อยู่ใกล้บ้านของเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ **อสัยหะ**

อันว่า อสัยหะเศรษฐีนั้นเป็นผู้มีอภัยค้ำงาม มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อาหารต่อความเป็นอยู่ของคนยากไร้ ให้ตั้งโรงงานเพื่อคนเข็ญใจ อนาถา และคนเดินทาง เนื่องจากบ้านของช่างขุนอยู่ต้นทาง เมื่อคนเข็ญใจหรือคนอนาถามาถึง ไม่รู้จักบ้านของอสัยหะเศรษฐีก็ถามช่างขุน ช่างขุนคิดอย่างคนเป็นสัมมาทิฐิว่า ‘เราเกิดมาเป็นคนยากจน เห็นจะเป็นเพราะไม่ได้ทำบุญไว้ในปางก่อน แม้บัดนี้ก็ไม่มီးอะไรที่จะให้ใคร เราควรเป็นคนมีน้ำใจบอกทางแก่คนขอทานทุกคน’ เขาคิดดังนี้ จึงชี้ทางให้คนขอทานด้วยความยินดี

ต่อมาเมื่อสิ้นชีพลง เขาไปเกิดเป็นรุกขเทพประจำอยู่ ณ ต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งซึ่งมีเงาครึ้ม มีกึ่ง้านสาขาไพศาล อยู่ในทะเลทราย เมื่อเขาปรารถนาสิ่งใดๆ เพียงแต่เหยียดมือออกแล้วนึกว่า ‘ขอสิ่งนั้นจงมี’ สิ่งนั้นก็ปรากฏขึ้น นี่คือ **อานิสงส์แห่งไวยาวัจจมัยกุศล** คือ การช่วยชี้ทางแก่คนเข็ญใจในสมัยที่เขาเป็นช่างขุน

คราวหนึ่ง อังกุรราชกุมาร นำขบวนเกวียนไปค้าขาย ผ่านทะเลทราย เสด็จถึงที่กัณดารนั้น ทรงหลงทางวนเวียนอยู่หลายวัน

อาหารสำหรับชาวเกวียน หญ้าและน้ำสำหรับโคหมดเกลี้ยง ทุกคนนึกถึงความตายรออยู่ข้างหน้าไม่ไกลนัก

แต่การที่เคยช่วยเหลือผู้อื่นไว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจไม่เคยไร้ผล รุกขเทพซึ่งสถิต ณ ต้นไทรใหญ่ ระลึกถึงอุปการะที่อังกุรราชกุมาร เคยทำไว้แก่ครอบครัวของตนในกาลก่อน จึงทำต้นไทรให้ปรากฏแก่ อังกุรราชกุมาร (อาจโดยวิธีชักนำมาสู่ต้นไทรนั้น หรือถ้าไม่ต้องการให้เห็น ก็อำพรางเสียด้วยเทพฤทธิ์ก็ย่อมได้)

อังกุรราชกุมาร ทอดพระเนตรเห็นต้นไทรใหญ่ ทรงรำเริงยินดีเข้าประทับใต้ต้นไทร รุกขเทพเหยียดมือออก อธิษฐานให้น้ำปรากฏขึ้น ให้พวกเกวียนอืมหน้าด้วยน้ำดื่มที่สะอาดบริสุทธิ์ ต่อจากนั้น ชาวเกวียนปรารถนาสิ่งใดๆ ก็เนรมิตสิ่งนั้นๆ ให้ตามต้องการ อังกุรราชกุมาร ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นแปลกพระทัย ตรัสถามว่า ฤทธิ์ของท่านนี้สำเร็จด้วยบุญอะไร รุกขเทพจึงเล่าเรื่องทั้งปวงในอดีตถวายให้ทรงทราบ

ดูก่อนท่านผู้แสวงบุญ ขอดีโปรดพิจารณาเหตุเกิดว่า คุณความดีที่บุคคลทำไว้ด้วยความตั้งใจดี มีผลอย่างไร แม้คนไม่มีทรัพย์ก็ทำความดีได้ด้วยกำลังกาย กำลังความคิด และกำลังใจอันแน่วแน่ เด็ดเดี่ยวว่าเราจะทำ **ในสังคมมนุษย์นั้น ถ้าไม่ขาดแคลนน้ำใจต่อกันแล้ว อะไรเล่าจะขาดแคลน** คนเราในสังสารวัฏอันยาวนานนี้ ย่อมเคยเกิดกันมาทุกแบบ เป็นนั่นบ้างเป็นนี่บ้าง ต่ำบ้าง สูงบ้าง มั่งคั่งบ้าง ยากจนขัดสนบ้าง ดังพระพุทธรูปจนต่อไปนี้

“ท่านผู้เห็นภัยในสังสารวัฏทั้งหลาย สังสารวัฏนี้ยาวนานเหลือเกิน เจื่อนต้น เจื่อนปลายไม่ปรากฏสำหรับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอวิชชา เป็นเครื่องง้างกัน มีต้นหนาเป็นเครื่องร้อยรัด แล่นไป ทองเที่ยวไปอยู่

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเขาเห็นคนตกทุกข์ได้ยากเสียใจ เธอทั้งหลายพึงคิดว่า แม้เราก็คงเคยเป็นอย่างนี้ เคยเสวยทุกข์เสีย ปานนี้มาแล้ว เพราะเหตุไรจึงควรคิดอย่างนี้เล่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะสังสารวัฏเป็นสิ่งยาวนาน เจื่อนต้น เจือนปลายไม่ปรากฏ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย เท่านั้นก็น่าจะเพียงพอแล้ว เพื่อจะเบื่อหน่าย เพื่อจะคลายกำหนดในสังขารทั้งปวง เพื่อจะพ้นไปเสียจากสังขารทั้งปวง

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเขาเห็นคนที่มีความสุข ความพรั่งพร้อม เธอทั้งหลายพึงคิดว่า แม้เราก็คงเคยเสวยความสุขสำราญอย่างนี้มาแล้วเหมือนกัน ฯลฯ (เพื่อจะได้ไม่เห่อเหิมทะยาน เสวยความสุขซ้ำซากอยู่อย่างนั้น) เพียงเท่านั้นก็น่าจะเพียงพอแล้ว เพื่อจะเบื่อหน่าย...”^๑

ดูก่อนท่านผู้แสวงคุณอันประเสริฐ แม้เพียงชาติเดียว วิถีชีวิตของคนเราบางคนก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงได้เป็นอันมาก ทั้งนี้ นอกจากกรรมในอดีตแล้ว คุณธรรมในปัจจุบันก็มีความสำคัญอยู่เป็นอันมาก ในการเบนวิถีชีวิตคน ข้าพเจ้าขอนำเรื่องสัก ๒ เรื่องมาประกอบข้อความตอนนี้ เรื่องหนึ่งคือเรื่องของ **พระเจ้าอัมมาสก** ซึ่งแสดงถึงคุณธรรมแห่งความขยัน ความมั่นคง ความมีน้ำใจเด็ดเดี่ยว อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องของ **บุตรเศรษฐีซึ่งมีทรัพย์มาก** แต่ตกต่ำจนสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะการมิได้ตั้งตนไว้โดยชอบ

เรื่องพระเจ้าอัมมาสก เป็นดังนี้

ทางทิศอุดรแห่งประตูเมืองพาราณสี มีบุรุษยากจนคนหนึ่ง ทำงานรับจ้างตักน้ำแก่คนทั้งหลาย เขาเป็นคนมีกำลังแข็งแรง และขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง คราวหนึ่งรับจ้างตักน้ำได้เงินมา

^๑ สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ๑๖/๒๒๑ ข้อ ๔๔๓ - ๔๔๔

ครึ่งมาสก^๒ เอาแอบฝังที่ใกล้กำแพงประตูเมือง ต่อมาเขาย้ายไปรับจ้างขนน้ำในที่อื่นๆ สุดแล้วแต่จะมีคนจ้าง จนไปถึงใกล้ประตูเมืองด้านใต้ ไปได้ภรรยาที่นั่น เป็นหญิงยากจนทำงานรับจ้างเหมือนกัน

วันหนึ่งเป็นวันเล่นมหรสพสนุกของชาวเมือง ภรรยาถามสามีว่ามีทรัพย์บ้างหรือไม่ สามีบอกว่า มีอยู่ครึ่งมาสก แต่ฝังไว้ใกล้ประตูเมืองที่ศอุดรนานแล้ว มันไกลเหลือเกิน ภรรยาขอร้องให้ไปเอาทรัพย์นั้นมา บอกว่าของนางเองก็มีครึ่งมาสกเหมือนกัน เมื่อรวมกันแล้วก็พอจะซื้อของหอมดอกไม้และของเล็กๆ น้อยๆ เล่นมหรสพกับชาวบ้านได้ ฝ่ายสามีเห็นด้วยรับปากภรรยาแล้วรีบออกเดินทาง วิ่งบ้าง เดินบ้าง ฝ่าเปลวแดดยามเที่ยงวันซึ่งกำลังร้อนจัด ผ่านพระลานหลวงของพระเจ้ากรุงพาราณสี พระราชาทอดพระเนตรเห็นบุรุษผู้หนึ่งเดินบ้าง วิ่งบ้าง ร้องเพลงบ้าง ผ่านหน้าพระลานหลวงไปด้วยใจร่าเริงท่ามกลางแสงแดดอันแผดกล้า ทรงฉงนพระทัย จึงรับสั่งให้ราชบุรุษไปนำเขามาเฝ้า เห็นแล้วทรงมีพระทัยกรุณา ตรัสถามว่า

“จะไปไหนพ่อคุณ แดดร้อนอย่างนี้?”

“จะไปเอาทรัพย์ พระเจ้าข้า” เขากราบทูลอย่างนอบน้อม

“ที่ไหน?”

“ที่ใกล้ประตูเมืองทางทิศอุดร พระเจ้าข้า”

“คงจะมากสินะ จึงอุตส่าห์ฝ่าเปลวแดดไปอย่างนี้”

“ไม่มาก พระเจ้าข้า แค่ครึ่งมาสกเท่านั้นเอง”

“อ้อ” พระราชาทรงอุทาน มีพระทัยกรุณามากขึ้น

^๒ ๕ มาสก = บาทของอินเดียในสมัยพุทธกาล

“จะเอาไปทำอะไร? เงินครึ่งมาสกนะ?”

“เอาไปซื้อของเล่นนมหรสพกับภรรยา พระเจ้าข้า”

“จะพอหรือ เงินเท่านี้”

“ของภรรยาอีกครั้งมาสกพระเจ้าข้า เอามารวมกัน”

“ก็คงไม่พออยู่ดี” พระราชาตรัส “แต่เอาเถอะ เงินจำนวนนี้ เราจะให้ เจ้ากลับบ้านไปเล่นนมหรสพกับภรรยา”

“เป็นพระมหากษัตริย์คุณสิ้นเกล้า พระเจ้าข้า แต่ข้าพระองค์ ต้องไปเอาทรัพย์ที่ฝังไว้มาด้วย”

“เงินเพียงเท่านี้จะฝ่าเปลวแดดที่ร้อนแรงไปทำไม”

“แต่ความรัก มันร้อนแรงยิ่งกว่าเปลวแดด พระเจ้าข้า”

พระราชาทรงพระสรวลอย่างพอพระทัย ในคำตอบของเขา ทรงดำริว่า คนคนนั้นฉลาดแหลมคมและมีความตั้งใจเด็ดเดี่ยวไม่โลเล เพื่อจะทดลองเขาต่อไป จึงตรัสว่าจะพระราชทานเงินให้ หนึ่งมาสก สองมาสก สูงเรื่อยขึ้นไปจนถึงร้อย ถึงพันหมื่นและแสน แล้วให้เขากลับ แต่ชายผู้นั้น ก็ยังคงยืนยันว่าจะไปเอาทรัพย์ของเขา จำนวนครึ่งมาสกอยู่นั่นเอง พระราชาทรงพอพระทัยในความเด็ดเดี่ยวของเขา ทรงให้ราชบุรุษนำเขาไปอาบน้ำลูบไล้ด้วยเครื่องหอม นุ่งห่มด้วยผ้าใหม่มีค่ามากควรแก่ราชาบุโภค แล้วให้ประชุมข้าราชการบริวารมุขมนตรี แล้วตรัสในที่ประชุมว่า

“บุรุษผู้นี้มีปัญญา มีความอดทน มีความเพียร มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยว มีคุณธรรมสมควรเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ปกครองบ้านเมือง เพราะฉะนั้นเราจึงตั้งเขาให้เป็นสหายของเรา ช่วยกันปกครองบ้านเมืองให้

รมเย็นเป็นสุขต่อไป เราให้เขาครองราชสมบัติครึ่งหนึ่งของกรุงพาราณสีนี้”

ทรงให้เตรียมพิธีราชาภิเษกในวันนั้น บุษย์ผู้ยากไร้ได้เป็นพระราชาราช เพราะเหตุที่มีคุณธรรมมั่นคง ทรงพระนามว่า **อัมมาสกราชา** (พระราชาราชครึ่งมาส) พระเจ้าอุทัยราชทรงสั่งสอนรัฐประศาสนศาสตร์ให้ด้วยพระองค์เอง ไม่นานนัก พระเจ้าอัมมาสกกก็ทรงชำนาญในการปกครอง เป็นที่รักเคารพอย่างจริงใจของประชาราษฎร ทรงมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ทรงทำพระองค์เป็นตัวอย่างในด้านคุณธรรม ราษฎรทั้งหลายได้เห็นผลแห่งความมั่นคงในคุณธรรมจากชีวิตของพระราชานั้นเอง จึงพากันประพฤติตามโดยไม่ยาก

ดูก่อนท่านผู้สืบบรรคาแห่งความดี พระศาสดาของเราตรัสไว้ มิใช่หรือว่า

“เมื่อโคกกำลังข้ามฟาก ถ้าโคนายฝูงนำไปตรง โคทั้งปวงก็คองไปตรงเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำไปตรงฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้ประเสริฐ เป็นหัวหน้า ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรมดำเนินตามธรรม คนทั้งปวงก็คองจะดำเนินตามธรรมด้วย ถ้าพระราชาราชหรือผู้ปกครองรัฐ เป็นผู้ประพฤติธรรมประกอบด้วยธรรมแล้ว ชาวแวนแคว้นทั้งปวงก็จะอยู่เย็นเป็นสุข”

อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเป็นอันมากในชีวิตเดียว เพราะเหตุที่ตั้งตนไว้ไม่ชอบไม่ถูกต้อง เรื่องย่อเป็นอย่างนี้

เศรษฐีในกรุงพาราณสีคนหนึ่ง มีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ (๘๐๐ล้าน) ได้มอบทรัพย์นั้นให้เป็นมรดกแก่บุตรของตน เขาไม่ให้บุตรศึกษา

เล่าเรียนอะไร เพราะเห็นว่าทรัพย์เท่านี้มีมากพอที่ลูกจะใช้หาความ
สุขไปได้ตลอดชีวิต แต่เขาคิดผิด

ท่านจึงว่า มารดาเป็นโพรี บิดาเป็นศัตรูเพราะไม่ให้บุตรศึกษา
บุตรนั้นจะไม่สง่างามในท่ามกลางชุมชน เหมือนนกยางท่ามกลางฝูง
หงส์

เด็กหนุ่มได้แต่งงานกับกุมารีแห่งตระกูลมีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ
เหมือนกัน เมื่อมารดาบิดาล่วงลับไปแล้ว ทั้งสองช่วยกันผลาญทรัพย์
๑๖๐ โกฏิ จนหมดสิ้น เศรษฐีหนุ่มติดสุรา ใช้ทรัพย์ไปในการดื่มสุรา
และหาความเพลิดเพลินอื่นๆ อันเป็นอบายมุขทั้งนั้น ไม่ประกอบการ
งานใดๆ เลย รายได้ไม่มี มีแต่การใช้จ่ายให้หมดไป เพื่อนฝูงก็มีแต่
นักเลงสุราปอกลอกกิน ในที่สุดเศรษฐีนั้นก็กลายเป็นขอทาน

วันหนึ่งพระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเศรษฐีและภรรยายืน
อยู่ที่ประตูโรงฉัน คอยรับอาหารที่เหลือจากภิกษุและสามเณร

พระองค์ทำอาการยิ้ม พระอานนท์ทูลถามจึงตรัสว่า “อานนท์
เธอจงดูเศรษฐีมีทรัพย์มากถึง ๑๖๐ โกฏิ แต่ผลาญหมดแล้วเที่ยว
ขอทาน ถ้าเขาประกอบการทำงานในวัยต้นจะได้เป็นเศรษฐีที่หนึ่งของ
นครนี้ ถ้าออกบวชจักได้บรรลุอรหัตตผล ภรรยาของเขาจะบรรลุ
อนาคามีผล ถ้าทำงานในมัชฌิมวัยจะได้เป็นเศรษฐีที่ ๒ ออกบวชจะ
ได้สำเร็จอนาคามีผล ภรรยาของเขาจะได้เป็นสกทาคามี ถ้าทำงาน
ในปัจฉิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ ๓ ออกบวช จะได้เป็นสกทาคามี
ภรรยาของเขาจักได้เป็นโสตาบัน แต่บัดนี้เขาเสื่อมหมดแล้วทั้งโภคะ
ของคฤหัสถ์และสามัญผล (ผลแห่งสมณะ ผลทางธรรม) ดังนี้แล้ว
ตรัสพระคาถาว่า

“คนเขลาไม่รับประพาศิพพรหมจรรย์ (ทำความดี) ไม่รับขวนขวายหาเสียตั้งแต่วัยหนุ่มสาว ย่อมชบเซาเหมือนนกกระเรียนแก่ ชบเซาอยู่ในหนองน้ำที่มีแต่เปือกตม ปลาหมดเสียแล้ว เข้านอนทอดถอนระลึกถึงความหลัง เหมือนลูกศรตกจากแสงแล้ว (ไม่มีกำลังวิ่งอีก)”

การทำความดีนั้น ท่านว่าให้ทำทุกวัน และทำไปตั้งแต่วัยต้นๆ ไม่ต้องรอให้แก่เสียก่อนแล้วจึงค่อยทำ จะเป็นการเข้าป่าจวนค่ำ ได้ไม้ไม้ก็ตัน หรือ ‘เจอไม่งามเมื่อขวนขวายนเสียแล้ว’ หมายความว่า เทียวระหกระเหินทำความชั่วช้าสามานย์อยู่ได้ตั้งแต่เด็กจนแก่ ไม่รู้คุณค่าของความดีและศาสนา แต่พอรู้ได้ก็แก่จวนตายเสียแล้ว ให้รู้สึกเสียตายน่าได้ทำความดีน้อยไป จะขอยืดเวลาต่อมัจจุราชก็ไม่ได้ เพราะท่านให้เวลามาตั้งมากแล้ว มัวเอาไปใช้อย่างอื่นเสีย

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนให้รีบทำความดี รีบหนีความชั่ว เพราะชีวิตคนรู้ไม่ได้ว่าจะตายเมื่อไร ถ้าคิดวาระรอให้แก่เสียก่อนแล้วค่อยทำความดี ถ้ามีอันเป็นอยู่ไม่ทันถึงแก่ ตายเสียก่อนจะทำอย่างไร มีเสียโอกาสในการทำความดีในการพัฒนาจิตใจไปชาติหนึ่งหรือ? เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรประมาท ควรรีบทำความดีเสียแต่ยังหนุ่มสาว

อีกประการหนึ่ง การหาทรัพย์ก็ควรรีบหาในวัยหนุ่มสาวเหมือนกัน พลาดโอกาสแล้วตั้งตัวยาก และจะลำบากมากในภายหลัง ใครมัวลุ่มหลงเพลิดเพลินเสียในวัยหนุ่มสาว มิได้เก็บทรัพย์สมบัติเพื่อไว้ใช้บ้างในยามชรา พอความแก่มาถึงเข้าจริง ทำอะไรไม่รอดหาทรัพย์ไม่สะดวกจะเดือดร้อนไปจนตาย จะหวังพึ่งลูกหลานนั้นยาก เพราะเขามีภาระ ต้องเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียหรือฝั้วของเขาเหมือนกัน เหลือแล้วเขาถึงจะเอื้อเฟื้อมาถึงคนแก่ เพราะฉะนั้นควรเตรียมตัวไว้สำหรับเป็นที่พึ่งแห่งตนในวัยชราด้วย จึงจะชอบ ลูกหลานส่วนมากก็ชอบเคารพยำเกรงคนแก่ที่ไม่ต้องพึ่งเขา

การหาทรัพย์นั้น ควรหาในทางสุจริต ถ้าหาทางนี้ไม่ได้ก็อย่าหาเลย เพราะพลาดพลั้งไปกอบโกยทางทุจริตเข้า จะต้องไปรับโทษชดใช้ในรทหนักนัก ไม่คุ้มกัน ยอมอดยอมจนดีกว่าการแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม

อย่างไรก็ตาม ควรพยายามตั้งตัวให้ได้เสียแต่วัยกลางคนเป็นอย่างช้า

คำอุปมาในพระพุทธพจน์นี้ ที่ว่าเหมือนลูกศรที่ตกจากแล่งนั้น อธิบายว่า ลูกศรเมื่อยิงไปแล้วพ้นจากแล่งแล้ว เมื่อตกลงยังพื้นดิน ไม่มีใครหยิบขึ้นมา มันก็คงจมดินอยู่อย่างนั้น คนที่ปล่อยให้วัยทั้ง ๓ หล่วงไปโดยตั้งตัวไม่ได้ก็เช่นเดียวกัน จะต้องนอนทอดถอนระลึกถึงความหลังแล้วเสียใจ

ดูก่อนท่านผู้แสวงหาตน ข้าพเจ้าขอกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่าคนเรามีเวลาเท่าๆ กัน คือวันหนึ่งมี เช้า สาย ปาย เย็น กลางคืนก็มี ๓ ยามคือปฐมยาม มัชฌิมยาม และปัจฉิมยาม เวลาเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ทำสิ่งอันเป็นประโยชน์และจะมีโทษต่อผู้ทำสิ่งอันเป็นโทษ ผู้ฉลาดย่อมรู้จักให้เกิดคติแก่เวลา เคารพต่อเวลา ให้ความสำคัญต่อเวลา ไม่พรั่นเวลาหรือฆ่าเวลาเสีย ผู้โง่ฆ่าเวลาบ่อยๆ เวลาจะฆ่าเขาในกาลต่อมา โดยธรรมดา เวลาย่อมกินสรรพสัตว์ พร้อมด้วยตัวมันเองอยู่แล้ว เมื่อเป็นดังนี้ ก็ควรประกอบงานให้มีปัญญา มีศีล มีศรัทธา และมีความเสียสละ เพื่อจักได้ไม่เสียใจภายหลัง หากมีทรัพย์ก็พึงใช้ทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ทรัพย์ที่มีได้ใช้ประโยชน์จะต่างอะไรกับก้อนดินก้อนหิน มันยังจะให้โทษใน การที่ต้องระวังรักษา ต้องเป็นภาระอันอาจต้องเสียชีวิตเพื่อป้องกันรักษา นั้นด้วย แต่ผู้ที่ใช้ทรัพย์ไปในทางมีโทษ เช่น บุตรเศรษฐีตั้งกล่าวมา

ยอมก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงทั้งแก่ตนและผู้อื่น คนจนตั้งตนไว้ชอบยอมจะดีกว่าคนมั่งมีตั้งตนไว้ผิด เพราะการตั้งตนไว้ผิด เช่นนั้น นอกจากจะเป็นโทษในโลกนี้แล้ว ยังจะเป็นโทษในโลกหน้าอีกด้วย

ดูก่อนท่านผู้แสวงธรรม ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ท่านจะเห็นว่าในชีวิตคนเรา การตั้งตนไว้ชอบมีความสำคัญมาก ในการตั้งตนไว้ชอบนั้นจะต้องมีธรรมเป็นเครื่องตั้งตน เป็นเครื่องดำเนินและเป็นที่ยึดพำนัก ดังพระพุทธภาษิตว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่งเถิด อย่าได้มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่มีที่พึ่งอยู่ลำบาก อยู่เป็นทุกข์” เป็นต้น

ทรงแสดงธรรมหรือหลักปฏิบัติสำหรับเป็นที่พึ่งไว้ ๑๐ ประการ เรียกว่า **นาถกรณธรรม** กล่าวคือ

๑. **ศีล** ความประพฤติดีงาม ความเป็นผู้มีกายวาจาสุภาพ เรียบร้อย เว้นโทษทางกาย วาจาอันเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น มีอาชีพรวิสุทธ์

๒. **พาหุสัจจะ** ความเป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก ความเป็นผู้คงแก่เรียน มีความเข้าใจลึกซึ้ง กว้างขวางในแขนงวิชาของตน

๓. **กัลยาณมิตรตา** ความมีกัลยาณมิตร มีเพื่อนดี มีที่ปรึกษาดี

๔. **ไสวจัสสตา** ความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย ไม่ถือดี ยอมรับฟังเหตุผล

๕. **กิงกรณิเยสุ ทักขตา** ความขยันช่วยเหลือกิจธุระของผู้อื่น ในทางที่ถูกต้อง ไม่ดูตาย ไม่ใจจัด เอาใจใส่ในกิจธุระของผู้อื่นที่ตนพอจะช่วยเหลือได้

๖. **อัมมกามตา** เป็นผู้ใคร่ในธรรม ชื่นชมยินดีในการศึกษา และปฏิบัติธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป และส่งเสริมผู้อื่นให้ทำเช่นนั้นด้วย

๗. **วิริยารัมภะ** ความเพียรไม่ย่อหย่อน รู้จักริเริ่มก้าวไปข้างหน้า ไม่ถอยกลับ มีความบากบั่นมั่นคงเพื่อละความชั่ว ประพฤติความดี ใช้เรี่ยวแรงกำลัง และความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย

๘. **สันโตษ** ความพอใจด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้อันเป็นของๆ ตน ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่แสวงหาปัจจัย ๔ มาเลี้ยงชีพโดยทางมิชอบ

๙. **สติ** ประกอบด้วยสติอันเป็นธรรมคุ้มครองรักษาตน มิได้ประมาท รู้จักจดจำ ระลึกได้ซึ่งกิจที่เคยทำคำที่เคยพูด ไม่หลงลืมไม่ประมาท

๑๐. **ปัญญา** ประกอบด้วยปัญญา รู้จักเหตุผล หยั่งรู้ความเกิดขึ้นและความดับไปของสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง อนึ่ง เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐอันทำให้สิ้นทุกข์ได้^๑

^๑ นาทกรณธรรม ๑๐ นี้ ได้อธิบายไว้พิสดารแล้วในหนังสือเรื่อง “การช่วยเหลือตนเอง” สภาการศึกษา มหาวิทยาลัย จัตุพิมพ์ และหนังสือเรื่อง “ธรรมและชีวิต” บรรณาธิการจัตุพิมพ์

ดูก่อนท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ยอมสละความสุขของตนเพื่อความสุขของผู้อื่นโดยชอบธรรม มีน้ำใจเสียสละ เมื่อถึงคราวที่ต้องเสียสละแม้ชีวิตก็เสียสละได้นั้น ย่อมเป็นที่ยกย่องสรรเสริญเคารพบูชาของคนทั้งหลาย แม้เป็นเพียงสัตว์ดิรัจฉาน แต่ถ้าประกอบด้วยคุณเช่นนั้น ก็ยังเป็นที่เคารพสักการะแห่งพระราชา ดังเรื่องพญาลิงอันเป็นอดีตจรียาแห่งองค์สมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย

วัดพระแก้ว
เชียงใหม่

2018

๑๔.

ญาต์ตถจริยา

วันหนึ่ง ที่พระเชตวันมหาวิหาร ภิกษุทั้งหลายสนทนากัน ณ ธรรมสภา เรื่องพระศาสดาทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ พระพุทธองค์เสด็จมา ทรงทราบเรื่องที่ภิกษุสนทนากันแล้ว ตรัสว่า ไม่เพียงแต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อนก็เคยทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติมาแล้วเหมือนกัน คือ

ชาติหนึ่ง ทรงถือกำเนิดเป็นพญาลิง สูงใหญ่ ลำสัน มีกำลังวังชามาก มีบริวารมากเป็นจำนวนหมื่น อยู่ในป่าใหญ่ ณ ที่นั้นมีต้นมะม่วงใหญ่ต้นหนึ่ง มีผลใหญ่ประมาณเท่าหม้อ รสหอมหวาน อร่อย เนื่องจากกิ่งมะม่วงบางส่วนแผ่ปกคลุมลงไปใต้ม่น้ำ ผลมะม่วงสุกจึงอาจหล่นลงไปใต้ม่น้ำได้ และภัยอันตรายอาจเกิดจากฝูงวานรเพราะผลมะม่วงที่ตกลงไปใต้ม่น้ำนั้น

ข้อนี้เป็นความคิดเห็นการณโกลของหัวหน้าที่มีปัญญาแหลมคม คาดการณ์ล่วงหน้าได้ ด้วยเหตุนี้ พญาวานรจึงให้บริวารทั้งหมดช่วยกันเก็บผลมะม่วงทั้งสุกทั้งอ่อนที่กิ่ง ซึ่งแผ่ลงไปใต้ม่น้ำนั้นให้หมดสิ้นไม่ให้เหลือ ให้คอยดูแลอยู่ทุกวัน

แต่ถึงกระนั้น ก็ยังลอดตาไปได้ คือมีมะม่วงผลหนึ่งซ่อนอยู่ในรังมดแดง ลอดตาของวานรเป็นอันมากไปได้ เมื่อสุกแล้วก็หล่นลงในแม่น้ำ ลอยไปตามน้ำ ชาวประมงกลุ่มหนึ่งเก็บได้ นำไปถวายพระราชชา เมื่อตรัสถามว่าเป็นผลอะไร ชาวประมงไม่ทราบและทูลว่าพวกพรานไพร่คงจะทราบ ทรงให้เรียกพวกพรานไพร่มาตรัสถาม ทรงแทบว่าเป็นผลมะม่วงสุก ทรงให้พรานไพร่ลองกินดูก่อน แล้วลองเสวยดู และให้ข้าราชการกินคนละเล็กน้อยเป็นการลอง ปรากฏว่ารสแห่งผลมะม่วงสุกนั้นแผ่ซาบซาบไปทั่วพระสรีระ ทรงติดในรสมะม่วง ทรงทราบจากพวกพรานว่าต้นของมะม่วงนี้อยู่ในป่าหิมพานต์ เหนือน้ำขึ้นไป จึงรับสั่งให้ต่อเรือขนาน ถ่อเรือทวนกระแส น้ำขึ้นไปหลายวันจึงถึง ต้นมะม่วงนั้นเป็นต้นใหญ่แผ่กิ่งไพศาล ร่มครึ้ม เสด็จขึ้นบรรทมใต้ต้น เสวยผลมะม่วงสุก ซึ่งมีรสเลิศจริงๆ แล้วทรงบรรทมหลับไป ราชบุรุษได้ก่อไฟไว้ทุกทิศ วางเวรยามไว้อย่างแข็งขัน พวกลิงไม่อาจมากินมะม่วงได้ ต่อเมื่อเที่ยงคืนแล้ว จึงได้พากันมากินมะม่วง พระราชาตื่นบรรทม ทอดพระเนตรฝูงลิงแล้ว ทรงปลุกข้าราชการให้ตื่น รับสั่งให้เรียกพวกแม่ธรณูมา ตรัสว่าให้ล้อมต้นมะม่วงไว้อย่าให้ลิงหนีไปได้ พรุ่งนี้ยังลิงให้หมด จะเสวยผลมะม่วงกับเนื้อลิง พวกวานรเห็นเหตุการณ์เป็นไปเช่นนั้น กลั้วภัยจนตัวสั่นกันไปหมด ไม่อาจหนีได้ พากันไปหาหัวหน้าว่าจะทำอย่างไรกันดี ญานวานรเป็นผู้มีความกล้าหาญเข้มแข็งและเสียสละ ปลอดภัยบริวารว่าอย่ากลัวเลย จะช่วยให้ปลอดภัย

ดูก่อนภราดา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้มิใช่หรือว่า **“ความกล้าหาญ เร็วแรง กำลัง รู้ได้เมื่อมีอันตราย”**^๑

^๑ ชฎิลสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค โภคัลลสังยุตต์ พระไตรปิฎกเล่ม ๑๕

บัดนี้ อันตรายแห่งชีวิตมาถึงแล้ว ผู้กล้าหาญยอมแสดงความกล้าหาญให้ปรากฏ พญาลิงจึงได้กระโดดขึ้นยังกิ่งมะม่วงที่ชี้ขึ้นเบื้องบน แล้วกระโดดลงไปยังกิ่งที่ทอดไปในแม่น้ำ กระโดดข้ามไปยังฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ กระโดดลงบนยอดไม้ต้นหนึ่ง กระระยะว่าจะยาวสักเท่าใดแล้ว คัดเลือกหวายยาวเท่าระยะระหว่างต้นไม้ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ ผูกปลายข้างหนึ่งเข้ากับกิ่งไม้ฝั่งโน้น ปลายอีกข้างหนึ่งผูกเอวของตน กระโดดกลับมาเพื่อจะผูกกับกิ่งต้นไม้ทางฝั่งนี้ กะพลาดไปหน่อยหนึ่ง เชือกไม่พอที่จะผูกกับกิ่งไม้ได้ จึงเอามือดึงเชือกไว้เอาตัวแทนเชือกที่ขาดไป ให้บริวารเหยียบหลังของตนแล้วไต่เชือกข้ามไปฝั่งโน้น พวกวานรบริวารขอมาเคารพพญาวานร แล้วเหยียบหลังข้ามไปฝั่งโน้นโดยปลอดภัย

ครั้งนั้นมีวานรบริวารตัวหนึ่ง โกรธแค้นพญาวานรอยู่ (ด้วยเรื่องอะไรไม่ทราบ) เห็นเป็นโอกาสที่จะแก้แค้นได้ จึงกระโดดสูงขึ้นไปแล้วทุ่มตัวลงบนหลังของพญาวานร แล้วหลีกไป ส่วนพญาลิงโพธิสัตว์ ได้เหน็ดเหนื่อยบอบซ้ำจากการช่วยบริวารมาเป็นเวลานาน มาถูกกระแทกด้วยเจตนาร้ายอย่างนั้นเข้าอีก ถึงกับหัวใจแตกทำลายได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส หมอบอยู่ ณ ที่นั่นเอง

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นจนถึงตอนนี้ หาได้พ้นสายพระเนตรของพระราชาไปไม่ ทรงสังเกตเห็นอยู่ตลอดเวลา เพราะทรงบรรทมไม่หลับ ทรงดำริว่าพญาวานรเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ยังสามารถทำความสวัสดีให้แก่บริวารถึงปานนี้ มิได้คำนึงถึงชีวิตของตนเลย ทรงพอพระทัยและเลื่อมใสในการกระทำของพญาวานรยิ่งนัก พอสว่างก็รีบสั่งให้ข้าราชการนิมนต์พญาวานรลงเรือ ให้อาบน้ำ ให้ดื่มน้ำอ้อย ชะโลมตัวของพญาวานรด้วยน้ำมัน (สมุนไพโร) ซึ่งเคยวอย่างดีแล้ว แต่ความบอบซ้ำมีมากเกินไปจะเยียวยาได้ พญาวานร

จึงสิ้นใจตายในความดูแลของพระราชานั่นเอง ยังความโศกสลดให้
เกิดแก่พระราชาและข้าราชการบริพารเป็นอันมาก

ทรงให้อำมาตย์และข้าราชการบริพารทำฉาปนกิจศพของพญาลิง
เช่นเดียวกับพระศพแห่งพระราชา ทรงให้ชาววังนุ่งผ้าแดง (ไว้ทุกข์)
สยายผม ถือประทีปมีด้าม (โคมไฟ) ห้อมล้อมพญาลิงอยู่ เมื่อเผา
ศพเสร็จแล้ว มหาอำมาตย์ได้นำกะโหลกศีรษะของพญาลิงไปถวาย
พระราชา ทรงให้สร้างเจดีย์ไว้ในป่าช้าเป็นที่ระลึก ให้ตามประทีป
และบูชาด้วยดอกไม้ของหอมเป็นต้น ทรงให้เสียมกะโหลกศีรษะ
ของพญาลิงด้วยทองคำ วางไว้บนปลายเหล็กแหลม ทรงบูชาด้วย
ของหอมและดอกไม้

ต่อมาเมื่อเสด็จกลับนครพาราณสี ทรงให้ตั้งกะโหลกนั้นไว้ที่
ประตูพระราชวังแล้ว ตกแต่งพระนครทำพิธีฉลองทำการบูชา
กะโหลกศีรษะนั้นเช่นเดียวกับบูชาพระธาตุเป็นเวลา ๗ วัน เสร็จ
แล้วทรงสร้างเจดีย์บรรจุกะโหลกศีรษะนั้นไว้เป็นที่บูชาสักการะของ
พระองค์และมหาชนตลอดไป

ดูก่อนท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ บัณฑิตในกาลก่อนให้
ความเคารพสักการะแม้ในสัตว์ดิรัจฉานผู้มีคุณธรรม จะกล่าวไยถึง
มนุษย์เล่า ด้วยเหตุนี้ ธรรมจึงเป็นสิ่งประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งใน
บัดนี้และภายหน้า

๑๕.

ความรู้ของคนพาล

ดูก่อนภราดา ในหมู่มนุษย์นั้น บางคนมีรูปร่างหน้าตาดี แต่ไร้คุณธรรม บางคนมีรูปร่างหน้าตาไม่ดีแต่มีคุณธรรมสูง คุณธรรมเป็นส่วนภายในของคน เป็นสิ่งรู้ยาก สำหรับผู้ไม่มีปัญญา ไม่มีโยนิโสมนสิการ พระเถระบางรูปเป็นพระอรหันต์แล้ว แต่ภิกษุด้วยกันหาไม่รู้ไม่ ดังเรื่องของ **พระลกุณฏกะ ภัททियเถระ**

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เชตวนารามเมืองสาวัตถี สมัยนั้น พระลกุณฏกะ ภัททियเถระ เดินตามหลังภิกษุหลายรูป เข้าไปเฝ้าพระศาสดา พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นแล้ว ตรัสกับภิกษุทั้งหลาย (ที่อยู่ ณ ที่ เฝ้าก่อนแล้ว) ว่า เห็นพระภัททियะ ผู้เตี้ยต่ำ ผิวพรรณไม่ดีหรือไม่ เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า พระพุทธองค์จึงตรัสต่อไปว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เตี้ยต่ำรูปนั้นแหละ เป็นผู้มึนตึ๋มมาก มีอำนาจมาก สมบัติที่ภิกษุนี้ไม่เคยเข้า หาได้ยาก เธอได้บรรลุประโยชน์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรผู้ออกบวชพึงบรรลุ”

ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายโดยยกเอาพระภททิยะผู้เตี้ยตัวนั่นเองมาเปรียบเสมือนรถคันดี ไม่มีส่วนบกพร่อง ไม่สะเทือน และไม่ต้องเครื่องผูกพัน กล่าวคือไม่มีกิเลสอันเป็นเครื่องผูกพัน ไม่ต้องหยอดน้ำมันคือตัณหา มีกำคือศีลข้อเพียงสี่เดียวคือสติ เป็นต้น

อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องเกี่ยวกับท่านสุปปพุทธะผู้เป็นโรคเรื้อนเป็นคนจน กำพรวด วันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมอยู่ ณ เวฬุวัน เมืองราชคฤห์ ท่ามกลางพุทธบริษัทหมู่ใหญ่ สุปปพุทธะเข้าไปด้วยคิดว่า คงจักได้อาหารส่วนเหลือในที่นั้นบ้าง แต่ก็ได้ไม่ได้ อาหารใดๆ เลย เห็นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอยู่ จึงคิดว่า ไหนๆ มาแล้วควรจะฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงนั่งลงด้วยความตั้งใจว่าจะฟังธรรม

พระผู้มีพระภาคทรงตรวดูอุปนิสัยของเวไนยชน ณ ที่นั้นว่า ใครมีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมได้บ้าง ทรงเห็นอุปนิสัยของสุปปพุทธะผู้เป็นโรคเรื้อนว่าจักบรรลุธรรมได้ จึงทรงแสดงธรรมมุ่งเอาสุปปพุทธะนั้นก่อน ทรงแสดงหัวข้อธรรมซึ่งเรียกว่า **อนุปุปพิกขา ๕ ประการ** คือ

๑. **ทาน** การเสียสละการแบ่งปัน เป็นการเฉลี่ยความสุขของตนเพื่อผู้อื่นตามสมควร

๒. **ศีล** การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ไม่เป็นภัยต่อผู้อื่น ด้วยกายหรือวาจา การรักษามารยาทให้เรียบร้อยดั่งงามนำชื่นชม มีระเบียบวินัยดี

๓. **สวรรค์** ทรงพรรณนาถึงความสุขกายสบายใจ ทั้งในภพนี้และภพหน้า ซึ่งเป็นอานิสงส์ของท่านและศีลที่บุคคลได้บำเพ็ญดีแล้ว

๔. **กามาทีนพ** โทษของกาม ทรงแสดงให้เห็นว่า แม้จะมีความสุขอย่างความสุขในสวรรค์ มีอารมณ์เลิศเพียงใดก็ยังคงเป็นอารมณ์แห่งกามอยู่ ย่อมกลับเป็นทุกข์ได้อีก หรือเป็นทุกข์เพราะอารมณ์นั้นแปรปรวนไปที่เรียกว่า **วิปริณามทุกข์** แม้จะเป็นความเพลิตเพลินก็เป็นความเพลิตเพลินที่ทำให้จิตเศร้าหมอง มีทุกข์โถมั่นในภายหลังได้ ทรงแสดงให้เห็นโทษของกาม เพื่อมิให้หมกมุ่นพัวพันในกาม สุขจนเกินขอบเขต

๕. **เนกขัมมานิสงส์** อานิสงส์หรือผลดีของการปลีกตนออกจากกาม ไม่หมกมุ่นพัวพัน ทำให้ปลอดโปร่งใจ แม้จะมีได้รับสุขโสมนัสอันเนื่องมาจากกาม

เช่นเดียวกัน กลับได้รับความสุขอันเนื่องมาจากความสงบมาทดแทน ซึ่งเป็นความสุขที่ละเอียดอ่อนกว่า ประณีตกว่า ปลอดภัยกว่า และเป็นโอกาสแห่งการพัฒนาจิตใจให้ขึ้นสู่ระดับสูงได้ง่ายกว่า

เมื่อทรงแสดงธรรมเรื่องนี้จบลงแล้ว ทรงตรวจดูจิตใจของสุปัพพุทธะ ทรงเห็นว่า เขามีใจอ่อนโยน ปราศจากนิรเวรณ์ คือกิเลสเครื่องกั้นจิตมิให้บรรลุความดี มีกามฉันทะ ความพอใจในกามเป็นต้นแล้ว จิตใจของเขาตอนนั้นเป็นเสมือนผ้าอันบริสุทธิ์ปราศจากจุดต่างพร้อย สมควรแก่น้ำย้อมแล้ว จึงทรงแสดง**ธรรมมุกกังสิกา-ธรรมเทศนา** (พระธรรมซึ่งพระองค์ได้ทรงค้นพบเอง) กล่าวคือ อริยสัจ ๔

จบอริยสัจลง สุปัพพุทธะได้มีธรรมจักขุ (ดวงตาเห็นธรรม) เกิดขึ้นว่า **‘สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นย่อมมีความดับ เป็นธรรมดา’**

ด้วยประการฉะนี้ สุปปพุทธะ ผู้เป็นโรคเรื้อนเมื่อได้เห็นธรรม หยั่งลงสู่ธรรม บรรลุดูธรรม รู้แจ้งในธรรมแล้ว ล่วงพ้นความสงสัย ในธรรมแล้ว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในเรื่องคำสอน ของพระศาสดา เพราะได้เห็นเองแล้ว จึงได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาค ถวายบังคม แล้วนั่งอยู่ ณ ที่อันสมควรแก่ตน แล้ว กราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนาว่า “โพเราะจริงพระเจ้าข้า แจ่มแจ้งจริงพระเจ้าข้า เหมือนคนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลง ส่องประทีปในที่มืด ให้ผู้มีจักขุได้เห็นรูป ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยพระธรรมและ พระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต”

สุปปพุทธะลุกขึ้นทำประทักษิณ (เวียนขวา) แสดงความ เคารพพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วจากไป ต่อมาเมื่อผู้ต้องการทดลองใจ ของสุปปพุทธะ โดยนำทรัพย์มาล่อว่า ถ้าเขากล่าวว่า เขาไม่นับถือ พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์แล้ว จะให้ทรัพย์สินจำนวนมาก แต่สุปปพุทธะไม่ยอมกล่าวเช่นนั้น ท่านถือว่าท่านมีทรัพย์ภายในคือ อริยทรัพย์ อันประเสริฐกว่าทรัพย์ภายนอกอยู่แล้ว อริยทรัพย์นี้มีค่า กว่าทรัพย์ภายนอกมากนัก ต่อมาอีกไม่นาน สุปปพุทธะผู้เป็นโรค เรื้อนได้ถูกโคแม่ลูกอ่อนขวิดเสียชีวิต

ภิกษุทั้งหลายทราบเรื่องนั้นแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลถามว่า คติสัมปรายภพของสุปปพุทธะเป็นอย่างไร พระพุทธองค์ ตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย สุปปพุทธะสิ้นสังโยชน์ คือกิเลส เครื่องผูกมัด ๓ ประการแล้ว (คือสิ้นความยึดมั่นกายนี้ว่าเป็นของตน สิ้นความเชื่อมงาย และสิ้นความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย และทางปฏิบัติให้ถึงนิพพาน) เขาเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงต่อการทำงานที่จะบรรลุธรรมสูงสุดอย่างแน่นอน
ในอนาคต”

ขณะนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า
“พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สุปปพุทธะผู้มี
อุปนิสัยแห่งโสดาบันเช่นนี้ ต้องเป็นโรคเรื้อน เป็นคนจน กำพว้าและ
ขัดสน”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ในกาลก่อน สุปปพุทธะเกิดเป็นบุตรเศรษฐีใน
เมืองราชคฤห์นี้ วันหนึ่ง เขาเดินทางไปเที่ยวในสวน เห็นพระปัจเจก-
พุทธเจ้ารูปหนึ่ง พระนาม **ตครสิขี** เทียบวิณฑบาตอยู่ เขานึกหมั่น
ในใจว่าคนขี้เรื้อนอะไรเที่ยวเดินขอทานอยู่ ถ่มน้ำลาย แสดงอาการ
ดูหมิ่นแล้วหลีกเลี่ยงไป

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยผลแห่งกรรมนั้น บุตรเศรษฐีหมกหม้ออยู่
ในนรกหลายแสนปี เมื่อพ้นจากนรกแล้วเพราะเศษแห่งกรรมยัง
เหลืออยู่ เขาจึงเป็นคนกำพว้า ยากจนขัดสน และเป็นโรคเรื้อนอยู่ใน
เมืองราชคฤห์นี้ เขาได้อาศัยพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศดีแล้ว
ประกอบตนด้วยศรัทธา ศีล สุตะ (การสดับตรับฟัง) จาคะ (การ
สละกิเลส) และปัญญา เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว สุปปพุทธะเข้าถึงความเป็น
สหายแห่งเทพชั้นดาวดึงส์ เขารุ่งเรืองเหนือเทพอื่นทั้งโดยวรรณะ
และโดยยศ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อความเพียร ความบากบั่นยังมีอยู่ บัณฑิต
ในโลกนี้ พึงเว้นบาปทั้งหลาย เหมือนบุคคลผู้มีตาดี เว้นทางอัน
ขรุขระเสียฉะฉาน”

ดูก่อนภราดา สิ่งที่น่ากลัวมากอย่างหนึ่งในโลกนี้คือบาป คนส่วนมากกลัวความตาย กลัวความยากจน และกลัวทุกข์ แต่ไม่ค่อยกลัวบาป อันที่จริงบาปเป็นสิ่งที่น่ากลัวกว่าความตาย และความจน และความลำบากอื่นๆ ในโลกนี้ คนส่วนมากไม่ค่อยรู้ดีกว่า ความทุกข์ยากลำบากเหล่านั้นมีจำนวนไม่น้อยเลยที่สืบเนื่องมาจากบาป ส่วนบุคคลบ้าง บาปอันเป็นกรรมรวมที่มนุษย์ทำร่วมกันบ้าง ก่อให้เกิดสิ่งชั่วร้ายอันไม่พึงปรารถนาขึ้นในสังคมมนุษย์ ถ้ามนุษย์ไม่ชำระตนให้บริสุทธิ์จากบาป การที่จะพ้นจากทุกข์นั้นเป็นอันไม่มี

พระพุทธองค์ตรัสเตือนไว้ว่า

“ถ้าเธอทั้งหลายกลัวต่อทุกข์ ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลายแล้ว เธอก็อย่าทำกรรมที่เป็นบาปทั้งในที่แจ้งหรือในที่ลับ ถ้าเธอทั้งหลายทำบาปอยู่หรือจักกระทำไซ้ การพ้นจากทุกข์ย่อมไม่มีหนีไปไหนก็ไม่พ้น”^๑

พระพุทธพจน์นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนเด็ก ที่กำลังจับปลาอยู่ มีเรื่องเล่าว่า วันหนึ่งพวกเด็กๆ หลายคน จับปลาอยู่ระหว่างเมืองสาวัตถีกับเขตนาราม พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกบิณฑบาตในเวลาเช้า พบเด็กพวกนั้น จึงตรัสถามว่า “พวกเธอกลัวต่อทุกข์ ไม่รักทุกข์ใช่หรือไม่?” เด็กพวกนั้นทูลตอบว่า “กลัวทุกข์ ไม่รักทุกข์” พระพุทธองค์ทรงสอนว่า ถ้ากลัวต่อทุกข์ก็อย่าทำบาปดังกล่าวแล้ว

^๑ ขุททกนิกาย อุทาน พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ข้อ ๑๑๕

๑๖.

แรงริษยาและผลงาน

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ มนุษย์เรามีการกระทำอยู่ ๓ ทางคือ ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง บาบและบุญก็ย่อมเกิดขึ้นใน ๓ ทางนี้ เมื่อระวังบาบมิให้เกิดขึ้น ก็ควรระวังกาย วาจา และใจ จะทำอะไร จะพูดอะไรหรือจะคิดอะไร ก็ด้วยความสุขุมรอบคอบ ไม่ประมาทเลินเล่อ อันจักเป็นที่ไหลมาของบาบ จงดูตัวอย่าง ความคิด คำพูดและการกระทำของสุปปพุทธะ ผู้เป็นโรคเรื้อนเป็นตัวอย่าง ก่อให้เกิดผลชั่วเฝ้าตัวเอง หมกหม้ออยู่ในนรกหลายแสนปี เศษแห่งกรรมยังเหลืออยู่ อำนาจวิบากให้เขาต้องเป็นโรคเรื้อน ยากจนกำพร้าขัดสน แต่ได้อาศัยกัลยาณมิตรคือพระพุทธองค์ จึงพ้นจากทุกข์ได้

ดูก่อนผู้บำเพ็ญตบะ ผู้มิได้สดับธรรม มิได้ศึกษาธรรมของ พระอริยะ จิตใจย่อมหยาบกระด้าง ไม่อ่อนโยน กิริยาอาการของ เขาก็พลอยกระด้างไปด้วย ใจมืดจึงมองไม่ค่อยเห็นบาบ เหมือนคน ตามืดมัวมองไม่เห็นวัตถุละเอียด คนดวงตาแจ่มใส ย่อมมองเห็นทั้ง วัตถุละเอียดและหยาบฉันทใด คนใจละเอียด ใจสว่างก็ฉันทนั้น ย่อม

มองเห็นบาปทั้งหยาบและละเอียด

ดูก่อนท่านผู้เจริญพรต บางคนทำบาปด้วยจิตริษยา และหากทำต่อผู้มีศีล เป็นพระอริยเจ้าผู้สิ้นกิเลส (ชีณาสพ) ก็จะมีโทษมากยิ่งขึ้น ดังเรื่องต่อไปนี้

ในสมัยแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสป กุฎุมพี คนหนึ่งสร้างวิหาร (ที่อยู่) ถวายพระเถระรูปหนึ่ง แล้วบำรุงอยู่ด้วยปัจจัย ๔ พระเถระรูปนั้นฉันอาหารในเรือนของกุฎุมพี (ผู้มีอันจะกิน) เนื่องนิตย์

เข้าวันหนึ่งภิกษุชีณาสพ (ผู้สิ้นกิเลสแล้ว) รูปหนึ่ง เทียวบิณฑบาตมาถึงเรือนของกุฎุมพีนั้น เขาเห็นพระชีณาสพมีอิริยาบถน่าเลื่อมใส จึงนิมนต์เข้าไปในเรือน เลี้ยงดูด้วยโภชนาอันประณีตด้วยความเคารพ ถวายผ้าสาฎกผืนใหญ่ พलगกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านพึงข้อมผ้าสาฎกผืนนี้มุ่งเถิด” และกล่าวต่อไปว่า “ผมของท่านยาวแล้ว ข้าพเจ้าจะนำกลับมาปลงผมของท่าน ข้าพเจ้าจักจัดเตียงและตั้งเพื่อท่าน”

พระเถระผู้ฉันเป็นประจำในเรือน เห็นอาการกุฎุมพีแสดงแก่พระชีณาสพ และสักการะที่เขาทำแล้วแก่ท่าน เกิดมีจิตริษยาขึ้น ไม่อาจอดกลั้นไว้ได้ คิดว่า ‘กุฎุมพีทำสักการะสัมมานะแก่ภิกษุอันตนเพิ่งพบเห็นเพียงครูเดียวถึงขนาดนี้ ซึ่งไม่เคยทำแก่เราผู้สนิทสนมเลย’ ดังนี้แล้วลุกไปสู่วิหาร

ภิกษุชีณาสพก็ไปสู่วิหารพร้อมกับพระเถระเจ้าของถีนนั้น ข้อมผ้าสาฎกที่กุฎุมพีถวายแล้วมุ่ง กุฎุมพีพาช่างกลับมาปลงผมให้ท่านให้คนจัดเตียงตั้งถวาย แล้วนิมนต์พระเถระทั้งสองรูป เพื่อฉันในเรือนของตนในวันรุ่งขึ้น

ภิกษุเจ้าของถีนเตือดร้อนด้วยแรงริษยา ไม่อาจอดกลั้นได้ เวลาเย็นเข้าไปหาพระชีณาสพ ต่ำด้วยอาการ ๔ อย่างว่า

“ดูก่อนอาคันตุกะ การที่ท่านพึงจะเคี้ยวกินอุจจาระ ยังจะประเสริฐกว่าการบริโภคอาหารในเรือนของกุฎุมพี ท่านให้ถอนผมด้วยแปรงตาล ดีกว่าปลงผมด้วยช่างกัลลบกที่กุฎุมพีนำมา การเปลือยกายของท่าน ประเสริฐกว่าการนุ่งห่มผ้าสาฎกที่กุฎุมพีถวาย การนอนเหนือแผ่นดินของท่าน ประเสริฐกว่าเตียงที่กุฎุมพีนำมา”

พระเถระผู้เป็นชีณาสพได้ฟังดังนั้นเข้าใจถึงความรู้สึกของภิกษุเจ้าถีนโดยตลอด คิดว่า ‘คนพาลนี้อะตองวอดวายเพราะเราเลย’ ดังนี้แล้ว ลุกขึ้นไปแต่เช้าตรู่ มิได้คำนึงถึงการนิมนต์ของกุฎุมพี ฝ่ายภิกษุเจ้าของถีน ตื่นแต่เช้าทำสิ่งที่ควรทำ เช่นกวาดลานวัดเป็นต้น แล้วเคาะระฆังด้วยหลังเล็บ ด้วยเกรงภิกษุชีณาสพจะตื่นด้วยเสียงระฆัง แล้วเข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต

กุฎุมพีทำสักการะแก่พระเถระอย่างที่เคยทำ เมื่อไม่เห็นพระชีณาสพจึงถามว่า ทำไมจึงไม่มาด้วย ภิกษุเจ้าของถีนจึงกล่าวว่

“อย่าได้พูดถึงเขาเลย เมื่อวานนี้ พอท่านกลับมาเท่านั้น เขาก็เข้านอน จนปานนี้ยังไม่ตื่น ตอนเช้าเมื่ออาตมากวาดวิหาร กรอกน้ำฉันใส่หม้อ ตีระฆังด้วยเสียงอันดังเขายังไม่รู้สึก ยังนอนหลับอยู่”

กุฎุมพีพิจารณาคำของพระเถระ และท่าทางที่พูดแล้วไม่เชื่อว่าจะเป็นจริงดังนั้น เพราะผู้มีอิริยาบถเช่นนั้นย่อมไม่นอนมากอย่างทีภิกษุนั้นกล่าวอย่างแนนอน ภิกษุนั้นคงจะไม่ยินดีในการสักการะที่เราทำแล้วแก่พระชีณาสพ

เขาล้างบาตรของพระเถระนั้นแล้ว บรรจุเต็มด้วยอาหารอัน ประณีตผากไปถวายพระชีณาสพและเลี้ยงภิกษุเหล่านั้นให้อิ่มหนำ ที่เรือน ของตนด้วยความเคารพ

ภิกษุเจ้าของถื่น คิดว่า ‘ถ้าพระอาคันตุกะได้ฉันอาหารอัน ประณีตเห็นปานนี้ เธอจักติดใจในรสอาหาร แล้วช่องอยู่แต่ในที่นี้ ไม่ยอมไปที่อื่น’ ดังนี้แล้ว ทั้งบิดนบาทนั้นเสียในระหว่างทางไปสู่ที่ อยู่ของพระชีณาสพ แต่มิได้เห็นท่าน (เพราะท่านได้ไปเสียแล้วแต่ เข้ามืด)

สมณธรรมอันพระภิกษุเหล่านั้นทำมาเป็นเวลานาน ถึง ๒ หมื่นปี ก็มีอาจช่วยได้ เพราะการเบียดเบียนพระอรหันต์นั้น เมื่อสิ้นชีพแล้ว ไปเกิดในนรกอเวจี เสวยทุกข์เป็นอันมาก สิ้นพุทธันดรหนึ่ง มาถึง พุทธกาลนี้ เขาเกิดในตระกูลมั่งคั่งตระกูลหนึ่ง ในเมืองราชคฤห์

เด็กนั้น ตั้งแต่พอเดินได้ ไม่ต้องการนอนบนที่นอน ไม่ต้องการ บริโภคอาหาร เช่นข้าวสวยหรือข้าวต้ม กินแต่อุจจาระของตนเอง มารดาบิดาเข้าใจว่าลูกประพฤติเช่นนั้นเพราะยังเด็กอยู่

แม้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขาก็ไม่ละความประพฤติเช่นนั้น คือ ไม่นุ่งผ้า ชอบเปลือยกาย ชอบนอนบนพื้นดิน กินอุจจาระตนเอง มารดาบิดาของเขาคิดว่า ‘ลูกคนนี้จะทำให้ตระกูลเสื่อมเสีย เขาไม่ ควรอยู่ครองเรือน ควรบวชในสำนักของอาชีวกทั้งหลาย’ ดังนี้ แล้วนำเขาไปฝากให้บวชในสำนักของอาชีวก (นักบวชลัทธิหนึ่ง)

เมื่อบวชแล้ว เขาถอนผมด้วยแปรงตาล เมื่อมารดาบิดา ของเขาเชิญอาชีวกทั้งหลายไปบริโภคอาหารที่เรือนตน เขาก็ไม่ไป พ้ออาชีวกทั้งหลายไปแล้ว เขาริเบตประตู่จังกูฏี (ส้วม) ลงไป บ้นอุจจาระให้เป็นคำๆ แล้วบริโภค มีคนนำอาหารมาจากบ้านของเขา

เขาก็ไม่กิน เมื่อพวกเขาชักทั้งหลายกลับมา ถามว่าเขาได้อาหารที่ได้ เขาบอกว่าได้ที่นี้เอง

ในวันต่อๆ มาก็เหมือนกัน เขาไม่ยอมไปในที่นิมนต์กับพวกเขาชักทั้งหลาย ทำความสงสัยแก่อาชีวกเป็นอันมากกว่า เขาผู้นี้ได้อาหารจากที่ไหนอย่างไร ?

วันหนึ่ง อาชีวกจึงให้พวกตน ๒ คนคอยจับกิริยาของชัมพูกาชีวกนั้น นอกจากนั้นเข้าไปบริโภคอาหารในบ้าน ชัมพูกาชีวกเข้าใจว่าอาชีวกทั้งหมดไปแล้ว จึงรีบเปิดประตูสวมลงไปกินอุจจาระอย่างเคย

อาชีวกทั้ง ๒ คนเห็นพฤติกรรมนั้นทั้งหมด จึงบอกแก่อาชีวกทั้งหลาย พวกอาชีวกคิดว่า

‘กรรมนี้หนักหนอ หากสาวกของพระสมณโคดมรู้เรื่องนี้ไซ้รู้ความเสื่อมเสียเกียรติยศจะพึงบังเกิดแก่พวกเราอย่างแน่นอน’ ดังนี้แล้ว ขับไล่ชัมพูกาชีวกออกจากสำนักของตน

ชัมพูกาชีวกไปอาศัยอยู่ที่หินดาดแห่งหนึ่ง สำหรับประชาชนมาถ่ายอุจจาระ กินอุจจาระที่ประชาชนมาถ่ายไว้ เวลาปกติเอามือข้างหนึ่งเหนี่ยวก้อนหินยกเท้าข้างหนึ่งพาดบนเขายืนเงยหน้าอ้าปากอยู่

มหาชนคนโง่ทั้งหลายเข้าไปหาเขา ไหว้แล้วถามว่า เพราะเหตุไร จึงยืนเงยหน้าอ้าปาก ยกขาข้างหนึ่งพาดเข้า

ชัมพูกาชีวกตอบว่า เรามีตบะสูง ตบะกล้า หากเราเหยียบแผ่นดินด้วยเท้าทั้งสองข้าง แผ่นดินจะไหว จึงยกขาข้างหนึ่งขึ้นเสีย ส่วนที่อ้าปากนั้น เพราะเรามีลมเป็นภักษา ไม่กินของอย่างอื่นเลย เรายืนอยู่อย่างนี้ทั้งวันทั้งคืน ไม่นั่งไม่นอน

มนุษย์โง่ๆ ทั้งหลายได้ฟังดังนั้นก็เสื่อมนไส ลือกระฉอนไปทั่วแคว้นอังคะและมคธ มหาชนจากแคว้นทั้งสอง นำสักการะเป็นอันมากมาให้ทุกเดือน อาชีวกกล่าวว่า “เราไม่กินอาหารอย่างอื่นกินแต่ลมอย่างเดียว หากกินอาหารอย่างอื่น ตบะจะเสื่อม” ดังนี้แล้วไม่ปรารถนารับอาหารอะไรที่พวกมนุษย์ผู้หลงมกายนำมาให้ พวกมนุษย์จึงอ้อนวอนอยู่บ่อยๆ ให้รับอาหารของตน เพื่อประโยชน์และความสุขแก่เขา อาชีวกจึงกล่าวว่า “เราไม่ต้องการอาหารอย่างอื่นนอกจากลม” แต่เมื่อถูกคนทั้งหลายอ้อนวอนครั้งแล้วครั้งเล่าอยู่จึงเอาปลายหญ้าควางบนอาหาร มีเนยใสเป็นต้น แล้วเอาแต่ที่ปลายลิ้น แล้วส่งคืนเจ้าของ พร้อมด้วยกล่าวว่า “เอาคืนไปเถิด เเท่านี้พอแล้วสำหรับความสุขความเจริญของท่านทั้งหลาย”

เขาประพตติตนเป็นคนเปลือย กินอุจจาระ ถอนผม นอนบนแผ่นดินเช่นนี้ล่วงไป ๕๕ ปี ด้วยประการฉะนี้

เข้าวันหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรวจดูสัตว์โลกตามพุทธประเพณี ทรงเห็นอุปนิสัยของขัมพุกาชีวกนั้น เวลาบ่าย จึงเสด็จไปยังที่อยู่ของขัมพุกาชีวก ขออาศัยอยู่ด้วย แต่ขัมพุกาชีวกบอกว่าไม่มีที่พระศาสดาตรัสว่า

“ขัมพุกะ ธรรมดาบรรพชิตย่อมมาสู่สำนักของบรรพชิตด้วยกัน พวกสัตว์ย่อมไปสู่สำนักของสัตว์ ท่านจงให้ที่อยู่แก่เราเถิด”

“ก็ท่านเป็นบรรพชิตหรือ?” ขัมพุกะทูลถาม

“ใช่แล้ว ขัมพุกะ เราเป็นบรรพชิต”

“ถ้าท่านเป็นบรรพชิต เต้าน้ำของท่านอยู่ที่ไหน ทัพพีสำหรับโบกควันของท่านอยู่ที่ไหน ? ด้ายสำหรับบุชายัญของท่านเสาะอยู่ที่ไหน?”

พระศาสดาตอบว่า “เต้าน้ำเป็นต้นของเรามีอยู่ แต่เราเก็บไว้
ภายใน ด้วยเห็นว่า ถือไปแล้วจะกลายเป็นเรื่องรุงรังลำบาก”

อาชีวกโกรธ ถามพระศาสดาว่า “ท่านเป็นบรรพชิตอย่างไร
เต้าน้ำไม่ถือ อะไรๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของบรรพชิตก็ไม่มี ข้าพเจ้า
จะเชื่อได้อย่างไรว่าท่านเป็นบรรพชิตจริง”

พระศาสดาตรัส “ซั่มพุกะ ช่างเถิด อย่าโกรธเราเลย ขอจง
บอกที่อยู่แก่เราเถิด”

“สมณะ ที่อยู่ในที่นี่ไม่มี”

“ที่เจ็อมันั้น ใครอยู่ ซั่มพุกะ”

“ไม่มีใครอยู่”

“ถ้าอย่างนั้น เราขออยู่ที่เจ็อมันั้น”

“ตามใจท่าน” ซั่มพุกะปิดความรำคาญ

พระศาสดาไปประทับที่เจ็อมันั้น ตกกลางคืนมีเวทุดามาเฝ้า
พระพุทธรูปเจ้ากัณมาก เช่น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ท้าวมหาพรหม ท้าว
สักกเทวราชเป็นต้น มีแสงสว่างอยู่ตลอดคืน ด้วยอาณุภาพของ
เวทุดาเหล่านั้น ซั่มพุกะซิวก็ได้เห็นแสงสว่างนั้น

รุ่งขึ้นซั่มพุกะไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ทูลถามว่า “เหตุไฉน เมื่อคืน
นี้จึงมีแสงสว่างในที่ประทับของท่านตลอดราตรี?”

“พวกเทพพากันมา ซั่มพุกะ” พระศาสดาตอบ

“เทพเหล่าไหนบ้าง?” ซั่มพุกะทูลถาม

“มีท้าวมหาราชทั้ง ๔ ท้าวสักกะ และท้าวมหาพรหมเป็นต้น”

“เทพเหล่านั้นมาทำอะไร?”

“มาเพื่อบำรุงเรา”

“ท่านเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าท้าวสักกะเป็นต้นหรือ?”

“แน่นอน ชัมพูกะ เรายอดเยี่ยมกว่าเทพทั้งปวง ท้าวสักกะนั้น เมื่อเราป่วยก็มาปฏิบัติบำรุงเราเหมือนสามเณรน้อย แม้ท้าวมหาพรหมก็มาสู่ที่บำรุงเรา เราเป็นพรหมยิ่งกว่าพรหม”

ชัมพูกะกล่าวว่า

“มหาสมณะ ท่านเป็นผู้อัศจรรย์แท้ ข้าพเจ้าอยู่ที่นี้มา ๕๕ ปีแล้ว ไม่เคยมีเทพใดๆ มาปฏิบัติบำรุงเลยแม้แต่องค์เดียว ข้าพเจ้ามีลมเป็นภักษา และอยู่ด้วยอิริยาบถยืนอย่างเดียว ไม่นั่งไม่นอน สิ้นเวลานานปานนี้ เทวดามีได้เลื่อมใสเลย ไม่เคยมาบำรุง”

“ชัมพูกะ ท่านนั้นหลอกลวงมหาชนผู้โง่เขลามานาน ยังจะหลอกลวงเราด้วยหรือ แม้ในกาลก่อน ท่านเคยมีทิวฏฐิ์ชั้ว จึงต้องมาอยู่ในสภาพอย่างนี้ คือต้องกินอุจจาระ นอนบนแผ่นดิน เปลือยกาย ถอนผมด้วยแปรงตาล เพราะทิวฏฐิ์อันชั้วในปางก่อน มาบัดนี้ท่านยังถือทิวฏฐิ์อันชั้วอยู่อีก”

“มหาสมณะ ก็ข้าพเจ้าได้ทำกรรมอะไรไว้”

ลำดับนั้น พระศาสดาได้เล่ากรรมที่เขาทำแล้วในอดีต สมัยเป็นภิกษุเจ้าของถิ่นเบียดเบียนพระชินาสพ

ความสังเวชได้เกิดแก่ชัมพูกะเป็นอันมาก หิริโหดัปะก็เกิดขึ้น เขาลุกขึ้นนั่งกระโห่ยงประนมมือ พระศาสดาโยนผ้าสาฎกสำหรับใช้อาบน้ำไปให้ เขานุ่งผ้าั้น ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่

พระผู้มีพระภาคตรัสอนุပ္พิกถา และธรรมเทศนาอื่นๆ โดยอเนกปริยาย เมื่อจบเทศนาเขาได้บรรลุอรหัตตผลพร้อมด้วย ปฏิสัมภีทาทั้งหลาย แล้วทูลขอบรรพชาอุปสมบท กรรมในปางก่อน ของชัมพูกะสิ้นแล้ว เพราะอาณูภาพแห่งอรหัตตผลนั้น สมณธรรม อันเธอได้ทำมา ๒ หมื่นปี ยังมีผลอยู่ ไม่มีสิ่งใดทำลายได้ สิ่งนั้น เป็นอุปนิสัยปัจจัยให้เธอสำเร็จอรหัตต์โดยพลัน พระศาสดาทรง ประทานเอหิภิกขุอุปสมบทให้แก่เธอ

วันนั้นตรงกับวันที่ชาวอังคะและมคธ มาถวายสักการะแก่ ชัมพูกะอย่างเคย พวกเขาจึงมากันมาก ได้เห็นพระตถาคตและ ชัมพูกะซึ่งเปลี่ยนแปลงไปแล้ว สงสัย ‘ใครหนอเป็นใหญ่? หากพระ สมณโคดมเป็นใหญ่ ชัมพูกะก็น่าจะไปสู่สำนักของพระสมณโคดม นี่ พระสมณโคดมมาสู่สำนักของชัมพูกะ ชัมพูกะของเราต้องเป็นใหญ่ กว่าพระสมณโคดมเป็นแน่แท้’

พระศาสดาทรงทราบความคิดของมหาชนแล้ว รับสั่งให้ ชัมพูกะแก้ออกสงสัยนั้น ชัมพูกะจึงประกาศให้คนทั้งหลายทราบว่า พระศาสดาเป็นครูของตน ตนเป็นศิษย์เป็นสาวก

มหาชนทราบดังนั้นแล้ว เปลี่ยนอุทานออกมาว่า

“โอ พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณเป็นอัศจรรย์จริงๆ ”

พระทศพลทรงประสงค์จะประกาศธรรมอันถูกต้องแก่มหาชน จึงตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย ชัมพูกะวางสักการะที่ท่านนำมาแล้วไว้ที่ ปลายลิ้นด้วยปลายหญาคา เพราะเข้าใจว่าตนประพฤติบำเพ็ญตบะ การกระทำเช่นนั้นของเธอแม้ ๑๐๐ ปี ก็สู้กุศลเจตนาอย่างที่เราจะมี อยู่ในบัดนี้ไม่ได้ คือเธอไม่มีเจตนาบริโภคน้ำด้วยความหลอกลวงอีก ต่อไป” ดังนี้แล้วทรงย้ำพระคาถาว่า

“คนพาลบริโภคนิโคชนะด้วยปลายหญ้าคาทุกๆ เดือน เขาผู้ทำเช่นนั้นย่อมไม่มีประโยชน์แม้เพียงส่วนเล็กน้อย เมื่อเทียบกับท่านผู้ได้บรรลุลุทธิธรรมตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป”

ดูก่อนท่านผู้แสวงมรรคาแห่งอมตะ ดูเถิด ดูการกระทำของบุคคลผู้สำคัญตนผิด คิดประทุษร้ายต่อพระอริยเจ้า มีจิตริษยาและตระหนี่ เมื่อบาปยังไม่ให้ผล ก็รู้สึกว่าการกระทำเช่นนั้นหวนปานน้ำผึ้ง เมื่อบาปให้ผลจึงตื่นรนเดือดร้อนปานไฟเผา คนส่วนมากไม่รู้ว่ ความตระหนี่เป็นบาปอย่างหนึ่ง มีอาการให้หงแห่งติดพันกีดกันผู้อื่น พระพุทธองค์ทรงแสดงความตระหนี่ไว้ ๕ ประการดังนี้

๑. อาวาสมัจฉริยะ ตระหนี่ที่อยู่
๒. กุลมัจฉริยะ ตระหนี่ตระกูล
๓. ลาภมัจฉริยะ ตระหนี่ลาภ
๔. วรณมัจฉริยะ ตระหนี่วรรณะ
๕. ธรรมมัจฉริยะ ตระหนี่ธรรม

ประการที่หนึ่ง **อาวาสมัจฉริยะ** นั้น หมายถึง ตระหนี่ที่อยู่อาศัย ไม่ปรารถนาให้ใครอยู่ด้วย หงแห่งที่อยู่อาศัยไว้เฉพาะตนหรือพวกพ้องของตน แม้ผู้มีทุกข์ยากบากหน้ามาพึ่งพิงก็ไม่เอื้อเพื่อเท่าที่ควร ในการเดินทาง ถ้ามีคนมาก ยานพาหนะน้อย คับแคบ ที่ไม่พอ ผู้เห็นแก่ตัวย่อมไม่เอื้อเพื่อผู้อื่น มุ่งแต่ความสุขส่วนตน แม้พอขยับขยายได้ก็ไม่พอใจทำ ภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหงที่ไว้เฉพาะพวกพ้องของตน ไม่สงเคราะห์ผู้อื่นที่ควรสงเคราะห์ด้วยที่อยู่อาศัย ย่อมไม่พ้นมัจฉริยะข้อนี้

ประการที่สอง **กุลมัจฉริยะ** นั้น คือ ความตระหนี่ตระกูล หมายถึง หงแห่งตระกูล ไม่ประสงค์ให้คนพวกอื่นมาเกี่ยวดองในสกุล

ของตน ตัวอย่างพวกกษัตริย์ศากยะในสมัยของพระพุทธองค์ ที่ ประสงค์จะเกี่ยวข้องอยู่แต่เฉพาะพวกศากยะด้วยกัน แม้พระเจ้า ปเสนทิโกศลส่งคนไปสว่ขอราชธิดาของศากยวงศ์มาอภิเษก พวก ศากยะยังส่งลูกของทาสีชื่อว่าสาภขัตติยามาถวาย ลวงว่าเป็นพระ- ราชธิดาของท้าวมหานาม ตอนหลังเรื่องแตกออก ก่อความยุ่งยาก ลำบากแก่ศากยวงศ์เป็นอันมาก^๑

บรรพชิตผู้หวงตระกูลอุปฐาก (ผู้บารุง) ของตน ไม่ประสงค์ ให้ภิกษุอื่นไปเกี่ยวข้อง หรือไม่ประสงค์ให้ตระกูลอุปฐากไปเกี่ยวข้อง กับภิกษุอื่น มีการกีดกันหวงแหนริษยาเป็นต้น ก็จัดเป็นกุลมัจฉริยะะ เหมือนกัน

ประการที่สาม **ลามกมัจฉริยะะ** นั้น หมายถึง ความตระหนี่ลามก คือหวงแหนทรัพย์สินสมบัติ ไม่ปรารถนาให้ผู้อื่นร่วมบริโภคใช้สอย แม้ตนเองก็ไม่ต้องการใช้สอย ไม่ให้คนที่ควรให้ ไม่สงเคราะห์เอื้อ เพื่อคนที่ควรเอื้อเพื่อ ไม่ทำบุญ ไม่เลี้ยงดูบุตรภรรยาให้เป็นสุข ทรัพย์ สมบัติของเขาออมเป็นเสมือนของไร้ค่า มีเหมือนไม่มี เพราะไม่ สำเร็จประโยชน์แก่ใครๆ เมื่อสิ้นชีพก็คงทิ้งไว้ให้เป็นของผู้อื่นหรือ โลก ตนเองละทิ้งทรัพย์สมบัติไว้ แล้วบ่าหน้าไปสู่อบายภูมิเสียอีก ตัวอย่างเช่น **อานันทเศรษฐี**

ในกรุงสาวัตถี มีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ อานันทะ มีสมบัติประมาณ ๕๐ โกฏฐ (แปดร้อยล้าน) แต่เป็นคนตระหนี่มาก เขาให้พวกญาติและ บุตรประชุมกันทุกครึ่งเดือน แล้วโอวาทเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สิน คือ สอนให้เป็นคนตระหนี่ โดยเฉพาะบุตรชายของเขานั้น เขาสอนวันละ ๓ เวลาว่า อย่าคิดว่าเงินแปดร้อยล้านนี้มาก ไม่ควรให้ทรัพย์แก่ใคร

^๑ โปรดดูรายละเอียดในอรุณกถาธรรมบท ภาค ๓ เรื่องวิฑูทกะ หรือใน ธรรมบททางแห่งความดี เล่ม ๑ หน้า ๓๕๓ ของ วศิน อินทสระ

แต่ควรทำทรัพย์ให้เกิดใหม่ขึ้นเป็นประจำวัน ทรัพย์เป็นอันมากย่อมสิ้นไป ทีละน้อย พึงเห็นตัวอย่าง ความสิ้นไปทีละน้อยแห่งยาหยอดตา พึงเห็นตัวอย่างการพอกพูนขึ้นแห่งจอมปลวก เพราะการสั่งสมของปลวก ผู้ครองเรือนควรเป็นอย่างนี้ คือกลัวความสิ้นเปลือง และหมั่นเก็บเล็กผสมน้อย

เขาได้ฟังขุมทรัพย์ใหญ่ไว้ ๕ แห่ง แต่ไม่บอกให้ใครทราบ แม้แต่บุตรชื่อมุลสิริของตน เศรษฐีอนันตมะมีชีวิตอยู่อย่างเศร้าหมอง เพราะความตระหนี่ เขาตายไปเกิดในท้องของหญิงจันทาลคนหนึ่ง ในจำพวกจันทาลพันตระกูล ในหมู่บ้านจันทาล ไกลนครสวรรค์

มุลสิริได้ดำรงตำแหน่งเศรษฐีต่อมา

ตั้งแต่อันตมะมีเศรษฐีถือปฏิสนธิในท้อง มารดาของเขามีแต่ความทุกข์ยากลำบากหากินฝืดเคือง ค่าจ้างที่เคยได้มากก็ได้น้อย หรือไม่ได้เลย นอกจากนี้ยังนำความทุกข์ยาก มาสู่ตระกูลจันทาล ทั้งปวงอีกด้วย เหมือนไฟเริ่มต้นจากจุด ลามไหม้ไปทั่วบริเวณที่มีเชื้อ

มารดาของเขายกไล่ออกจากพวก เพราะใครๆ ลงความเห็นว่าเป็นบุตรในท้องของนางเป็นกาฬกัณณี จำเดิมแต่นางมีท้อง ความลำบากฝืดเคืองก็เกิดขึ้นในหมู่จันทาล

เมื่อหญิงนั้นคลอดบุตร นางเห็นแล้วอยากจะร้องไห้สัก ๔๐ ปี เพราะบุตรของนางพิกลพิการสารพัดอย่าง มือ เท้า หู จมูก ปาก นัยน์ตาพิการไปหมด เหมือนปีศาจคลุกฝุ่น นำเกลียดเหลือเกิน แต่นางก็ไม่ละทิ้งบุตร ทั้งนี้เพราะความรักตามธรรมชาติ อันมารดามีต่อบุตร

ความเยื่อใยมีกำลังแรงกล้า นางเลี้ยงบุตรด้วยความฝืดเคือง วันใดที่พาบุตรไปทำงานด้วย วันนั้นจะไม่ได้อะไรเลย ส่วนวันใดที่

บุตรไว้ที่บ้าน วันนั้นจะได้อาหารพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเพียงพอ ดำรงชีวิตอยู่ได้เท่านั้น

เมื่อลูกพอหากินได้เองบ้างแล้ว นางก็ได้วางภาชนะกระเบื้องไว้บนมือ แล้วกล่าวว่า

“ลูกเอ๋ย พ่อแม่ได้รับความลำบากนักแล้ว และเจ้าก็มีวัยพอหากินเองได้บ้าง เจ้าจงถือภาชนะกระเบื้องนี้ไปหากินเองเถิด ในนครนี้ อาหารและเสื้อผ้า เขาจัดไว้เพื่อคนกำพร้าและคนพิการพอมืออยู่ เจ้าจงไปยังที่นั่น”

เด็กนั้น เทียวไปในที่ต่างๆ จนกระทั่งถึงบ้านเดิมของตน จึงระลึกชาติได้ จำทุกสิ่งทุกอย่างได้ รีบเข้าไปสู่เรือนขณะที่คนเฝ้าประตูเฟลอ แต่พอถึงประตูชั้นที่ ๔ บุตรของมูลสิริเห็นเข้าตกใจกลัวพากันร้องไห้ คนใช้จึงช่วยกันโอบยตี แล้วไล่ออกจากบ้าน ให้ไปอยู่ที่กองอยากเยื่อ

พระศาสดามีพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เสด็จออกบิณฑบาตถึงกองอยากเยื่อนั้นแล้ว ทอดพระเนตรดูพระอานนท์อย่างมีความหมาย พระเถระจึงทูลถามพระศาสดาตรัสเล่าเรื่องเกี่ยวกับ อานันท-เศรษฐีให้ทราบ พระอานนท์จึงเชิญมูลสิริเศรษฐีมา ขณะนั้นมหาชนประชุมกันเป็นอันมาก

พระสุคตเจ้าตรัสถามมูลสิริว่า รู้จักเด็กคนนั้นหรือไม่ เขาทูลว่าไม่รู้จัก พระตถาคตจึงตรัสว่า นั่นคืออานันทเศรษฐีบิดาของท่าน

มูลสิริเศรษฐีไม่เชื่อ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้เด็กคนนั้นบอกขุมทรัพย์ทั้ง ๕ ขุม ซึ่งเขาฝังซ่อนไว้ เขาบอกได้ถูกหมด จนมูลสิริเศรษฐีเชื่อ และได้ถึงพระศาสดาเป็นสรณะตั้งแต่วันนั้นมา พระพุทธองค์จึงตรัสสอนด้วยพระธรรมว่า

“คนเขลาข่มเตือดร้อนว่า เรามิบุตร เรามิทรัพย์ แต่ความจริงแล้ว ตนของตนก็ยังมี บุตรและทรัพย์จะมีอย่างไร”

ดูก่อนภราดา โดยทั่วไปบุคคลข่มปรารถนาบุตร ปรารถนาทรัพย์ เมื่อไม่ได้ตามปรารถนา ก็เตือดร้อนถึงทุกข์ หากได้ตามปรารถนา ก็เตือดร้อนด้วยการบริหารเลี้ยงดูคุ้มครองรักษา ซึ่งเป็นภาระหนักอย่างหนึ่งของมนุษย์ การเลี้ยงดูบุตรเป็นความเหน็ดเหนื่อย ไม่น้อย การคุ้มครองรักษาทรัพย์สมบัติเป็นภาระหนัก และเป็นที่ตั้งแห่งความกังวลใจ บางคนต้องเสียชีวิตเพราะการแย่งทรัพย์ของผู้อื่น บางคนต้องเสียชีวิตในการคุ้มครองรักษาทรัพย์

เกี่ยวกับบุตรและทรัพย์นี้ เมื่อบุตรเจ็บป่วยหรือล้มตายจากไป เมื่อทรัพย์พินาศไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง บุคคลข่มเตือดร้อน เมื่อบุตรยังไม่เจ็บป่วย ยังไม่แปรปรวน ยังไม่ตาย ทรัพย์ยังไม่ถึงความพินาศ คนเขลาอาจเตือดร้อนล่วงหน้าไปได้ว่า ถ้าลูกเจ็บลูกตาย ทรัพย์สมบัติพินาศ จะทำอย่างไร บุคคลจึงเตือดร้อนเรื่องบุตร เรื่องทรัพย์ ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

บุคคลต้องทำงานหนักทั้งทางบกและทางน้ำ ทั้งกลางคืนและกลางวัน เพียงเพื่อเหตุ ๒ อย่างคือ เลี้ยงบุตรและทำทรัพย์ให้เกิดขึ้น ความเตือดร้อนของเขามาจากเหตุ ๒ อย่างนี้ เมื่อเขาเตือดร้อนอยู่อย่างนี้ ไม่สามารถทำตนให้มีความสุขได้ แม้ในชีวิตประจำวัน ตนของตนชื่อว่า ข่มไม่มีแก่ตน (อตตา ทิ อตตโน นตถิ) เมื่อเขานอนบนเตียงในกาลจวนตาย ถูกเวทนาครอบงำแผดเผาอยู่เสมอเหมือนถูกเปลวเพลิง เมื่อร่างกายจวนแตกทำลาย เขาหลับตาเห็นโลกหน้า สิมตาเห็นโลกนี้ ตนข่มไม่มีแก่ตน เพราะไม่สามารถต้านทานความทุกข์ได้ ไม่สามารถเอาความทุกข์มาเพื่อชื่นชมได้ ความทุกข์คงเป็น

ศัตรูของมนุษย์อยู่ บุตร ภรรยา และทรัพย์ก็ช่วยอะไรไม่ได้ ทุกข์ก็คงเป็นทุกข์ขอยุ่ตนเอง

ภาระหนักของผู้ครองเรือนก็คือการหาทรัพย์ และการเลี้ยงดูบุตร กิจทั้งสองอย่างนี้ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ครองเรือนมาก คนมีความทุกข์ข่มขาคความเชื่อมั่นในตัวเอง คนมีความกังวลใจข่มขาคการคุ้มครองตน อย่างน้อยการคุ้มครองตนนั้นต้องลดน้อยลงไปหมดความเป็นตัวของตัวเอง ท่านจึงเรียกว่า ตนของตนไม่มีแก่ตนนี้ตอนหนึ่ง

อีกตอนหนึ่งเมื่อจวนตาย ถูกทุกขเวทนาครอบงำ เมื่อกายทิพย์และกายเนื้อจะแยกจากกัน บุคคลนั้นลืมตาเห็นโลกนี้หลับตาเห็นโลกหน้าจะต้องตายแน่ๆ บุตรภรรยาและทรัพย์ก็ช่วยอะไรไม่ได้ ไม่สามารถกำจัดทุกข์ออกไปและนำความสุขเข้ามาให้ ท่านจึงกล่าวว่ กูโต ปุตุตา กูโต ธนํ บุตรและทรัพย์มีที่ไหนด มีเหมือนไม่มีเพราะช่วยอะไรไม่ได้

ดูก่อนผู้บำเพ็ญพรต ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ผู้ตระหนึจึงชื่อว่าเบียดเบียนตนเองและเบียดเบียนผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน ทรัพย์ที่เขามีอยู่ไม่เป็นประโยชน์แก่ใครๆ เปรียบเสมือนสระน้ำในป่าลึกที่อมมนุษย์หวงแหน

ดูก่อนผู้บำเพ็ญพรต โขคลาภข่มขโหลมาสู่ผู้สมบุรณ์ด้วยอุตุสาหะ ไม่ผิดเพี้ยนเวลา รู้เท่าชั้นเชิงของกิจการ ไม่เกลิอกกั้วในทางเสื่อม มีความกล้าหาญ รู้จักอุปการคุณของท่าน และมีความกรุณาแนบแนนในอธยาศัย ผู้มีคุณสมบัติเช่นนี้ จะกลัวโยกับขาคขาดแคลนยากจน อนึ่ง วิสัยของผู้แก่ลั้วกล้า แม้จะไร้ทรัพย์ก็อาจได้รับเกียรติคุณ

ส่วนผู้ตระหนี่เหนียวแน่น แม้จะเป็นถึงเศรษฐี ก็จะตกต่ำสู่ความเสื่อมรอบด้าน สุนัขแม้จะสวมสร้อยทองคำแต่ละให้สง่างามเทียบราชสีห์ได้อย่างไร

ประการที่สี่ **วรรณมัจฉริยะ** ตระหนี่วรรณะนั้นน่าจะหมายถึงการถือวรรณะของตนว่าสูงเด่นเหนือวรรณะอื่น สมสู่คบหาสมาคมกันอยู่เฉพาะในวรรณะของตน ไม่ปะปนด้วยวรรณะอื่น เช่นผู้เกิดในวรรณะกษัตริย์ถือตัวว่าสูงกว่าวรรณะพราหมณ์และวรรณะอื่นๆ ทั้งหมด ส่วนผู้เกิดในวรรณะพราหมณ์ก็ถือตนว่าสูงกว่าวรรณะกษัตริย์และวรรณะอื่นๆ เหยียดวรรณะอื่นว่าต่ำกว่าตน เหยียดกันไปเหยียดกันมากก็มักจะทะเลาะกัน เสียประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ผู้ที่ไม่ถือวรรณะ เช่น กษัตริย์ พราหมณ์ เป็นต้น แต่ยังถือพวกเขาพวกเรา ถือสำนักศึกษา แบ่งพรรคแบ่งพวก อันเป็นเหตุให้เสียความยุติธรรมในสังคม ก็รวมลงในวรรณมัจฉริยะนี้เหมือนกัน

ดูก่อนท่านผู้แสวงบุญ เกี่ยวกับเรื่องวรรณะนี้ พระศาสดาของเราทรงพยายามล้มเลิก ไม่ให้พุทธสาวกถือเอาวรรณะที่เกิดมาเป็นเหตุยกตนข่มผู้อื่น แต่ทรงให้ถือเอาความประพฤติ หรือการกระทำเป็นสำคัญ

ในสมัยพุทธกาล พวกพราหมณ์ที่ยังมิได้นับถือพระพุทธศาสนา มักจะมีท่าทีแห่งการถือตัวจัด ดูหมิ่นผู้อื่นที่มีใช้วรรณะเดียวกับตน เช่นเรื่องของอัมพัฏฐมานพ เป็นต้น

อัมพัฏฐมานพ เป็นศิษย์ของโปกขรชาติพราหมณ์ ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าตามคำของอาจารย์ เพื่อสังเกตว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยมหาปุริสลักษณะหรือไม่

อัมพัฏฐมานพเป็นผู้มีมานะจัด เมื่อไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคนั้น มิได้เคารพอ่อนน้อมตามสมควร ขณะที่พระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่นั้น เขาเดินบ้าง ยืนบ้าง สนทนากับพระศาสดา เมื่อพระศาสดาตรัสเตือนให้สำรวมระวังกิริยาก็โกรธ เกรี้ยวกราดว่า เขาเป็นพราหมณ์ควรแสดงอาการเช่นนี้ต่อคนชั้นไพร่ ศีรษะโล้น เกิดจากเท้าของพรหม และตำพอกศากยะว่าเป็นสกุลไพร่ สกุลทาส ไม่เคารพพราหมณ์

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่าพวกศากยะเคยทำผิดอะไรไว้ อัมพัฏฐมานพ เล่าว่า ครั้งหนึ่งตนเดินทางไปกรุงกบิลพัสดุ์ ด้วยกิจธุระบางอย่างของอาจารย์ ได้เข้าไปสู่สำนักคารของพวกศากยะ พวกศากยกุมารจำนวนมากนั่งอยู่บนที่สูง ชิกขีจิกันด้วยนิ้วมือ อาจเป็นการหัวเราะเยาะตนก็เป็นได้ ไม่มีใครเชิญให้ตนนั่ง การไม่อ่อนน้อม ไม่เคารพนับถือพราหมณ์ของพวกศากยะโพๆ นั้นเป็นการไม่สมควร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่ควรจะถือโทษด้วยเหตุเพียงเท่านั้น เพราะแม้พวกนกเมื่ออยู่ในรังของตน ก็ยังส่งเสียงร้องได้ตามชอบใจ อัมพัฏฐมานพกล่าวว่ บรรดาวรรณะทั้ง ๔ วรรณะพราหมณ์สูงสุด วรรณะอื่นๆ ต้องเคารพอ่อนน้อม และบำเรอคนในวรรณะพราหมณ์ เพราะฉะนั้นการที่พวกศากยะไม่แสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อตน นั้นเป็นกิริยาไพร่ เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า อัมพัฏฐมานพอยู่ในสกุลหรือโคตรอะไร มานพกราบทูลว่า กัณหาชนโคตร พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ต้นสกุลกัณหาชนะเป็นทาสของพระเจ้าโอกการาช ซึ่งเป็นสกุลกษัตริย์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ขอให้คิดดูเถิดว่า ใครสูงกว่าใคร ใครต่ำกว่าใคร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้ มานพทั้งหลายที่เป็นบริวารตามมาได้ส่งเสียงอื้ออึงขึ้นว่า พระสมณโคดมไม่ควรกล่าวว่า อัมพัญญูมานพเป็นลูกทาสี พระพุทธองค์ตรัสถามอัมพัญญูมานพว่า ที่ตรัสนั้นเป็นจริงหรือไม่ อัมพัญญูมานพนั่งอยู่ ตรัสถามถึงสามครั้ง อัมพัญญูมานพกราบทูลว่าเป็นอย่างนั้นจริง ในที่สุดแห่งการสนทนา อัมพัญญูมานพได้ยอมรับนับถือพระผู้มีพระภาค สิ้นความกระด้างถือดี

ดูก่อนผู้เจริญพรต วรรณมัจฉริยะ ก่อให้เกิดความยุ่งเหยิงวุ่นวายทั้งภายในจิตใจและในสังคม ดังกล่าวมาโดยย่อนี้ พระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงส่งเสริม แต่ทรงต้องการให้เลิกเสียอย่างสิ้นเชิง ทรงสอนให้ตัดสันติชั่วของคนที่มีการกระทำ

ประการที่ห้า **ธรรมมัจฉริยะ** คือความตระหนี่ธรรม หรือตระหนี่ความรู้ มีความรู้แล้วไม่ปรารถนาจะบอกใคร ด้วยเกรงว่าผู้อื่นจะมีความรู้เท่าตนหรือเหนือตน นอกจากนี้บุคคลผู้เช่นนั้น เมื่อรู้ว่าใครมีความรู้เท่าตนหรือเหนือตนยอมริษยา และหาทางทำลายอาการนี้ยอมเป็นไปเพื่อทำลายตนเองด้วย สมดังที่พระบรมศาสดาตรัสว่า

“ความรู้เกิดแก่คนพาล ย่อมเป็นไปเพื่อความพินาศของเขา ย่อมฆ่าส่วนดีหรือส่วนกุศลของเขาเสีย ยังทำปัญญาของเขาให้เสื่อมลงด้วย”^๑

คนพาล เมื่อศึกษาศิลปวิทยาอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็ใช้ความรู้นั้นไม่เป็น คือไม่เป็นประโยชน์แก่ตนหรือผู้อื่น แต่ใช้เพื่อความพินาศของตนและผู้อื่น ดังเรื่องต่อไปนี้

^๑ ขุททกนิกาย ธรรมบท พาลวรรค

พระมหาโมคคัลลานะได้เห็นเปรตที่ข้อนเหล็ก ๖ หมื่น อันไฟ
ลุกโพลงอยู่ ตกไปบนกระหม่อมของเปรตนั้น ศีรษะที่แตกแล้วก็กลับ
ตั้งขึ้นใหม่ เพราะแรงกรรม

พระศาสดาทรงสดับด้วยคำของพระเถระจึงตรัสว่า ได้เคย
ทรงเห็นเปรตนั้นแล้วเหมือนกันสมัยตรัสรู้ใหม่ๆ ที่โคนต้นโพธิ์ แต่
ไม่ทรงบอกเล่าใคร เกรงคนไม่เชื่อ แล้วจะเป็นโทษแก่ผู้ไม่เชื่อนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ใครฟังบุญพกรรมของเปรตนั้น จึงทูลถาม
พระศาสดาตรัสเล่าให้ฟังดังนี้

ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี มีบุรุษเปลี่ยนคนหนึ่งสำเร็จวิชา
การติดกรวด คือมีความชำนาญแม่นยำในการติดกรวดมาก จะให้ไป
ถูกอะไรหรือติดไปไม้ให้เป็นรูปอะไรก็ได้ ประดุงช่างฝีมือดีแก่สลัก

เขานั่งใต้ต้นไทรย่อยต้นหนึ่งใกล้ประตูเมือง ถูกพวกเด็ก
ขอร้องให้ติดกรวดไปเจาะใบไทรทำเป็นรูปช้างรูปม้า เขาก็ทำได้เป็น
ที่พอใจของเด็ก ได้ของเคี้ยวของบริโภคจากพวกเด็กนั้น

วันหนึ่ง พระราชาเสด็จไปสู่พระราชอุทยาน เสด็จถึงใต้
ต้นไทรนั้น พวกเด็กขอนบุรุษเปลี่ยนไว้ที่ย่านไทรนั้นแล้วหนีไป

พระราชาเสด็จเข้าไปสู่โคนไทรใหญ่นั้น เวลาเที่ยงตรง เงา
ของรูปสัตว์ที่บุรุษเปลี่ยนติดไว้ปรากฏแก่สายพระเนตร ทรงแหงนดู
เบื้องบนเห็นรูปช้างรูปม้า เป็นต้น ตรัสถามว่าใครทำรูปเหล่านั้นไว้
ทรงสดับว่า บุรุษเปลี่ยนติดกรวดไว้ให้เป็นรูปต่างๆ รับสั่งให้หาบุรุษ
เปลี่ยนนั้นมาเฝ้า แล้วตรัสว่า

“บุโรหิตของเราคนหนึ่งพูดมากนัก เมื่อเราพูดคำสองคำ เขาก็พูดเสียมากมาย ทำให้เราเดือดร้อนรำคาญ เธอพอจะติดมูลแพะเข้าไปในปากของบุโรหิต ในขณะที่เขาพูดได้หรือ?”

บุรุษเปลี่ยทูลรับว่าได้ แล้วเข้าไปสู่พระราชวังกับพระราชา ให้
กั้นม่านแล้วเจาะรูไว้หน้อยหนึ่งพอมูลแพะลอดผ่านได้ พระราชา
ประทับรับสั่งกับปุโรหิตอยู่ภายในม่าน พอปุโรหิตอ้าปากครั้งหนึ่ง
บุรุษเปลี่ยก็ตีตมุลแพะเข้าไปกั้นหน้อยหนึ่ง จนกระทั่งมุลแพะหมดแล้ว
พระราชาจึงตรัสกับปุโรหิตว่า

“อาจารย์ ข้าพเจ้าจำคำอะไรๆ ของท่านไม่ได้เลย ท่านพูดจน
มุลแพะเต็มปากแล้วก็ยังไม่ยอมหยุด”

ปุโรหิตเกือเขิน ตั้งแต่นั้นมา ก็ทูลพระราชาเฉพาะที่ตรัสถาม
เท่านั้น พระราชาทรงสบายพระทัย ทรงดำริว่าความสบายนี้ได้มา
เพราะอาศัยศิลปะของบุรุษเปลี่ย จึงได้พระราชทานของอย่างละ ๘
แก่เขา มีช้าง ๘ ม้า ๘ เป็นต้น พระราชทานบ้านส่วย ๔ ตำบลใน ๔
ทิศแห่งเมืองพาราณสี

อำมาตย์ผู้สอนธรรมแก่พระราชา ทราบความนั้น จึงกล่าวว่า

**“ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ จงดู
การตีตมุลของบุรุษเปลี่ยนั้นเกิด ทำให้เขาได้บ้านส่วย ๔ ตำบล
ในทิศทั้ง ๔”**

อำมาตย์ผู้กล่าวคำนี้ คือพระผู้มีพระภาคเจ้าในบัดนี้

ครั้งนั้น มีชายคนหนึ่ง เห็นสมบัติที่บุรุษเปลี่ยได้แล้วเพราะ
วิชาที่ตีตมุล จึงเข้าไปหา ขอเรียนวิชาตีตมุล แต่บุรุษเปลี่ย
ไม่ยอมสอนให้ แต่เขาก็ไม่ลดละความพยายาม อ้อนวอนอยู่บ่อยๆ
และยอมตกลงรับใช้ทุกอย่าง เช่น การนวดมีอนวดเท้า เป็นต้น จน
บุรุษเปลี่ยใจอ่อน คิดว่าบุคคลนี้มีอุปการะมากต่อเรา จึงยอมให้
เขาเรียนศิลปะ สอนให้หมดทุกอย่างจนกระทั่งสำเร็จ

เขาจึงลาอาจารย์ไปทดลองศิลปะภายนอก บุรุษเปลี่ยบอกว่า

อย่าทดลองกับคนหรือสัตว์ที่มีเจ้าของ เช่น โคเป็นต้น ถ้าติดไปถูกแม่โคตาย จะต้องถูกปรับ ๑๐๐ ถ้าติดคนตายจะถูกปรับ ๑,๐๐๐ จะทดลองศิลปะจงมองดูให้ดี หากคนที่ไม่ปฏิบัติตามมารดาเป็นต้น

เขาเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า พระนามว่าสุเนตตะ เข้าไปบิณฑบาตคิดว่าท่านผู้นี้ไม่มีบิดามารดา พอจะเป็นที่รองรับการทดลองศิลปะได้ จึงติดกรวดเข้าไปในช่องหูของท่าน กรวดเข้าทางช่องหูขวาออกทางช่องหูด้านซ้าย ทุกขเวทนาได้เกิดขึ้นแก่ท่าน เหลือจะทนทานได้ ท่านจึงเหาะไปปรินิพพานที่บรรณศาลา

ชาวบ้านไม่เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้ามาบิณฑบาต จึงพากันไปดูที่บรรณศาลา เห็นท่านปรินิพพานเสียแล้ว พากันร้องไห้คร่ำครวญด้วยอาลัยรัก บุรุษติดกรวดนั้นก็ไปด้วย เขาจำได้จึงกล่าวว่า เราติดกรวดเข้าไปในหูของพระปัจเจกพุทธเจ้า ด้วยมุ่งหมายทดลองศิลปะ

พวกมนุษย์ได้ทราบดังนั้นจึงโอบุรุษนั้นถึงตาย เขาเกิดในอเวจีนรก แล้วมาเกิดเป็นสังขลิจิฎฐเปเรต ด้วยเศษแห่งกรรม

พระตถาคตเจ้าทรงเล่าเรื่องนี้จบ แล้วตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

“ศิลปะหรือความเป็นใหญ่เกิดขึ้นแก่คนพาล เพื่อพิฆาตคนพาลนั่นเอง” ดังนี้

ดูก่อนภราดา อาวุธอยู่ในมือโจร สัตว์ร้ายมีเขี้ยวเล็บ ย่อมทำอันตรายได้ฉับใด ความรู้หรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งมีอยู่ที่คนพาล ย่อมเป็นไปเพื่อความพินาศฉิบนั้น เพราะเขาขอยืมนำความรู้ไปใช้ในทางเกิดโทษทั้งแก่ตนและแก่คนอื่น เพราะฉะนั้นทางที่ปลอดภัยคือควรให้คนมีศีลธรรมเสียก่อน แล้วจึงให้วิชาศิลปะอื่นๆ เพื่อให้ศีลธรรมคุ้มครองไว้มิให้คนมีวิชาอีกเหิม สิ่มตน เพื่อให้เขาได้ทำสิ่งที่ควรทำ เว้นสิ่งควรเว้น

คนพาลมีความรู้สูงขึ้น มียศสูงขึ้น ย่อมดูหมิ่นแม่บิดามารดาของตน ไม่ต้องพูดถึงญาติมิตรและคนทั่วไป เหมือนลิงยิ่งสูงขึ้นก็ยิ่งแสดงความเป็นลิงได้มากขึ้น สุกกรได้แก้วก็ไม่รู้คุณค่า มีแต่จะเหยียบย่ำทำลายให้มันนั้นเสื่อมค่าไป คนมีวิชาจึงต้องใช้วิชาความรู้นั้นไปในทางอันเป็นประโยชน์ มิฉะนั้นจะเดือดร้อนทั้งตนและผู้อื่น เช่น บุรุษตีตกรวดที่กล่าวแล้ว

ดูก่อนท่านผู้แสวงปัญญา ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ท่านจะเห็นว่า คนเราจะมีความรู้และทรัพย์น้อยหรือมากนั้น ยังไม่สำคัญเท่าการใช้ความรู้และทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์อย่างไร คนใช้ทรัพย์และความรู้ไม่เป็น ย่อมใช้ไปเพื่อโทษทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ยังมีมากก็ยิ่งทำสิ่งที่เป็นโทษได้มาก ส่วนคนใช้ความรู้และทรัพย์เป็น ย่อมใช้ไปเพื่อประโยชน์

ทำอย่างไรเล่าจึงจะใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ จุดสำคัญอยู่ที่จิตใจอันใฝ่ประโยชน์ของผู้นั้น คือตนบรรลุประโยชน์อย่างใดแล้วปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์อย่างนั้นด้วย ความรู้หรือปัญญาเป็นทรัพย์อันประเสริฐ (อริยทรัพย์) อย่างหนึ่ง **คนที่ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นได้มากก็เพราะมีจิตแนบแน่นอยู่ด้วยความกรุณา จุดเริ่มต้นจึงอยู่ที่การฝึกอบรมตนให้มีความกรุณาเป็นวิหารธรรม คือ มีจิตอันเปี่ยมด้วยความกรุณาอยู่เสมอ มุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ มีความเกษมสุขสำราญ** พระบรมศาสดาของเรานั้น ได้รับยกย่องว่าทรงมีความกรุณาไพศาลประดุจห้วงมหรรณพ

๑๗.

อปีสเสนธรรม
(ธรรมเป็นที่พึงพิงของใจ)

คนบางคนมักง่าย เอาแต่ความสุขเฉพาะหน้า ไม่คำนึงถึงความทุกข์ความเดือดร้อนอันจะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่นในภายหน้า บางคนประพฤติแต่สิ่งอันจะก่อทุกข์ให้เกิดทั้งปัจจุบันและอนาคต

บางคนกระทำสิ่งที่ลำบากในปัจจุบัน แต่มีผลเป็นความสุขในอนาคต ยอมทนทุกข์เป็นการลงทุนไปก่อน เช่นยอมอดทนในการบำเพ็ญคุณงามความดีในการทำหน้าที่ให้ถูกต้องสมบูรณ์ พ่อแม่ต้องทุกข์ยากลำบากในการเลี้ยงดูลูก ผู้ประกอบอาชีพสุจริต มีรายได้น้อย ต้องกัดฟันทนทำอาชีพไปด้วย ทำกุศลไปด้วย ต้องตรากตรำในการประกอบกรณียกิจ ฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการ แต่การกระทำเหล่านี้ มีผลเป็นสุขในอนาคต อนึ่ง บุคคลผู้มีกิเลสแรงกล้า ต้องอดกลั้นต่ออำนาจกิเลส เพื่อเอาชนะอำนาจของกิเลสบางอย่าง ยอมทนทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ แต่ความอดกลั้นอย่างนี้ มีผลเป็นความดีเป็นความสุขในภายหน้า

กระทำบางอย่างให้สุขในปัจจุบันและมีสุขเป็นผลต่อไป เช่น บุคคลผู้รักความดี ทำความดีด้วยความสบายใจ ผู้มีกิเลสเบาบาง

พอใจในการละกิเลส ทำกิเลสให้ค่อยๆ สิ้นไปโดยไม่ยาก คนรักงานทำงานที่เป็นประโยชน์ด้วยความสุข ภิกษุผู้มีกิเลสเบาบาง พอใจอยู่ในเนกขัมมสุข คือสุขที่เกิดจากความสงบใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสุขเป็นผลต่อไปทั้งสิ้น

ด้วยเหตุนี้การเพ่งพินิจพิจารณาจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตมาก พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอันเป็นที่อิงอาศัย เป็นหลักเป็นที่พึงของใจ เพื่อความเจริญตงามต่างๆ ไว้ ๔ ประการคือ

๑. พิจารณาแล้วบริโภคนิสัย (สงฺขยาเยกํ ปฏิเสวติ)

หมายความว่า ของบางอย่างอันบุคคลพึงพิจารณาแล้วบริโภคนิสัย ตัวอย่างเช่น บัจจย ๔ ประการ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหารที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้าอาภรณ์นั้น เมื่อจะใช้สอยก็พิจารณาว่าใช้เพื่อปกปิดส่วนที่ควรจะละอาย และเพื่อบรรเทาความหนาวร้อน เพื่อความสุภาพเรียบร้อย เป็นต้น ไม่ใช่เพื่อความสวยงาม หรือเพื่อยั่ววนให้เกิดกิเลส

อาหารการกิน เมื่อจะบริโภค พิจารณาเสียก่อนหรือพิจารณาขณะบริโภคว่า เพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ เพื่อทำประโยชน์ มิใช่บริโภคเพื่อเล่น เพื่อเมา เพื่อความเปล่งปลั่งของผิวพรรณ แต่บริโภคเพื่อบรรเทาความหิว (ทุกขเวทนาเก่า) และไม่ให้อิ่มกับอึดอัด (ทุกขเวทนาใหม่)

ที่อยู่อาศัย เมื่อจะเข้าอยู่อาศัยพักพิงที่ใด ก็พิจารณาว่าเพื่อป้องกันแดด ลม ฝน สัตว์ร้าย เหลือบยุง เป็นต้น ไม่ใช่เพื่อความโอ้อ่าหรูหรา หรืออวดมั่งอวดมี โดยถือเอาที่อยู่อาศัยเป็นเครื่องมืออวด

ยารักษาโรค เมื่อจะบริโภคน้ำก็ตั้งใจพิจารณาว่าเพื่อบำบัดโรคเท่านั้น เพื่อให้มีสุขภาพปกติ จะได้อยู่ผาสุก และทำประโยชน์ได้

อนึ่ง การคบบุคคลเป็นมิตร ก็พึงพิจารณาด้วยดี ไปคบคนเลวเข้าย่อมเลวลง คบคนดีย่อมดีขึ้น การจะปฏิบัติธรรมข้อใดข้อหนึ่งก็ต้องพิจารณาให้รอบคอบ ศึกษาให้ละเอียดเสียก่อน แล้วจึงปฏิบัติ มิฉะนั้นจะผิดพลาดได้ง่าย เหมือนการกินยาถ้าผิดพลาดแล้วให้โทษ

๒. พิจารณาแล้วอดกลั้น (สงฺฆาเยกํ อธิวาเสติ)

หมายความว่า ของบางอย่าง เรื่องบางเรื่องอันบุคคลพึงพิจารณาแล้วอดกลั้น ตัวอย่าง เช่น สิ่งที่น่าปรารถนา (อิฏฐารมณ์) กล่าวคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เมื่อประสบกับสิ่งที่น่าปรารถนาก็รู้จักยับยั้ง อดกลั้น ไม่ให้ยินดีเกินขอบเขต และสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา (อนิฏฐารมณ์) กล่าวคือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ เมื่อประสบกับสิ่งเหล่านี้ก็พิจารณาอดกลั้น ไม่ตีโพยตีพายไปเกินกว่าเหตุ รู้จักอดกลั้น ยับยั้งชั่งใจ พยายามทำให้สงบ เพื่อใช้ปัญญาพิจารณาหาทางแก้เหตุร้ายให้เป็นดีต่อไป

นอกจากเรื่องโลกธรรม ๘ แล้ว ยังมีเรื่องหนาว ร้อน หิว กระจายที่จะต้องพิจารณาแล้วอดกลั้นอีกเหมือนกัน คือยอมรับความจริง เผชิญหน้ากับความจริงว่า เมื่อถึงฤดูหนาวอากาศก็ต้องหนาว ฤดูร้อนก็ร้อนเป็นธรรมดา พอถึงฤดูฝน ฝนก็ตกเป็นธรรมดาอีก พิจารณาให้เห็นเป็นเรื่องธรรมดา แล้วอดกลั้นความจุ่นจ้านจู้จี้ ขี้บ่นอันไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ นอกจากเป็นที่รำคาญของผู้ใกล้ชิด

ความหิวกระจายก็เหมือนกัน ควรพิจารณาบ่อยๆ ว่าหิวจริงๆ หรือว่า ‘อยาก’ กันแน่ หิวกระจายจริงๆ แล้วค่อยบริโภค ถ้าเพียง

แต่ ‘อยาก’ ก็ควรอดกลั้นไว้สักประเดี๋ยวก็กองหายไป อหนึ่ง พึงอดกลั้นอาหารและเครื่องดื่มอันแสลงแก่โรค จะทำให้โรคหายเร็ว อยู่เป็นสุขสำราญต่อไป ยังเป็นที่สบายใจแก่หมอผู้รักษาพยาบาล รับผิดชอบอีกด้วย

๓. พิจารณาแล้วเว้นเสีย (สงบขำเยกั ปรีวชเขตติ)

หมายความว่า ของบางอย่าง คนบางคน สัตว์บางชนิด อันบุคคลพึงพิจารณาแล้วเว้นเสียให้ห่างไกล ตัวอย่างเช่น สัตว์ร้าย คนพาล อบายมุขต่างๆ

๔. พิจารณาแล้วบรรเทาเสีย (สงบขำเยกั วิโนเทติ)

หมายความว่า ของบางสิ่งบางอย่าง เช่น กิเลสที่เกิดขึ้นในใจ เช่น โสภ โกรธ หลง หรือ

กามวิตก ความคิดหมกมุ่นเรื่องกามคุณ ๕ หรือกามารมณ์

พยาบาทวิตก ความหมกมุ่นเรื่องพยาบาทเคียดแค้นชิงชัง

วิหิงสาวิตก ความคิดเบียดเบียนทำร้ายเขาเพื่อความสนุกคะนองของตน หรือเพื่อสินจ้างรางวัลก็ตาม เมื่อพิจารณาเห็นโทษของมันแล้วพึงบรรเทาเสียให้เบาบางลงหรือสิ้นไป มิฉะนั้นมันจะทำลายผู้มันเอง เหมือนไฟติดลูกชิ้นที่ไต่ย้อมทำลายสิ่งนั้นที่นั่น

อ ป ส เสน ธรรม ๔ นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **อุปนิสัย ๔** คำว่าอุปนิสัย ในที่นี้หมายถึง ธรรมอันบุคคลพึงเข้าไปพัวพันหรือธรรมอันช่วยอุดหนุนให้บุคคลบรรลุถึงความดี พ้นจากความเสื่อมต่างๆ

อหนึ่ง มีคำเรียกภิกษุในพุทธศาสนาบางรูปว่า **นิสฺสยสมฺปนฺโน** หรือ **นิสัยสัมบัน** หมายถึงภิกษุผู้ประกอบพร้อมด้วยอ ป ส เสน ธรรม ๔

ประการนี้ และดำรงตนอยู่ในธรรมอีก ๕ ประการ คือ ศรัทธา ทิริ
โอตฺตปปะ วิริยะ ปัญญา ข้อความที่แสดงถึงความหมายดังกล่าวนี้ เช่น

“ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยนิสสัย (นิสสัยสัมบัน) อย่างนี้ มีความเพียร
ติดต่อสมาธิอย่างนี้ อบรมธรรมที่เป็นกุศลอยู่เพื่อบรรลุธรรมอัน
ปลอดพ้นจากโยคะ (กิเลสที่หน่วงเหนี่ยวผูกพันสัตว์ไว้ในภพ คือ
กาม ทิฏฐิ ภพ และอวิชชา) พึงบรรลุถึงความสิ้นสังโยชน์ทั้งปวง

ดูก่อนท่านผู้แสวงหาคุณอันประเสริฐ บัณฑิตแต่โบราณมี
จิตใจเพียบพร้อมไปด้วยการพิจารณา เห็นอะไรอันเป็นเหตุให้สลดใจ
เพียงเล็กน้อยก็สลด ถือเป็นเหตุเพื่อบำเพ็ญคุณงามความดีให้ยิ่งขึ้น
ไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่เขตวนาราม ทรงเล่าเรื่องนี้ให้
ภิกษุทั้งหลายฟังว่า

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติอยู่ใน
เมืองพาราณสี ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ (คือองค์พระศาสดาในอดีตชาติ)
เกิดเป็นช่างหม้อในหมู่บ้าน ใกล้ประตูเมืองพาราณสี มีบุตรชาย
หนึ่งคน หญิงหนึ่งคน เลี้ยงดูบุตรภรรยาด้วยอาชีพทำหม้อ

ครั้งนั้น มีพระราชองค์หนึ่ง แห่งทันตบูรนคร แคว้นกาลิงคะ
ทรงพระนามว่า **กัณฺโฑ** มีข้าราชการบริพารมาก เมื่อเสด็จไปพระราช-
อุทยาน ทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงใกล้ประตูพระราชอุทยาน มีผล
นำเสวย เต็มไปด้วยผลเป็นพวง ประทับบนคอช้างต้นนั่นเอง ทรง
เหยียดพระหัตถ์ออกเก็บผลมะม่วงพวงหนึ่ง แล้วเสด็จเข้าไปใน
พระราชอุทยาน ประทับนั่งบนพระราชอาสน์ คือ แท่นศิลาอันเป็น
มงคล พระราชทานมะม่วงแก่คนบางคน แล้วเสวยผลมะม่วงด้วย
พระองค์เอง

เมื่อพระราชาทรงเก็บมะม่วงแล้ว พวกข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จก็ชวนกันเก็บมะม่วงเหมือนกัน พวกเขาพากันเก็บบ้าง เขย่าผลมะม่วงให้หล่นบ้างแล้วก็กินกัน ฝ่ายผู้มาทีหลังก็ขึ้นต้นบ้าง ใช้ไม้ฟาดบ้าง จนกิ่งมะม่วงหักเป็นอันมาก แม้ผลดิบๆ และผลเล็กน้อยก็ไม่เหลือ

พระราชาทรงราชกรีธาในพระราชอุทยานทั้งวัน ตอนเย็นเสด็จกลับประทับบนคอกช้างเชือกเดิมนั่นเอง ทอดพระเนตรเห็นมะม่วงต้นนั้นอันผิดแปลกไปกว่าเดิม เสด็จลงจากคอกช้าง ทรงสำรวจตั้งแต่ลำต้นกิ่งใบ ทรงดำริว่า เมื่อเข้าต้นมะม่วงนี้ยืนต้นสง่างาม มีผลเป็นพวงระย้า น่าทัศนา ก่อให้เกิดความอึดตาอึดใจแก่ผู้เห็น บัดนี้ผลของมันหมดแล้ว กิ่งเล้าก็หักห้อยรุงรังใบเหี่ยวเฉา ส่วนมะม่วงต้นที่ไม่มีผล ยังคงยืนต้นสง่างามอยู่เหมือนเดิม เขียวชะอุ่มประดุจภูเขาแก้วมณี ทรงดำริว่า ผู้มีทรัพย์มียศเป็นเหมือนมะม่วงมีผล ย่อมถูกรบกวานมาก ส่วนผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มียศ เป็นเหมือนต้นมะม่วงไม่มีผล ย่อมไม่ถูกรบกวานอยู่เป็นสุข

พระราชาทรงกำหนดไตรลักษณ์ เจริญวิปัสสนา ยังปัจเจกโพธิญาณให้เกิดขึ้นแล้ว ทรงรำลึกว่า บัดนี้ การปฏิสนธิในภพทั้งสามเราได้ตัดขาดแล้ว ทะเลแห่งน้ำตาเราได้วิดแห้งแล้ว เราจะไม่มีกาเกิดใหม่อีก ประทับยืนอยู่ที่นั่นเอง โดยที่ยังไม่ได้เปลี่ยนเครื่องแต่งพระองค์ อำมาตย์ทั้งหลายได้ทูลพระองค์ว่า ข้าแต่ महाराज พระองค์ประทับยืนนานเกินไปแล้ว พระราชาตรัสตอบว่า บัดนี้เราไม่ใช่พระราชอา แต่เราเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า อำมาตย์กราบทูลว่า ธรรมดาพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายจะไม่แต่งพระองค์เช่นนี้ พระราชาตรัสถามว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นอย่างไร พวกอำมาตย์กราบทูลว่า

พระปัจเจกพุทธเจ้าจะโกนผมและหมวด ปกปิดร่างกายด้วยผ้ากาสา-
พัลستر เป็นต้น ขณะนั้นเองพระราชาทรงยกพระหัตถ์ขึ้นลูบพระเศศา
เพศคฤหัสถ์ก็อันตรธานไป เพศสมณะปรากฏขึ้น ทรงบาตรและจีวร
เช่นเดียวกับพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงประทานพระโอวาท
แก่มหาชนแล้ว เสด็จสู่ป่าหิมพานต์

ในครตักกสิลา แคว้นคันธาระ พระราชาพระองค์หนึ่ง
พระนามว่า **นัคคิ** เสด็จประทับที่ปราสาทชั้นบน ทอดพระเนตรเห็น
หญิงคนหนึ่ง ประดับกำไลหยกในมือทั้งสองข้าง ข้างละอัน นั่งบด
ของหอมอยู่ที่ไม้โกล พระราชาประทับนั่งทอดพระเนตร พลาง
พระดำริว่า กำไลหยกนี้เมื่อแยกกันอยู่ข้างละมือ ก็ไม่มีเสียงดัง ต่อ
มาอีกครู่หนึ่ง นางเอากำไลมือจากข้างขวามาสวมไว้ที่มีมือข้างซ้าย
รวมกัน แล้วบดของหอม กำไลทั้งสองกระทบกันมีเสียงดังขึ้น
จึงทรงดำริว่า แม้สัตว์ทั้งหลายก็เป็นทำนองเดียวกันนี้ เมื่ออยู่
คนเดียวต่างคนต่างอยู่ก็ไม่กระทบกัน พอมีสองสามคนขึ้นไปก็
กระทบกันทะเลาะกัน ตัวเราเองครองราชสมบัติถึงสองแห่ง คือ
ในแคว้นกัสมิระและคันธาระ มีเรื่องกระทบกระทั่งมาก เราควร
บำเพ็ญตนเป็นเหมือนกำไลข้างเดียว ดังนี้แล้ว ทรงทำการกระทบ
กันแห่งกำไลมือนั้นเองให้เป็นอารมณ์ ทรงกำหนดไตรลักษณ์เจริญ
วิปัสสนา ยังปัจเจกโพธิญาณให้เกิดขึ้น

ที่นครมิถิลา ในรัฐวิเทหะ พระเจ้านิมิราช วันหนึ่งพระราช
เสวยพระกระยาหารเช้าแล้ว มีคณะอำมาตย์แวดล้อม ประทับยืน
ทอดพระเนตรไปยังถนนผ่านทางสีหบัญชร ครั้งนั้นเหยี่ยวตัวหนึ่ง
คาบชิ้นเนื้อจากเขียงที่ตลาด แล้วบินขึ้นไปในอากาศ นกทั้งหลาย
อื่น มีแร้งเป็นต้น บินล้อมเหยี่ยวตัวนั้น ใช้จะงอยปากจิก ใช้ปีกตี
เพื่อแย่งอาหาร เหยี่ยวตัวนั้นทนไม่ไหว จึงทิ้งก้อนเนื้อก่อนนั้นไป

นกตัวอื่นก็เข้าคาบก่อนเนื้อนั้น นกทั้งหลายก็เข้าแย่งอีก และรุมกัน จิกตีจนนกตัวนั้น ต้องทิ้งก้อนเนื้อเหมือนกัน ทำกันอยู่อย่างนี้ หลายทอดหลายต่อ พระราชาทรงดำริว่า นกที่คาบก้อนเนื้อไว้มี แต่ความทุกข์ นกที่สละก้อนเนื้อเสีย เป็นความสุขความปลอดภัย **แม้มากคุณทั้ง ๕ เหล่านี้ผู้ใดยึดถือไว้ ผู้นั้นนั่นแหละเป็นทุกข์ ส่วน ผู้ไม่ยึดถือย่อมมีความสุขความปลอดโปร่ง** เพราะว่ากามเหล่านี้ เป็นของสาธารณะสำหรับคนจำนวนมาก เราควรจะละกามคุณ ๕ แล้วอยู่เป็นสุขเหมือนนกตัวที่ทิ้งก้อนเนื้อ พระราชาทรงมนสิการ โดยแยกกายอยู่อย่างนี้ ทรงกำหนดไตรลักษณ์ เจริญวิปัสสนา ยัง ปัจเจกโพธิญาณให้เกิดขึ้น

ในมิตถิลา **แคว้นอุตรปัญจาละ** พระราชาทรงพระนามว่า **ทุมมุขะ** เสวยพระกระยาหารเข้าแล้ว ทรงประดับด้วยเครื่องอสังการ มีหม้ออำมาตย์หอมล้อม ประทับยืนทอดพระเนตรพระลานหลวงทาง สี่หบัญชร ขณะนั้นคนเลี้ยงวัวหลายคนต่างก็เปิดประตูคอกวัว พวก วัวตัวผู้ออกจากคอกติดตามวัวตัวเมียตัวหนึ่งไปด้วยความใคร่ ใน จำนวนวัวเหล่านั้นมีวัวถึกตัวหนึ่ง เขาแหลมคม เห็นวัวผู้ตัวอื่นกำลัง เดินมา มีความหึงหวงวัวตัวเมีย จึงใช้เขาอันแหลมคมขวิดระหว่าง ขาหน้า จนไส้ใหญ่ไหลทะลักออกมาจากปากแผล มันสิ้นชีวิต ณ ที่ นั้นเอง พระราชาทรงเห็นเหตุการณ์นั้นแล้ว ทรงดำริว่า สัตว์โลกทั้งหลายต้องประสบทุกข์เป็นอันมาก เพราะกิเลส เราควรประหาร กิเลสที่เป็นเหตุให้หวั่นไหว เตือดร้อนวุ่นวาย ทรงประทับยืนอยู่ที่เดิมนั่นเอง ทรงกำหนดไตรลักษณ์ เจริญวิปัสสนา ยังปัจเจกโพธิญาณให้เกิดขึ้น เสด็จไปยังป่าหิมพานต์

อยู่มาวันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์เสด็จมา
ภิกขาจารบิณฑบาตที่หมู่บ้านใกล้ประตูเมืองพาราณสี มาถึงประตู
บ้านพระโพิธัสต์ว์ พระโพิธัสต์ว์มีความเลื่อมใสในมนต์ให้ท่านนั่ง ถวาย
ของเคี้ยวของฉันอันประณีต นั่ง ณ ที่ควรแก่ตนแล้วกล่าวว่า การ
บรรพชาของท่านทั้งหลายงามเหลือเกิน น่าเลื่อมใสเหลือเกิน ท่าน
ทั้งหลายได้เห็นอะไร จึงสละเพศฆราวาสออกบวชเป็นผู้ไม่มีเรือน

พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ ได้เล่าเรื่องแต่เบื้องหลัง
ของท่านโดยย่อว่าท่านเห็นอะไรอย่างไรจึงได้ออกบวช พระโพิธัสต์ว์
สดับเรื่องราวเหล่านั้นแล้วชื่นชมต่อพระปัจเจกพระพุทธเจ้าเป็นอันมาก
และมีใจน้อมไปในบรรพชา ไม่ปรารถนาครองเรือน จึงเรียภรรยามา
เล่าให้ฟัง พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นล้วนเคยทรงเป็นกษัตริย์มา
ก่อน แต่มิได้อาลัยอาวรณ์ด้วยทรัพย์สินสมบัติและกามคุณ เราเอง
ทำงานรับจ้างทำหม้อ จะไปอาลัยไยดีอะไร ขอให้ภรรยาเลี้ยงดูบุตร
๒ คน ส่วนตนจะออกบวชประพฤติพรหมจรรย์

ส่วนภรรยาก็มีความคิดอย่างเดียวกับพระโพิธัสต์ว์และบอกว่า
ตนจะออกบวชเหมือนกัน พระโพิธัสต์ว์ฟังคำของนางแล้วนั่งอยู่
ฝ่ายภรรยาประสงคฺจะลวงพระโพิธัสต์ว์ แล้วไปบวชก่อน จึงบอก
พระโพิธัสต์ว์ว่า จะไปทำน้ำจิ้งจอกหม้อน้ำไป นางไปแล้วไม่กลับมา
อีกเลย นางได้พบพวกดาบสใกล้นครพาราณสี ขอบวชในสำนัก
ของดาบสเหล่านั้น

พระโพิธัสต์ว์ได้ตั้งใจเลี้ยงลูกต่อมาจากโตพอรู้ความ วันหนึ่ง
ต้องการจะทดลอง จึงแกล้งหุงข้าวให้ดิบไปหน่อย วันหนึ่งแฉะไป
หน่อย วันหนึ่งไหม้ไปหน่อย วันหนึ่งปรุงอาหารจืดไป วันหนึ่งเค็มไป

เด็กรู้ว่าข้าวดิบ ข้าวแฉะ ข้าวไหม้ อาหารจืดและเค็ม พระโพธิสัตว์
รู้ว่า บุตรของตนสามารถเลี้ยงตนเองได้แล้ว จึงนำเด็กไปมอบให้
ญาติช่วยเลี้ยงดูต่อไป ตนเองออกบวชเป็นฤๅษีอยู่ใกล้พระนครนั่นเอง
วันหนึ่ง อดีตภรรยาของท่านได้พบท่านซึ่งกำลังภิกขาจารอยู่ ได้ถาม
ถึงลูกด้วยความเป็นห่วง แต่ท่านฤๅษีได้เล่าให้ฟังว่า เด็กสามารถ
เลี้ยงตนเองได้แล้ว และได้ฝากไว้กับญาติอย่างดี นางไม่ต้องห่วง
ท่านได้ให้กำลังใจแก่อดีตภรรยาซึ่งบวชเป็นปริพาชกาอยู่ว่าให้บวช
ทำที่สุดแห่งทุกข์ต่อไป อย่าได้เป็นห่วงลูกเลย นางรับโอวาทจาก
พระโพธิสัตว์แล้ว ได้ไปอยู่ในที่ตามใจชอบของตน ตั้งแต่นั้น
เป็นต้นมา ท่านทั้งสองไม่ได้พบกันอีกเลย พระโพธิสัตว์ทำมาน
และอภิญญาให้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อสิ้นชีพก็ไปสู่พรหมโลก

๑๘.

ความเสี่ยสละ

ดูก่อนภราดา ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าบัณฑิตในกาลก่อน ย่อมสลัดในเรื่องที่ควรสลัด และพอใจในการดำเนินตามแบบอย่างที่ดีของท่านผู้รู้ ผู้สงบ ท่านจึงได้บรรลุธรรมกันมาก พระศาสดาของเรานั้นทรงมีพระอัธยาศัยในทางบรรพชามานานแสนนาน ไม่เพียงแต่ในชาติปัจจุบันเท่านั้น ดังเรื่องต่อไปนี้

วันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายสนทนากัน ณ ธรรมสภา แห่งเขตวันวิหาร เมืองสาวัตถีว่า เป็นการอัศจรรย์ที่พระศาสดา ผู้สมบุรณ์ด้วยความสุขอย่างพระราชาทุกอย่าง แล้วเสด็จออกบรรพชา ผู้มีพระภาคเสด็จมา แล้วตรัสว่า การที่พระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีอย่างเต็มเปี่ยม แล้วเสด็จออกบรรพชาในบัดนี้ ไม่เป็นสิ่งอัศจรรย์ แม้ในกาลก่อนก็ทรงสละราชสมบัติออกบวชมาแล้ว ทรงเล่าเรื่องในอดีต อันเป็นความหลังให้ภิกษุทั้งหลายฟังดังนี้

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติ ในเมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดในท้องของภรรยาหลวงของราชบุโรหิต คลอดวันเดียวกับพระราชโอรสของพระราชา พระโพธิสัตว์มีชื่อว่า

สุสิมกุมาร ส่วนพระราชโอรสทรงพระนามว่า พรหมทัตกุมาร ทั้งสองเจริญวัยแล้วมีรูปงาม มีพลานามัยสมบูรณ์ ไปศึกษาศิลปวิทยาด้วยกันที่เมืองตักกสิลา สำเร็จแล้วกลับมา พระราชกุมาร ดำรงตำแหน่งอุปราช ทรงเสวย ต้ม ประทับนั่ง และบรรทมร่วมกับ พระโพธิสัตว์

เมื่อพระชนกสิ้นพระชนม์แล้ว อุปราชก็ได้ขึ้นเสวยราชย์เป็น พระราชา ทรงตั้งพระสหายสุสิมะไว้ในตำแหน่งปุโรหิต มีหน้าที่ ปรีการาชการแผ่นดิน วันหนึ่งเสด็จเสียบพระนคร ประทับบนคอก ช้างมงคล ให้พระโพธิสัตว์นั่งด้านหลัง สมเด็จพระราชชนนีประทับ ยืนที่ช่องพระแกล ด้วยตั้งพระทัยว่าจักมองดูพระราชโอรสและ ขบวนเสียบพระนคร ทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์นั่งอยู่เบื้อง หลังของพระราชโอรส ทรงมีพระทัยปฏิพัทธ์อย่างมาก ราคะได้ กลุ้มรุมพระทัยอย่างไม่อาจจะทรงหักห้ามได้ เสด็จเข้าห้องบรรทม ไม่ยอมเสวยพระกระยาหาร ตั้งพระทัยว่า จะยอมสิ้นชีวิตด้วยวิธีนี้ ถ้าไม่ได้พระโพธิสัตว์ พระราชาผู้เป็นพระราชโอรส เมื่อไม่เห็นพระ ชนนี้ก็เสด็จไปเยี่ยม แต่เมื่อตรัสถามว่าทรงประชวรเป็นอะไร ก็ไม่ ทรงเล่า เพราะทรงละอายเกินไปในเรื่องเช่นนี้ พระราชาจึงเสด็จ กลับ รับสั่งให้พระมเหสีเข้าเฝ้า ขอร้องให้ทูลถามพระราชชนนีว่า ทรงประชวรเป็นอะไร

พระมเหสีเสด็จไปเฝ้า ทรงนวดพระปฤษฎางค์ (หลัง) พลาง ทูลถามไปพลาง โดยทั่วไป หญิงจะเปิดเผยความลับทำนองนี้กับ หญิงด้วยกัน ดังนั้น พระราชชนนีจึงตรัสบอกความจริงกับพระสุนีสา (หญิงสะใภ้) จนหมดสิ้น

พระราชาทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว มิได้ทรงพิโรธแม้แต่น้อย ทรงเป็นบัณฑิต ทรงเข้าพระทัยในจิตมนุษย์ได้ดี จึงตรัสกับพระ

มเหสีว่า ขอให้ไปกราบทูลพระราชชนนีว่า ขอให้ทรงเบาพระทัยเกิด
จะทรงตั้งบุโรหิตเป็นพระราชธา และทรงตั้งพระราชชนนีเป็นพระราชินี

พระราชธาทรงปรารภเรื่องนี้แก่บุโรหิต คือ พระโพธิสัตว์ และ
ขอร้องว่า จงช่วยให้ชีวิตแก่เสด็จแม่เกิด ขอท่านจงเป็นพระราชธา
เสด็จแม่เป็นอัครมเหสี ส่วนข้าพเจ้าเองจักเป็นอุปราช พระโพธิสัตว์
คัดค้านอย่างแข็งขันว่า จะทำอย่างนั้นได้อย่างไร เป็นเรื่องไม่สมควร
อย่างยิ่ง มันเป็นการผิดศีลธรรมมิใช่หรือ ?

พระราชธาทรงอ้อนวอนพระโพธิสัตว์ให้เห็นแก่มนุษยธรรม คือ
เมตตา กรุณาที่จะต้องช่วยชีวิตของพระราชชนนี และสนองพระคุณ
ของท่าน ให้ท่านมีความสุขในสิ่งซึ่งไม่เหลือวิสัยที่จะช่วยได้ พระราช
ชนนีก็ทรงเป็นหม้าย สหายเล่าก็เป็นโสด จะเป็นความผิดอะไรใน
ด้านศีลธรรมและมนุษยธรรม สิ่งที่น่าวิตกกังก็เพียงแต่คำติเตียนของ
คนทั้งหลายซึ่งอาจจะมีบ้างในตอนแรกๆ แต่เมื่อเขาเข้าใจเหตุผล
แล้วก็คงจะเห็นใจ เข้าใจ และให้อภัยไปเอง

เมื่อถูกอ้อนวอนบ่อยเข้า โพธิสัตว์ก็ยินยอมเพื่อสนองความดี
ของพระราชธาซึ่งเป็นทั้งสหายรัก และผู้มีอุปการะคุณ แต่ต้องฝืนใจ
เป็นอันมากในการทำเช่นนั้น

พระโพธิสัตว์ได้รับอภิเษกให้เป็นพระราชธา พระราชชนนีเป็น
พระราชินีหรืออัครมเหสี พระราชธาทรงลดพระองค์เป็นอุปราช
เหตุการณ์ก็ปกติสุขเรื่อยมา แต่พระโพธิสัตว์ก็ทรงฝืนพระทัยไปได้
ไม่นานนัก ทรงเบื่อหน่ายในการครองเรือน ทรงรู้สึกเหมือนอยู่ใน
เรือนจำ เหมือนไก่ที่ถูกขังอยู่ในกรง ไม่ทรงยินดีอยู่ในกามคุณ จึง
พอพระทัยในการอยู่ผู้เดียว ยืน เดิน นั่ง นอนแต่ผู้เดียว

พระอัครมเหสีทรงหวาดหวั่นพระทัยว่า จะถูกทอดทิ้ง ข้อนี

ทรงได้หวั่นพระทัยมาแต่ต้นแล้ว ทรงดำริว่า ‘เราแก่แล้ว มีหงอกบนศีรษะ ส่วนพระราชายังหนุ่มแน่นแข็งแรงและรูปร่าง คงจะทรงเป็นแน่แท้’

พระราชินีทรงหาอุบายได้อย่างหนึ่ง วันหนึ่ง ขณะทรงสนิทสนมใกล้ซัดกัน พระราชินีแหวกพระเกษาของพระราชารำเล่น ทรงทำเป็นตกพระทัยว่า เกษาหงอกปรากฏบนพระเศียรของพระราชารำแล้ว

“หงอกแล้วหรือ” พระราชาตรัสถาม ทรงสะดุ้งเล็กน้อย “ไฉนลองเอาออกมาให้ดูซิ” ทรงแบพระหัตถ์ออกมารับ

“นี่เพคะ” พระราชินีทรงส่งพระเกษาเส้นหนึ่งถวาย ทอดพระเนตร อันที่จริงทรงถอนพระเกษาจากพระเศียรของพระราชารำเส้นหนึ่งแล้วทิ้งไป เส้นที่ทรงส่งถวายนั้นเป็นพระเกษาของพระนางเอง

พระราชารำทอดพระเนตรแล้วทรงเชื่อ ทรงสะดุ้งพระทัยจนพระเสโทไหลจากพระนลาฏ ทรงสั่งเวชสลตพระทัยอย่างยิ่ง ทรงโอวาทพระองค์เองว่า

‘สุลิมะ บัดนี้เจ้าแก่แล้ว มีเกษาหงอกแล้ว อย่าจมอยู่ในการครองเมืองเลย จงหาทางละกามคุณ ออกบวชประพฤติพรหมจรรย์เถิด’

เมื่อเหตุการณ์กลับตรงกันข้ามกับที่หวังไว้เช่นนี้ พระราชินีก็ทรงตกพระทัย จึงสารภาพความจริงออกมาว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผมหงอกนั้นเป็นของหม่อมฉันเอง หาใช่ของพระองค์ไม่ หม่อมฉันได้ทูลคำเท็จต่อพระองค์ เพราะความเห็นแก่ประโยชน์ของตน มุ่งประโยชน์ของตน ขอพระองค์ได้ทรงโปรดประทานอภัยโทษให้ด้วยเถิด มหาราช พระองค์ยังทรง

เป็นหนุ่ม มีพระโฉมหน้าพิศนา ยังทรงอยู่ในปฐมวัย เหมือนตองกล้วย
แรกผลิ ฉะนั้นขอพระองค์ได้เสวยราชย์ต่อไป ดูแลหม่อมฉันให้เป็นสุข
ด้วยเถิด อย่าเพิ่งประพடுத்தพรหมจรรย์เลย” พระโพธิสัตว์ทรงสดับ
แล้วตรัสว่า

“ถึงอย่างไรๆ ทุกคนก็แก่ เจ็บ และตาย ผมซึ่งเคยตกตำน้ำอีก
หนอยก็ต้องเปลี่ยนเป็นสีขาวเหมือนโยป่าน ความหนุ่มสาวย่อม
ลงท้ายด้วยชรา และในที่สุดก็ต้องตาย กุมาริ์รุ่นสาว มีรูปร่างสวยงาม
ผิวพรรณเกลี้ยงเกลา ทรวดทรงเฉิดฉาย อ่อนละมุนละไมเหมือน
เกววัลย์ต้องลมโชย ต่อไปเขาก็ต้องแก่ถือนไม้เท้า ตัวสั้นนั่งงออยู่ ถ้า
มีอายุยืนยาวไปถึง ๘๐-๙๐ ปี ก็ต้องเป็นอย่างนี้เหมือนกันทุกคน

“ข้าพเจ้าครุ่นคิดถึงคุณและโทษของรูปร่างอยู่อย่างนี้ จึง
พอใจในการยืน เดิน นั่ง นอนเพียงคนเดียว ไม่ปรารถนา कामคุณ
ไม่อาลัยใน कामคุณอันเป็นเสมือนเครื่องผูกมัดที่ตัดยาก”

พระโพธิสัตว์ เมื่อกล่าวธรรมด้วยพุทธลีลาอันประเสริฐเช่นนี้
แล้วได้มอบราชสมบัติคืนให้แก่สหาย แล้วออกบวชเป็นฤาษี ทำ
ฌานและอภิปัญญาให้เกิดขึ้น เมื่อสิ้นชีพแล้วไปบังเกิดในพรหมโลก

ดูก่อนท่านผู้แสวงหาสัจจะ พระโพธิสัตว์ในครั้งนั้นก็คือพระ
ตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานี่เอง พระอักรมhesiคือ
มารดาแห่งพระราหุล พระราชาผู้เป็นสหาย คือ พระอานนท์ พุทธ
อนุชานั่นเอง

ดูก่อนภราดา บัณฑิตแต่โบราณย่อมสลัดใจในเรื่องที่ควร
สลัดอย่างนี้ ท่านเป็นผู้มีใจใฝ่ธรรมอยู่เสมอ เห็นสิ่งใดได้ฟังสิ่งใดก็
น้อมใจเข้าไปหาธรรม หรือน้อมธรรมเข้ามาในตน จึงเป็นอัน
เดียวกันกับธรรมและไม่เสื่อมจากธรรม

เมื่อภิกษุทั้งหลายสนทนากันมาได้เพียงเท่านี้ เสียงระฆังใน
 อโศการามก็ดังขึ้นเป็นสัญญาณเตือนให้ภิกษุทั้งหลายเตรียมตัวเข้า
 ประชุมฟังโอวาทของพระสังฆเถระ ซึ่งถือเป็นกิจวัตรประจำวัน
 ลมเย็นโชยมาเบาๆ หอบเอากลิ่นดอกไม้หอมเป็นต้นว่าพิภูลมาด้วย
 ทำให้รู้สึกชื่นบาน และที่ชื่นบานกว่านั้นก็คือดวงใจของภิกษุจาก
 วรรณไวศยะผู้ได้อัมโมทก น้ำคือธรรมกถาของเพื่อนพรหมจารี มา
 ไสรจสรดวงใจซึ่งเร้าร้อนกระวนกระวายให้สงบเย็นลง ยินดีใน
 การประพุดติพรหมจรรย์ มองเห็นแสงสว่างในทางชีวิตบนเส้นทาง
 ที่เดินยาก แต่ร่มเย็นเป็นสุขสำหรับผู้ที่ได้เดินเป็น

ท่านประคองอัญชลี นมัสการเพื่อนพรหมจารี จากวรรณ
 พรหมณั ซึ่งได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการบำเพ็ญเพียรทางจิตมา
 กล่าวธรรมกถาเพื่อระงับความกระวนกระวาย จัดเป็นบุญกิริยาอัน
 นำสรรเสริญและควรอนุโมทนา ดังพระพุทธวจนะที่ว่า **“การให้
 ธรรมะย่อมชนะการให้ทั้งปวง รสแห่งธรรมย่อมชนะรสทั้งปวง
 ความยินดีในธรรมย่อมชนะความยินดีทั้งปวง และความสันต์ค้นหา
 ย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง”** ดังนี้

ความหลังแห่งจริยาของพระศาสดา ได้ช่วยลบรอยแห่งความ
 ทุกข์ความกระวนกระวาย ความเศร้าหมองในดวงใจของท่านให้
 เบาบางลง และคงจะมีสักวันหนึ่ง ที่รอยนั้นถูกลบให้หายไปโดยสิ้นเชิง
 ไม่มีเชื้อเหลือ โดยการซึมซาบแห่งน้ำคือธรรมเข้ามาเฝ้าอบอยู่ใน
 ดวงจิต ออกฤทธิ์กำจัดอาสวะ คือธรรมที่หมักหมมในใจนาน
 แสนนานให้ปลาสนาการ นำความเบ่งบานชื่นสุขอย่างแท้จริงมาสู่ชีวิต
 โดยไม่ต้องกลับกลายเป็นทุกข์อีก นี่คือยอดปรารถนาแห่งชีวิตทุกชีวิต
 ที่อุบัติขึ้นในโลกนี้

ดูก่อนภราดา บัณฑิตแต่โบราณ
ข่อมสลดใจในเรื่องที่ควรสลดอย่างนี้
ท่านเป็นผู้มีใจใฝ่ธรรมอยู่เสมอ
เห็นสิ่งใดได้ฟังสิ่งใดก็น้อมใจเข้าไปหาธรรม
หรือน้อมธรรมเข้ามาในตน
จึงเป็นอันเดียวกับธรรมและไม่เสื่อมจากธรรม

www.kanlayanatam.com

Facebook : Kanlayanatam

7 Facebook อาจารย์ยาพิษ อินทระ